

Evig eig du det du tapar

Ei samanlikning av to nynorske gjendiktingar
av *Brand* (1866)

Ingrid Persson Ranes



NOR4091 – Masteroppgåve i nordisk,
Lektorprogrammet

Institutt for lingvistiske og nordiske studier

UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2020

Evig eig du det du tapar

Ei samanlikning av to nynorske gjendiktingar av *Brand* (1866)

© Ingrid Persson Ranes

2020

Evig eig du det du tapar. Ei samanlikning av to nynorske gjendiktingar av *Brand* (1866)

Ingrid Persson Ranes

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Samandrag

Denne masteroppgåva handlar om to nynorske gjendiktingar av det dramatiske diktet *Brand* (1886), skrive av Henrik Ibsen. Desse gjendiktingane låg til grunn for to sceniske oppsetjingar av *Brand* på Det Norske Teatret, i 1973 og i 2015, og er gjendikta av høvesvis Bjørn Endreson og Edvard Hoem. I formålsparagrafen til Det Norske Teatret står det at alt dei set opp skal vere på norsk mål. For å kunne setje opp eit verk av Ibsen her, må ein skrive det om til nynorsk. Eg undersøker og samanliknar gjendiktingane nærare med utgangspunkt i omsetjingsteori og adaptasjonsteori. Eg har òg brukt teatermeldingar for å studere resepsjonen av oppsetjingane. Både overordna og konkrete skilnader mellom gjendiktingane blir løfta fram, og dei blir i hovuddelen av oppgåva sett i lys av tidlegare tolkingar av *Brand*. Første del av analysen er ei samanlikning av nokre utvalde scener, og ei kort utgreiing av både overordna og konkrete skilnader ein kan finne i desse scenene. Utdrag frå dei ulike scenene er lagt ved til slutt i oppgåva. Andre del av analysen handlar av summen av dei ulike endringane, og kva slags effekt og tolkingskonsekvensar dei har. Formålet med oppgåva er å sjå kor store endringar det er mellom desse to gjendiktingane, og kva slags effekt dei ulike endringane har. Ein analyse av gjendiktingane viser at Endreson og Hoem har valt ulike måtar å gjennomføre denne prosessen på, men at båe har bevart element frå originalen.

Forord

Det er mange eg må takke no som eg endeleg er ferdig med masteroppgåva mi. Først og fremst må eg takke rettleiaren min, Per Thomas Andersen. Du har lese utkast grundig, stilt kritiske spørsmål og hjelpt meg vidare når eg har stått fast. Tusen takk for god rettleiing og alle gode råd. Eg må òg få takke Det Norske Teatret, og da særleg tidlegare arkivar Heidi Lindstad. Utan hjelp herifrå hadde det nok ikkje vorte noko oppgåve. Takk for manuskripta og innsyn i gamle teatermeldingar. Ein stor takk til Marit Frydenlund som har lese korrektur!

Takk til Giuliano D'Amico og Thor Holt på Ibsensenteret for litteraturtips og andre gode råd undervegs i prosessen. Takk til Aasta Marie Bjorvand Bjørkøy som motiverte meg til å skrive om dette, og som fekk meg til å gå vidare med prosjektet da eg tenkte på å leggje det vekk. Og tusen takk til Hedvig og Kristian Winterhjelm's legat for tildeling av masterstipend.

Takk til far, mor og bror. Takk til alle vener som har gjort tida på lektorprogrammet så fin. Ein særleg stor takk til Brede, Siw og Kirstin. Og takk til gjengen på masterlesesalen – tida vi fekk saman var kort, men fin! Ein stor takk til Åmund for fem år med kaffipausar og fjas.

Og takk til Even. No skal vi endeleg prate om noko du er interessert i.

Innhald

1	Innleiing	1
1.1	Presentasjon av prosjekt og problemstilling.....	1
1.2	Metode.....	3
2	Teoretisk utgangspunkt	5
2.1	Omsetjingsteori	5
2.1.1	Overgangen til eit nytt skriftspråk.....	6
2.1.2	Omsetjing av poesi	7
2.1.3	Omsetjing av drama	8
2.2	Adaptasjonsteori.....	10
3	Analyse av enkelte scener	13
3.1	Første handling	13
3.1.1	Opningsscena	13
3.1.2	Møtet med Agnes og Einar.....	16
3.1.3	Brands andre monolog	17
3.1.4	«De Trolde tre» – introduksjon av Brands prosjekt	18
3.2	Fjerde handling.....	20
3.2.1	Agnes og Brand.....	21
3.2.2	Agnes' offer.....	22
3.2.3	Brands endelege val	25
3.3	Femte handling	28
3.3.1	«De usynliges kor» og «Skikkelsen»	29
3.3.2	Gerd og Kristus-identifikasjon	32
3.3.3	«Han er deus caritatis!»	34
4	Oppsummerande analyse.....	37
4.1	Språklege endringar.....	39
4.2	Naturmetaforane	41
4.3	Ordet.....	43
5	Konklusjon og avslutning.....	47
	Litteraturliste	49
	Vedlegg: Utdrag frå første handling.....	52
	Vedlegg: Utdrag frå fjerde handling	67

Vedlegg: Utdrag frå femte handling..... 85

1 Innleiing

1.1 Presentasjon av prosjekt og problemstilling

I 1866 ga Henrik Ibsen ut versedramaet *Brand*, og sidan da har ein lese og diskutert både verket og hovudpersonen. Dramaet handlar om presten Brand, som lever etter harde prinsipp, og krev at andre skal gjere det same. For Brand handlar det om «intet eller alt», og han ofrar både kone og barn. Han endar til slutt opp med «intet».

Brand har vorte gjendikta til fleire språk og vorte spelt i store deler av verda. Verka til Henrik Ibsen er i dag ein del av verdslitteraturen, sjølv om språket han skreiv på vart brukt og forstått av berre nokre millionar. For å kunne nå ut til resten av verda måtte dramaa hans bli omsette. Det er ikkje berre til store verdsspråk som engelsk, fransk og tysk at Ibsens verk har vorte omsett. Fleire av hans kjente drama har òg vorte skrive om til nynorsk, blant anna *Brand* og *Peer Gynt*. Heilt sidan 1866 har det vorte diskutert korleis ein skal lese *Brand*, og særleg har sluttscena vore eit tema for diskusjon og analyse. Korleis spelar ulike adaptasjonar av *Brand* inn på korleis vi ser på verket i sin heilskap?

Denne oppgåva tek føre seg to ulike oppsetjingar av *Brand* på Det Norske Teatret og gjendiktingane som låg til grunn for desse oppsetjingane. Sidan dei vart satt opp på Det Norske Teatret, måtte ein skrive om dramaet til nynorsk. Eit slikt omsetjingsarbeid krev at ein må ta mange ulike omsyn. Om ein først endrar på eit vers, må ein ofte endre på det som kjem etter, sidan *Brand* er skrive på rim og i ein bestemt rytme. Susan Bassnett (2015) skriv at ei direkte omsetjing av eit dikt fort kan bli mislukka. Ein må erfare diktet og finne ut kva som er kjernen i det. På den måten kan ein få fram tankane som ligg bak diktet (Bassnett 2015: 157-158). Inga-Stina Ewbank (1976) skriv at det kanskje er særleg vanskeleg å skulle omsetje Ibsens verk. Kvant drama

(...) has its own characteristic language and therefore presents its own peculiar problems to the translator. The verse plays, naturally, have their problems: basic decisions have to be taken about metre, rhyme, etc., and an overall matrix has to be found for the language. (Ewbank 1976: 46)

I 1973 vart *Brand* for første gong satt opp på Det Norske Teatret, og den første gjendiktinga til nynorsk stod regissør Bjørn Endreson for. Denne oppsetjinga var «krevende, men også fascinerende» (Hyldig 2010: 52). I 2015 vart *Brand* satt opp på Det Norske Teatret på nytt, i

ei ny gjendikting av Edvard Hoem, med Kjetil Bang-Hansen som regissør. *Brand* har berre vorte satt opp på Det Norske Teatret desse to gongane, men det finst likevel to nynorske gjendiktingar av verket. Til samanlikning har *Peer Gynt* vorte sett opp fem gonger på Det Norske Teatret, men det finst berre to gjendiktingar.

Motstanden mot dei første gjendiktingane og omsetjingane av Ibsens verk til nynorsk var stor. Det verste hadde gitt seg til starten av 1970-talet, men framleis kunne ein sjå nokre som ytra seg negativt om dette. I februar 1973 skreiv Fredrik Norman eit innlegg i *Aftenposten* om den komande oppsetjinga av *Brand*:

(...) for teatersjef Skagestad er det særlig betydningsfullt å kunne benytte selve mesterverkene i riksmålsdramatikken til å drive propaganda for nynorsken. «Brand» er det åttende av Ibsens skuespill som hr. Skagestad fremfører i en sprogform som må betegnes som en forfalskning av dikterens uttrykksmåte. (...) Et dramatisk dikterverks verdier beror ikke alene på dets tanker og innhold, men også på dets sprogtoner. Fremfor alt gjelder dette Henrik Ibsen som i sterkere grad enn noen annen norsk dramatiker har lagt vekt på sprogets oppbygging og utmeisling – i den hensikt å la sprogtonen belyse dikterverkets innhold og våre fulltonende instrumenter for dets stemning. (...) Hele folket har krav på at en «Brand»-forestilling på en norsk scene lar dikteren få tale til sine landsmenn med de ord han selv har valgt. (Norman 1973: 5)

For Norman var det å skulle skrive om Ibsen til nynorsk einstydinge med å drive med både propaganda og forfalsking. Han meinte at det ikkje var noko poeng i å skrive om Ibsen til nynorsk, sidan alle i publikum allereie forsto kva han hadde skrive. Rundt same tid, hadde ein anonym person skrive ein kritisk kommentar i *Morgenbladet* om denne oppsetjinga. Kritikken gjekk ut på at «En oversettelse av «Brand» (...) vil nødvendigvis være problematisk og innebære et tap av viktige nyanser og stilelementer» (I *Morgenbladet*, 23.02.1973, s. 2). Men er det «nødvendigvis» slik? Kan ikkje slike språklege endringar føre noko godt med seg? For meg er det nettopp dette som gjer det det interessant å sjå nærare på dei nynorske gjendiktingane av Ibsens drama. Har denne eigentleg kritikken noko føre seg, eller er det berre misnøye mot slike endringar av Ibsens verk?

Mykje har vorte skrive og sagt om *Brand* sidan 1866, og Erik Bjerck Hagen (2010) skriv at *Brand* har den rikaste resepsjonshistoria i norsk litteratur (Hagen 2010: 8). Dei nynorske gjendiktingane av *Brand* har ikkje vorte undersøkt tidlegare, og dei har heller ikkje vorte samanlikna. Dei er ein del av resepsjonshistoria til *Brand*, og fortener å bli undersøkt nærare. Gjendiktingane har nokre tydelege skilnader, både mellom original og gjendikting, men òg mellom dei to gjendiktingane. Desse skilnadene ønskjer eg å belyse i denne oppgåva. For er det verkeleg så store endringar frå original til nynorske gjendiktingar at ein kan påstå at

det er problematisk, eller at dette er ei forfalsking av det originale verket? Problemstillinga i denne oppgåva blir difor: Kor store skilnader er det mellom dei to nynorske gjendiktingane av *Brand*, og kva slags effekt har dei ulike endringane? I undersøkinga av dette er det fleire spørsmål som blir sentrale. Eg vil blant anna fokusere på kva som har vorte vektlagt i arbeidet med å skrive dei om til nynorsk, om dei har klart å finne «an overall matrix (...) for the language (Ewbank 1976: 46) i sine gjendiktingar, og om det finst nokon samanheng i kva som har vorte endra i dei ulike gjendiktingane.

1.2 Metode

Utgangspunktet for oppgåva er ulike scener frå to manuskript av *Brand*. Eg har fått låne desse manuskripta frå Det Norske Teatret. Oppgåva blir ein komparativ studie av eit enkeltverk med fokus på relevant adaptasjons- og omsetjingsteori. Dei ulike endringane i gjendiktingane blir sett i lys av tidlegare tolkingar av dette verket. Eg kjem til å trekkje fram sjølv oppsetjingane i den oppsummerande analysen, for å vise korleis nokre av endringane vart gjennomførte, men elles er det gjendiktingane som er i sentrum av oppgåva og analysen. Eg har ikkje fått sett oppsetjingane sjølv, og eg har difor brukt teatermeldingar frå dei ulike oppsetjingane for å få innsikt i korleis dei løyste dei forskjellige scenene. Desse teatermeldingane har òg vore brukt for å studere resepsjonen av desse oppsetjingane. Manuskripta er allereie reviderte for scenisk bruk, men ein regissør kan gjere endringar heilt fram mot premieren om det viser seg å ikkje fungere som først tenkt. Teatermeldingane seier noko om sjølv resultatet og korleis dei to oppsetjingane av *Brand* vart mottekne av publikum og presse.

På framsida av manuskriptet frå 1973 står det: «regitekst av Bjørn Endreson». Endreson var regissøren bak denne oppsetjinga, og det var han som stod for den første gjendiktinga av *Brand*. På framsida manuskriptet frå 2015 står det «Omsett av Edvard Hoem. Bearbeiding [sic] av Kjetil Bang-Hansen». Hoem hadde gjendikta *Brand* til nynorsk, medan Bang-Hansen, som var regissør for oppsetjinga i 2015, arbeidde vidare med manuskriptet til sjølv førestillinga. Eg kjem til å referere til teksten og utdraga derifrå som «Hoem si gjendikting» i oppgåva, sidan eg ikkje veit korleis gjendiktinga såg ut før Bang-Hansen reviderte gjendiktinga. Vidare er det er Hoem som har stått for sjølv gjendiktinga av verket, og det blir difor feil å kalle det for Bang-Hansen si gjendikting, sjølv om han har revidert Hoem si gjendikting. Mot slutten av oppgåva, der sjølv oppsetjingane står meir i fokus, kjem eg likevel til å skrive noko om Bang-Hansen si rolle. Det er der dei reint sceniske løysingane

står i fokus, og dei er Bang-Hansen som er ansvarlege for. Det er ikkje mogleg med ei grundig samanlikning og ein inngåande analyse av båe gjendiktingane i sin heilskap, på grunn av omfanget for denne oppgåva. Eg har difor valt ut nokre scener, og eg har sjølv skrive ned replikkane frå dei to manuskripta. Utdraga som er gjenstand for analyse ligg som vedlegg sist i oppgåva, og det er anten ei heil scene eller nokre delar av ei scene som ligg til grunn for samanlikninga. Berre replikkar og kortare utdrag kjem til å bli sitert i sjølve oppgåva. Eg har valt å samanlikne gjendiktingane med førsteutgåva frå 1866, som eg har henta frå den digitale utgåva av Henrik Ibsens skrifter. Alle utdraga frå dei ulike scenene er utan scenskildringar, hovudsakeleg fordi det er dei gjendikta replikkane som skal vere i fokus i oppgåva. Dei to gjendikta manuskripta er og ganske ulike på dette punktet. Manuskriptet frå 1973 er utan scenskildringar, medan det står nokre scenskildringar i manuskriptet frå 2015, men ikkje like mange som i originalen. Samanlikningsgrunnlaget blir ikkje like tydeleg, som er grunnen til at eg har valt å utelate dei.

Endringar i eit litterært verk blir ofte referert til som ein del av edisjonsfilologien, men ifølge Aasta Bjørkøy og Ståle Dingstad er *Brand* og mange av dei andre dramaa til Ibsen rekna som uinteressante for dette fagfeltet. Det er fordi det ikkje er store skilnader mellom dei ulike utgåvene (Bjørkøy og Dingstad 2017: 137). For å få fram skilnader kan ein derimot sjå på ei oppsetjing og samanlikne det med opphavsteksten. På den måten kan ein «hente ut det som fremhever forskjellene» (Bjørkøy og Dingstad 2017: 166).

Om vi ser på det bokhistoriske, er Ibsens tekster relativt stabile. Men tekstene er samtidig del av en levende teaterkultur som forvaltes, og denne forvaltningen får tilbakevirkende kraft på våre lesninger av bøkene. Det som er interessant, er å studere forskjellene mellom bokutgavene og oppsetningene, for der ligger det et kritisk potensial. Da kan bokutgavene faktisk være et korrektiv som belyser hvilke friheter teatrene, regissørene og skuespillerne tar seg. I Ibsens tilfelle er det ikke hans egne revisjoner som er interessante, men spillerommet som åpner seg mellom bokutgavene og teateroppsetningene, inkludert strykningene og tilleggene oversetterne og regissørene tillater seg. (Bjørkøy og Dingstad 2017: 167)

Originalteksten kjem slik til å fungere som eit korrektiv som skal belyse kva for språklege skilnader ein kan sjå i dei nynorske gjendiktingane. Han kjem òg til fungere som eit korrektiv sidan ein tydeleg kan sjå kva som er kutta og lagt til, og kva slags effekt det får på verket som heilskap.

2 Teoretisk utgangspunkt

2.1 Omsetjingsteori

Omsetjingsteori er sentralt for analysen av desse manuskripta, sjølv om dei to tekstane som er utgangspunktet for samanlikninga heller bør kallast *gjendiktingar*, ikkje omsetjingar. Ei gjendikting skil seg frå ei omsetjing ved at denne prosessen handlar om «den språklige overføringen av hele verket, dvs. både form og innhold, og med originalens poetiske kvaliteter gjenskapt» (Lothe, Refsum og Solberg 2007: 78), ikkje berre ei overføring av meiningsinnhaldet frå eit språk til eit anna. Ein har ikkje eit omgrep som dekkjer akkurat det same som gjendikting på engelsk. Annjo K. Greenall (2015) skriv følgjande om dette særleg norske omgrepet:

In Norwegian there exist a synonym for translation, *gjendiktning*, which is not easily translatable into English. The most literal option is ‘re-poetization,’ broadly understood as ‘re-creation.’ The term is mostly used for the translation of poetry and songs. In these genres, linguistic form (e.g., rhyme and metre) is crucial for the identity and overall meaning of the text, and translators therefor often strive to preserve these aspects. The translation may thus drastically depart from the original on the semantic level. (Greenall 2015: 40)

Det blir difor meir korrekt å kalle dei gjendiktingar, sidan ein må ta så mange ulike omsyn i arbeidet med å skrive om dette verket til eit anna skriftspråk. Ei gjendikting kan vere ganske annleis enn originalen, men framleis vere ei fullverdig omsetjing av verket. Eg vil difor ta i bruk ulik omsetjingsteori for å undersøkje dei nynorske gjendiktingane av *Brand*, blant anna teori om omsetjing av poesi og drama. Eg kjem òg til å ta i bruk relevant adaptasjonsteori, samt teori som kombinerer omsetjings- og adaptasjonsteori.

I fagfeltet *translation studies* studerer ein korleis noko som har vorte skrive på eitt språk, har vorte flytta over i eit anna, og sjølv resultatet av denne prosessen. Medan det tidlegare var mest fokus på vurderinga av ei omsetjing som anten god eller dårleg basert på kor tru omsetjinga var mot originalen, har det no vorte eit større fokus på korleis ein kan sjå at originalen er til stades i den nye versjonen. Det har vorte meir fokus på at ei omsetjing er ei form for *rewriting* av det opphavsverket, at det dreier seg om ei omskriving heller enn ei direkte og bokstavtru omsetjing av originalen (Bassnett 2014: 3). Ei omsetjing blir slik «the manifestation of one reader’s interpretation of a text, the final product of a creative process that may involve many stages of rereading and rewriting» (Bassnett 2014: 106). Bassnett

skriv at om ein tenkjer på ei omsetjing som ei *rewriting* får ein eit større fokus på det kreative aspektet ved ei omsetjing (Bassnett 2014: 179). Dette har ført til at omsetjarar har fått auka status (Bassnett 2014: 3).

Omsetjing av ein tekst sørgjer slik for at den originale teksten kan overleve i fleire generasjonar, og bli spreidd i heile verda (Bassnett 2014: 13). Utan omsetjingar hadde ein ikkje hatt ein tydeleg verdslitteratur, og da hadde kanskje ikkje forfattarar og dramatikarar som Ibsen og Shakespeare vorte lest over heile verda i dag. Desse dramatikarane har vorte ein del av den kanoniserte verdslitteraturen gjennom omsetjing til andre språk. Omsetjing er viktig for etableringa av ein verdslitteratur (Venuti 2013: 208). Ibsens originale tekst er ikkje utilgjengeleg for nokon som skriv på nynorsk, så korleis skal ein definere arbeidet med å skrive om eit verk frå eit norsk skriftspråk og til eit anna? Og er det vanskelegare å skulle omsetje drama og poesi enn andre typar tekst?

2.1.1 Overgangen til eit nytt skriftspråk

Mykje av litteraturen om omsetjingar krinsar rundt overgangen frå eit språk til eit anna, som frå norsk til engelsk eller engelsk til tsjekkisk. Roman Jakobson (1992) skriv i artikkelen «On Linguistic Aspect of Translation» om tre ulike typar av omsetjing. Det er *intralingual*, *interlingual* og *intersemiotic* omsetjing. *Interlingual* omsetjing er når ein skal omsette eit verk til eit anna språk, medan *intralingual* omsetjing er når det skjer innanfor same språk. *Intersemiotic* omsetjing er «an interpretation of verbal signs by means of signs of nonverbal sign systems» (Jakobson 1992: 145). Susan Bassnett (2014) meiner at ei *intralingual* omsetjing er eit litt radikalt konsept, sidan Jakobson med det meiner at omsetjing ikkje berre treng å vere noko som skjer på tvers av språk, men òg noko som skjer innanfor eit lingvistisk system (Bassnett 2014: 7). Ei *interlingual* omsetjing, derimot, «involves the movement of text across linguistic frontiers» (Bassnett 2014: 7). Dette gjer seg hovudsakeleg gjeldande når ein skal omsetje eit verk til eit heilt anna språk, så korleis skal ein omtale denne prosessen når det dreier seg om ei gjendikting til nynorsk? Eg vil argumentere for at det er ei blanding mellom *interlingual* og *intralingual* omsetjing.

Ei språkleg modernisering kan reknast som *intralingual* omsetjing, sidan ein må tilpasse språket til nye generasjonar og lesarar, men det skjer framleis innanfor same lingvistiske system. Om ein skulle ha sett opp *Brand* på Nationaltheatret i dag hadde ein modernisert språket til ein viss grad, og samstundes truleg kutta ut fleire parti undervegs i teksten. *Brand* var opphaveleg tenkt som eit lesedrama, og ein fullstendig versjon av verket

hadde truleg vorte til ei lang teaterførestilling i dag. Ei *interlingual* omsetjing dreier seg kring det å endre teksten om til eit anna språk og overgangen til eit nytt språkleg system, noko som òg kan vere relevant her. Nynorsk og bokmål er to ulike skriftspråk, sjølv om begge to er del av det norske språket. Sjølv om desse skriftspråka er relativt like, har dei òg nokre idiomatiske skilnader, både semantisk og syntaktisk. Desse gjendiktingane kan difor vere eit døme på ei blanding mellom desse to ulike formene for omsetjing. Gjendiktingane og originalteksten tek plass innanfor eitt og same språk, men i to ulike skriftspråk som har lingvistiske og språklege skilnader. Sjølv om skriftspråka er relativt like, må ein framleis krysse nokre «linguistic frontiers» (Bassnett 2014: 7) i arbeidet med å skrive det om. Skilnadene mellom dei er likevel ikkje så store at ein ikkje kan rekne dette som ei *intralingual* omsetjing.

2.1.2 Omsetjing av poesi

Brand er eit dramatisk dikt, skrive i eit fast mønster med bestemte versemål og på rim. Ibsen veksla mellom jambisk og trokeisk firetaktar i *Brand* (Lervik 1969: 18). Det er på grunn av desse rammene at ein kan kalle dei to nynorske manuskripta for *gjendiktingar*, og ikkje for omsetjingar. Susan Bassnett (2015) skriv at i møte med eit dikt bør omsetjaren helst gjere seg opp nokre eigne erfaringar, gjere om på desse erfaringane, og finne ut kva som er kjernen i det aktuelle verket. Ho meiner at ei ordrett omsetjing av eit dikt er dømd til å mislukkast (Bassnett 2015: 157). Sidan lesing er kulturelt bestemt, og måten ein nærmar seg eit dikt på kan endre seg over tid, er det vanskeleg å vite kva som er best måte å gå fram på for å finne denne eventuelle kjernen (Bassnett 2015: 158). Ei direkte omsetjing, *word-for-word-translation*, kan i verste fall resultere i ein uforståeleg tekst. Ei omsetjing med meir fokus på å omsetje meininga bak verket, *sense-for-sense translation*, gir omsetjaren meir fridom, men kan samstundes få kritikk for å vere for unøyaktig (Bassnett 2014: 5).

I arbeidet med både ei omsetjing og ei gjendikting må ein ta ein mengde val. Dette kallar Refsum (2003) for eit «oversetterprosjekt», eit omgrep han har henta frå den franske teoretikaren Antoine Berman (Refsum 2003: 35). Dette prosjektet består av alle dei ulike prioriteringane ein må gjere undervegs i arbeidet, både i utval, presentasjon og sjølve omsetjingsarbeidet (Refsum 2003: 35). For å kunne få til det må ein ha inngåande kjennskap til originalen og ei forståing av den historiske konteksten verket vart skrive i. Slik får ein sett omsetjinga i ein større samanheng enn om ein berre ser på omsetjinga åleine. Dette «viser hvordan oversetteren ikke bare overfører en tekst, men også hvordan han *intervenerer*»

(Refsum 2003: 36) i verket. Vidare skriv Refsum at omsetjarar ofte er nøydd til å vere kreative på ein eller annan måte i møte med eit omsetjingsarbeid, men det er ikkje noko særleg fokus på den endelege omsetjinga som ein kreativ eller produktiv aktivitet (Refsum 2003: 33). Eit sentralt punkt i «oversetterprosjektet» bør handle om kor kreativ ein kan tillate seg å vere i møte med ein tekst. Kor mykje kan ein endre, fjerne og legge til? Dette blir sentrale punkt eg ønskjer å undersøkje vidare i analysen av Endreson og Hoem sine gjendiktingar av *Brand*. Kan ein lese eit overordna prosjekt ut av desse gjendiktingane?

2.1.3 Omsetjing av drama

Brand har vorte sett opp i mange ulike land sidan urpremieren i 1885. Er det stor skilnad på omsetjing av teatertekstar og andre type tekst? Omsetjing av teatertekstar har ikkje vore studert i like stor grad som andre typar omsetjing (Bassnett 2014: 153). Ein teatertekst skil seg frå både dikt og roman i kraft av å eksistere i eit «irreducibly dialectical relationship with its performance» (Bassnett 2014: 153). Omsetjing av teatertekstar er ein prosess som er basert på samarbeid mellom fleire aktørar, ganske ulikt andre former for omsetjing (Bassnett 2014: 155). Dei to nynorske gjendiktingane er gode døme på nettopp det. Bjørn Endreson var både regissør og ansvarleg for gjendiktinga i 1973, medan Kjetil Bang-Hansen, regissør i 2015, var ansvarleg for ei omarbeiding av teksten som Hoem hadde gjendikta til nynorsk. Ein annan sentral aktør i dette samarbeidet er Det Norsk Teatret, sidan ingen av desse gjendiktingane ville ha eksistert om det ikkje var for at dei skulle setjast opp der.

Eit problem knytt til omsetjing av drama er at i tillegg til dei vanlege utfordringane med omsetjing, som lingvistiske og kulturelle skilnader, må ein òg ta høgde for at teatertradisjonen ikkje er den same i dei ulike landa. Publikum kan ha eit sett med forventingar som kan variere frå land til land. I tillegg til dette skil drama seg frå både dikt og roman ved at det fulle potensialet i verket først blir til gjennom ei oppsetjing (Bassnett 2014: 154-155). Ein omsetjar av eit drama må difor vere «a reader and a rewriter, but also a spectator» (Bassnett 2014: 155). Dette hadde både Endreson og Hoem erfaring med før dette arbeidet, som høvesvis regissør og dramatikar.

Om eit drama skal bli spelt rundt om i verda, må det skrivast om til andre språk. Jiri Josek (2006) har skriva om omsetjing av teatertekstar, særleg omsetjing av Shakespeare til tsjekkisk. Dette kan overførast til å handle meir generelt om omsetjing av kjende dramatikarar og deira verk. Josek skriv at eit drama kan vere ei kompleks samansetjing av fleire grunnar, blant anna fordi desse tekstane har to balanserte nivå, som er det poetiske og det dramatiske.

Han skriv òg om korleis ein tidlegare har hatt eit nærast sakralt forhold til sjølve teksten og forfattaren, og at det har ført til få endringar. Dette er eit hinder for ein teatertekst, blant anna fordi deler av den originale teksten kan ha vorte uforståeleg for nytt og yngre publikum (Josek 2006: 84). Ein annan grunn til at dette er eit hinder for teksten, er fordi tida og språket forandrar seg, noko som gir rom for endring. Replikkar og kjende vendingar har «become stale by repetition» (Josek 2006: 84). Han argumenterer for at ein treng omsetjing av slike verk for å sikre at dei framleis er aktuelle, og at dei framleis kjem til å bli spelte (Josek 2006: 85). I eit arbeid med å omsette drama, kan omsetjarane velje å fokusere på visse element ved verket som dei meiner bør framhevast (Josek 2006: 86).

Inga-Stina Ewbank har skrive om omsetjingar av Ibsen, særleg til engelsk. Der trekk ho blant anna fram at dei dramaa som er skrive på vers, er ei litt større utfordring enn dei andre dramaa. Dette gjer at dei som skriv dei om til andre språk, er nøydd til å ta heilt bestemte val om metrikk og rytme, og at ein må kome fram til ei overordna avgjerd om språket (Ewbank 1976: 46). Nokre gonger blir det naudsynt å leggje til noko for å kunne få fram meininga som ligg i det originale språket (Ewbank 1976: 49). I arbeidet med ei omsetjing eller gjendikting av eit verk på denne måten må ein ta nokre konkrete val, kanskje allereie frå byrjinga, om korleis ein kan løyse dette på best mogleg måte, likt eit «oversetterprosjekt» (Refsum 2003). I møte med verk som er skrive i eit bestemt mønster, som vers og rim, må ein gjere nokre val for å kunne passe inn i det mønsteret. Josek (2006) meiner at dei strenge krava ikkje treng å vere noko negativt:

The different semantic density (...) sometimes forces the translator to use fewer words (translation units) in one line in order to observe the metre. This obviously leads to losses (...). On the other hand, the need to reduce the number of words prevents the translator from mechanically translating lexical equivalents, instead, he or she translates meanings, images, ideas, dramatic situations. (Josek 2006: 90)

Dersom det reint språkleg sett er vanskeleg å skrive det om til eit anna språk, kan ein heller fokusere på å formidle meininga i verket. Ein omsetjar kan både leggje til og fjerne element, utan at det treng å øydelegge for sjølve omsetjinga.

I dette tilfellet er det ikkje store problem med å skrive det om til eit anna språk, men heller at omsetjing og gjendikting av Ibsen til nynorsk tidlegare har fått ein del negativ merksemd på førehand. Oppsetjingane i 1973 og 2015 fekk ikkje så mykje kritikk på førehand, men tidlegare omsetjingar og gjendiktingar av Ibsen på Det Norske Teatret hadde fått mykje kritikk, blant anna oppsetjinga av *Peer Gynt* i 1948 (Fidjestøl 2013: 344) og

oppsetjinga av *Gengangere* i 1964 (Fidjestøl 2013: 419). Kritikken kom som ei følgje av at fleire meinte at det opphævelege verket kom til å bli øydelagt, at dei kom til å gjere skam på Ibsen, eller drive med kunstforfalsking, som Fredrik Norman (1973) meinte. Dette er eit døme på det Josek meiner med at den opphøgde posisjonen til forfattaren og teksten kan vere ei hindring. Ein slik tanke kan gjere at ein ser på ei omsetjing som dårleg, uavhengig av sjølve resultatet (Josek 2006: 84). Bassnett (2014) meiner at det er kritikarane sin feil, ikkje omsetjarane:

(...) generations of translators have pointed out that they refashion the original text in a new way. The problem around negative attitudes towards translations lies not with translators, but with commentators and critics who fail to understand that no text can be exactly reproduced in another language. This entire discourse of translation as the betrayal of an original is nothing less than absurd value judgement, based on an idealization of what is achievable by a translator and on an outmoded hierarchical positioning of textual practices that relegates translation to a subsidiary marginal status. (Bassnett 2014: 152)

Ved å skrive om Ibsens drama til nynorsk har ein fått ein annan versjon av den originale teksten. Dette kan så føre til ny innsikt og ei anna forståing av den opphævelege teksten (Bassnett 2014: 64).

2.2 Adaptasjonsteori

Dei nynorske gjendiktingane vart brukt som utgangspunkt for sceniske oppsetjingar, og desse oppsetjingane blir adaptasjonar av *Brand*. Linda Hutcheon og Siobhan O'Flynn (2013) skriv i *A Theory of Adaptation* om at det er mange likskapar mellom ein adaptasjon og ei omsetjing. Ein likskap er blant anna at «Just as there is no such thing as a literal translation, there can be no literal adaptation» (Hutcheon og O'Flynn 2013: 16). Adaptasjonar blir ofte omtalt på same måte som ei omsetjing. Originalen, som til dømes ein roman ein film er basert på, eller det opphævelege språket eit verk er skriva på, får ein høgare verdi enn adaptasjonen eller omsetjinga. I mange tilfelle får den originale teksten ein slags autoritet opp mot anten adaptasjonen eller omsetjinga. Ein diskusjon om ein adaptasjon handlar ofte om kor likt det endelege resultatet er originalen (Hutcheon og O'Flynn 2013: 16). Denne samanlikninga mellom adaptasjon og original er vanleg, men noko ein bør unngå, sidan det ikkje er mogleg å få dei til å bli heilt like. Ein adaptasjon er ein kreativ prosess, ein prosess som «involves both (re-)interpretation and then (re-)creation» (Hutcheon og O'Flynn 2013: 8). Det blir slik ein

liknande prosess som det Bassnett (2015) skildrar som ein god måte å omsetje eit dikt på. Ein skal erfare det originale verket for å finne ut kva ein skal leggje vekt på i si eiga omsetjing (Bassnett 2015: 157).

Innanfor adaptasjonsteori finst det fleire ulike innfallsvinklar som kan kaste lys over ulike aspekt ved ein adaptasjon. Robert Stam (2000) meiner at ein adaptasjon kan nærme seg den opphavslege teksten ved å setjast inn i ein større kontekst, som han kallar for ein intertekstuell dialog (Stam 2000: 64). Han tek her utgangspunkt i Gérard Genette sitt analyseverktøy om dei ulike relasjonane tekstar har til kvarandre (Stam 2000: 65). Han tek i bruk desse omgrepa i arbeidet med filmadaptasjonar, men det har ein overføringsverdi til desse gjendiktingane. Genettes overordna omgrep er *transtextuality* (Genette 1997: 1). Det er alle ulike former for relasjon mellom ulike tekstar. Det er fem typar transtekstuelle relasjonar, og dei er *intertextuality*, *paratextuality*, *metatextuality*, *architextuality* og *hypertextuality* (Genette 1997: 7-9). I dette tilfellet er det særleg hypertekestualitet som er interessant å sjå nærare på. Det handlar om relasjonen mellom ein tekst, *hypertext*, og ein tidlegare tekst, *hypotext* (Genette 1997: 5). Ein hypertekest er alle tekstar som er avleidd frå ein tidlegare tekst, hypoteksten. Det skjer gjennom anten ein direkte transformasjon, eller ein indirekte transformasjon, som han kallar imitasjon (Genette 1997: 7). *Brand* frå 1866 blir slik hypoteksten til gjendiktingane frå 1973 og 2015. Vidare kan ein argumentere for at dei sceniske oppsetjingane i 1973 og 2015 er hypertekestar av dei ulike gjendiktingane. Stam meiner at ein filmatisert versjon av ei bok er nettopp det: «Filmic adaptations, in this sense, are hypertexts derived from preexisting hypotext that have been transformed by operations of selections, amplification, concretization, and actualization» (Stam 2000: 66). Med dette omgrepsapparatet kan ein i eit møte med ein adaptasjon fokusere på kva som er endra frå hypoteksten, både kva som er valt ut, forsterka og kutta ut, og kva slags effekt det har på hypertekest. I dette tilfellet vil det vere interessant å sjå nærare på kva som har vorte kutta og endra i dei to gjendiktingane, og kva det så har ført til for verket som heilskap.

Greenall og Løfaldli (2019) argumenterer for ei tettare kopling mellom omsetjingsteori og adaptasjonsteori. Ved å sjå på eit verk med utgangspunkt i både desse teoretiske retningane, kan ein sjå korleis dei ulike elementa heng saman, og samstundes få sett verket i ein litt større kontekst. Om ein separerer dei ulike elementa får ein ikkje sett korleis heilskapen fungerer (Greenall og Løfaldli 2019: 253-254). Dei meiner at omsetjing og adaptasjon heng tett saman, og kan føre til *recontextualization* av eit verk. Denne rekontekstualiseringa har ulike nivå, blant anna kulturelt, ideologisk, lingvistisk og medialt (Greenall og Løfaldli 2019: 241). Det

er ikkje sikkert at alle disse nivåa er relevante eller synlege i alle adaptasjonar (Greenall og Løfaldli 2019: 253), men gjennom resepsjonen kan ein sjå nærare på kva for aspekt i denne prosessen som publikum har respondert på (Greenall og Løfaldli 2019: 242). Desse gjendiktingane har særleg vore gjennom kulturell og lingvistisk rekontekstualisering. Eit argument for tettare kopling mellom adaptasjons- og omsetjingsteori er blant anna at:

The typical understanding that translation across medial borders is a defining trait of adaptations, while a similar export into new linguistic and cultural domains is regarded as a distinguishing feature of translations, fails to adequately describe and analyse the realities of this particular type of cultural production. Individual works often simultaneously transcend linguistic, medial, generic, cultural and ideological borders. (Greenall og Løfaldli 2019: 241)

Eg vil difor kombinere både relevant adaptasjonsteori og omsetjingsteori i analysen av dei nynorske gjendiktingane av *Brand*. På den måten ønskjer eg å belyse at desse gjendiktingane kan vere både adaptasjonar og omsetjingar, samt at ein kan ta i bruk teori og omgrep frå både perspektiva for å kunne analysere dei på best mogleg måte.

3 Analyse av enkelte scener

Brand består av fem handlingar, og eg har gjort eit utval i kva for scener som er gjenstand for samanlikning og analyse i denne oppgåva. Eg har valt scener frå første, fjerde og femte handling, scener som på kvar sin måte er sentrale for dramaet. I dette kapittelet vil eg leggje fram desse scenene, og vise nokre av skilnadene mellom originalen og dei to gjendiktingane.

3.1 Første handling¹

3.1.1 Opningsscena

I opninga av første handling går Brand rundt i fjella, i eit dårleg vêr kor tåka ligg tett kring han. Opningsscena er ei viktig og sentral scene for å kunne forstå både karakteren Brand og det som etter kvart blir hans store prosjekt. Denne scena er òg viktig sidan ho «konkret fremhever naturomgivelsene og viser hvordan Brand blir bestemt og profilert av det rommet han beveger seg i» (Strand 2010: 195). Brand talar med ein bonde og sonen hans, og dialogen mellom Brand og bonden handlar først om omgjevnadane deira, og dei skildrar det farlege landskapet dei er i (Strand 2010: 197). Dialogen kjem etter kvart inn på religion og gudssyn, og det utviklar seg til ein «teologisk disputt» (Andersen 1997: 85) mellom dei på fjellet. Det skjer blant anna gjennom bruk av metaforar for Gud og Brands kallstanke, sidan Brand seier at han går «(...) en Stormands Bud» (HIS: 196). I Hoem si gjendikting er opningsscena vesentleg kortare enn originalen. Ho består her av berre nokre få replikkar mellom Brand og bonden. Brand seier her at han «(...) går ein stor manns bod» (Ibsen 2015: 3), medan han i Endreson si gjendikting seier «Fram må eg nå, så sant eg kan / med ærend frå ein mektig mann» (Ibsen 1973: 5). Denne gjendikta replikken er noko lengre enn originalen, innhaldet er framleis det same. I den same gjendiktinga byrjar sjølv handlinga først der bonden i originalen ber Brand om å stanse:

1866: Du gaar dig bort! / Nu tykkner Skodden slig, at knappt / en ser saa langt, som Staven rækker – (...) Stands, Mand! Guds bittre –! Her er Bræen / Skral som en Skorpe! / Tramp ej Sneen! / (...) En Bækk har hulet si indunder; / her er et Dyb, som ingen bunder; – / det sluger baade dig og os! / (...) Det evner ingen Mandemagt, / Kjend; – her er Grunden hul og sprød – / Stands, Man! Det gjælder Liv og Død! (HIS: 196)

1973: Stans, mann! Den breen her er farleg, / skral som ei skorpe. Fer litt varleg. / (...)

¹ Sjå s. 52. Vedlegg: Utdrag frå første handling.

Det evnar inga mannemakt. / Sjå, skodda tjuknar. Gi no tål. / Og breen her er full av hol, / dei sluker oss med hår og hud. (Ibsen 1973: 5)

I Hoem si omsetjing har den første scena vorte redusert til berre nokre få replikkar. Når ein kuttar ned på store deler av dialogen, og dermed mykje av det metaforiske som etter kvart pregar samtalen mellom Brand og bonden, forsvinn fleire aspekt ved denne dialogen og sjølve opningsscena. Metaforen for Gud og kall er framleis med, men det blir ingen diskusjon med bonden om gudssyn. Det har berre vorte til ei kort utgreiing av situasjonen dei er i. Sidan mykje er kutta i denne gjendiktinga mistar ein òg litt av det rytmiske preget, og det er ikkje lenger like tydeleg at det er jambiske vers. Dei jambiske versa blir derimot vidareført i stor grad i Endreson sine opningsreplikkar.

Etter at dei har tala om Brands ærend, seier bonden i Hoem si gjendikting: «Hugs at han med flammeriset / mannen dreiv frå paradiset! / Vegene dit har evig stengsel» (Ibsen 2015: 4-5). Dette er ganske ulikt det som skjer både i originalen og i Endreson si gjendikting, men det er ingen ukjent eller uviktig replikk. Denne replikken kjem eigentleg i femte handling:

SIKKELSEN Husk at *en* med Flammeriset / Manden drev fra Paradiset! / Porten har han lagt et Slug for; / over *det* du springer ej!

BRAND Aaben lod han *Længslens* Vej! (HIS: 467)

Replikken kjem òg att seinare i Hoem si gjendikting, der han opphøveleg står i femte handling, like før Brand møter Gerd oppe på fjellet. Det er ikkje tydeleg kvifor denne replikken har vorte med allereie i opningsscena. Replikken bryt og med det originale jambiske versemålet i denne scena, sidan han er skriva i trokeisk firetaktar, slik som resten av den opphøvelege scena i femte handling er. Slik bryt opningsscena i Hoem si gjendikting vesentleg med originalen på fleire måtar. I ulike teatermeldingar frå 2015 kan ein lese at denne opningsscena har vore annleis på fleire måtar. Therese Bjørneboe skreiv i si melding i *Aftenposten* at «Forestillingen åpner med en omskrivning, hvor bonden og sønnen hans er strøket, til fordel for at vi bare hører en stemme si: «Eg går ein stormanns bod», «Kva heiter han?» «Han heiter Gud»» (Bjørneboe 2015). Det kan tyde på at bonden ikkje var med i det heile tatt, men at nokre av replikkane hans har vorte lagt til ein stemme i staden for. Dette er ei uvanleg løysing på opningsscena, og ein kan heller ikkje vite kvifor ei slik endring har funne stad. Endringar som dette er likevel med på å forme korleis ein tolkar verket, sidan ein kan sjå opningsscena presentert på ein annan måte enn det som står i originalen. Etter desse replikkane går ein i gjendiktinga frå 2015 rett over til Brands første monolog i verket, ein

monolog som opphavelig kjem ein god del seinare. Den påfølgjande monologen er òg korta ned, sidan mykje av monologen er ein refleksjon om dette møtet med bonden. Dei ulike kutta frå den første scena får med det konsekvensar for kva som skjer i den neste scena.

Anders Kristian Strand (2010) skriv i «Landskap og kall i *Brand*» om korleis Ibsen tek i bruk naturmetaforar i *Brand*. Han skriv at verket «(...) karakteriseres av en håndfull metaforgrupper knyttet til naturens elementer: jord, vann, luft og ild. Referanser til dem (...) gjentas stadig i nye sammenhenger og med ulik betydning» (Strand 2010: 191-192). Han meiner at opningsscena tematiserer kallsbevisstheit og naturproblematikk som noko som er nært knytt saman (Strand 2010: 201).

Dramaet antyder allerede her at natur og kall i Brands bevissthet er korrelerende fenomen. (...) For det er nettopp nemlig i hans reaksjoner på bondens advarsler mot å gå videre og utsette seg for elven som har «hulet seg indunder» isen, at Brand viser sin vilje og formulerer sine første jernharde maksimer. Med andre ord, det å gi seg naturen i vold eksponerer kallsbevisstheten hans. Å ikke unndra seg fare og snu, men snarere trosse det utrygge landskapet, det er plikten til en som går en «Stormands Bud»; for «frem *maa*» han. (...) Brand tar gledelig kampen opp mot naturen i sitt kalls navn. (Strand 2010: 199)

Opningsscena blir slik eit døme på korleis Brand i store, farlege og valdsame situasjonar oppfattar eit oppdrag: «Å føle kallet, å føle *seg* kallet, den bærende kraften i Brands verdensanskuelse og selvforståelse, innebærer altså å sette seg i situasjoner hvor han er i naturens – det flytende, revnende og bunnløse landskaps – vold» (Strand 2010: 200-201). Denne scena viser til ein sentral struktur i dramaet, at Brands medvit om sitt eige kall er knytt til naturen (Strand 2010: 199). Når ein ikkje har med det frå start, blir det ikkje like tydeleg at kallet er knytt til naturen, og at det er noko som er sentralt for heile dramaet.

Det er ikkje alle desse naturskildringane frå dialogen med bonden som er med i gjendiktinga til Endreson, men fleire enn i Hoem si gjendikting. Blant anna har Endreson gjendikta nokre replikkar tydeleg viser at Brand er klar over at han kan utsetje seg for fare:

1866: Hvis Herren for min Død har Brug, – / velkommen Flom og Foss og Slug! (HIS: 198)

1973: Om Herren trur han treng meg død – / velkommen grav – i ras og snø. (Ibsen 1973: 7)

Innhaldet i replikken er det same, sjølv om Endreson har endra på rimet. Han har brukt eit anna bilete enn det ein ser i originalen, men det er framleis ei naturskildring. Det kan òg vere eit slags frampeik, sidan ein veit kva som skjer mot slutten av *Brand*. Denne replikken finst

ikkje i den endelege versjonen av Hoem si gjendikting, slik som resten av dialogen mellom Brand og bonden.

Opningsscena i gjendiktinga frå 2015 er med det ganske annleis frå originalen. Gjendiktinga frå 1973 er meir tru mot originalen i denne delen, men ho byrjar etter kvart å skilje seg meir frå han. Endreson har òg kuttat litt i nokre replikkar, samt vore meir fri i si gjendikting til nynorsk, noko som kjem meir tydeleg fram i seinare utdrag frå første handling.

3.1.2 Møtet med Agnes og Einar

Etter denne monologen treffer Brand Agnes og Einar, og dei kjem etter kvart i tale med kvarandre. Agnes og Einar har ein dialog før dei oppdagar Brand, og i den påfølgjande dialogen står Brand fram som ein sjølvstikker, bestemt og lite sympatisk mann, særleg når han talar med Einar. Åse Hiorth Lervik (1969) skriv at «(...) det generelle og sentensiøse ved hans replikker i disse samtalene kan oppfattes som et helt bevisst virkemiddel fra Ibsens penn – et viktig bidrag til karateristikken av Brands person» (Lervik 1969: 52-53). Han skal preike og spreie Guds ord. I ein av dei lengre passasjane i dette utdraget har Endreson delt opp ei av Brands utgreiingar, og Einar kjem med nokre små kommentarar undervegs. Dette gjer at Einar kanskje står fram som litt meir bestemt, og at Brand møter meir motstand enn opphavelig. Det skapar òg nokre brot i replikkføringa. Framfor spørsmålet «Hvad skal det till →» (HIS: 217) seier Einar her heller «Du spottar!» (Ibsen 1973: 28). Generelt sett kan Einar virke noko meir bestemt i Endreson si gjendikting enn i originalen og Hoem si gjendikting:

1866: Aa, jeg forstaar! Den Sang er ny / og yndet over Byggd og By. / Du hører til det unge Kuld, / som kalder Livet Tant og Muld, / som jage vil med Pølsens Skrækk / Alverden i en Askesækk. (HIS: 214)

1973: Å, eg forstår. Du er av dei / som meiner livet kom av lei / da Adam fall – ein jammerdal / der vegen støtt skal vera smal. / ein mørkemann, ein vestlandsfaen / som går omkring med skremmespaden / og skuflar arg blant angst og skrekk / all verda i ein oskesekk. (Ibsen 1973: 24)

2015: Å, eg forstår. Du er av dei / som talar mest om helvets skrekk / all verda skal i oskesekk. (Ibsen 2015: 11)

I denne replikken er det berre det aller første og heilt siste som er heilt likt. Bruken av orda «mørkemann» og «vestlandsfaen» er noko skarpare og hardare enn det som står i originalen. Replikken blir med det både noko lengre og meir utfyllande enn i originalen og i Hoem si gjendikting. I originalen blir Brand berre sett i samanheng med dei andre i «det unge Kuld», og Hoem si gjendikting finst ikkje noko som kan minne om akkurat denne delen av replikken.

Her har Endreson vore meir fri i si gjendikting, og samstundes lagt til element ein ikkje kjenner att frå originalen. Det same skjer i dei neste replikkane:

Brand: Nei, eg er ingen preikehest. / Og ikkje er eg kyrkjeprest. / Om eg er kristen, veit eg ikkje. / Eg veit at ingen her kan rikke / den trua som kan flytte berg / at eg er mannen som kan sjå / at folket vårt er utan merg.

Einar: Du meiner dagen vår er grå? / Du meiner vi treng meir av lys? / Eg veit som deg at folket frys. / vi her i nord er ikkje kjent / for å ha gledebåla tent. (Ibsen 1973: 24-25)

Einar sitt svar her er både meir omfattande og ganske annleis enn i originalen, men både denne og føregåande replikk held fast på rim og dei jambiske versa, sjølv om replikkane har vorte endra. Dei held fast på innhaldet, sjølv om det er presentert på ein annan måte. Erik Bjerck Hagen (2009) skriv at Einar i denne scena kan fungere som ein representant for lesaren. Han er treffsikker i møte med Brand, og han vinn diskusjonen mellom dei (Hagen 2009: 44), men i gjendiktinga frå 1973 får Brand likevel enno meir motstand av Einar. Gjendiktinga frå 2015 er ganske lik originalen i desse replikkane, noko som gjer at Einar her er relativt uforandra. Endringane i gjendiktinga frå 1973 viser derimot at Endreson allereie frå starten av ikkje er framand frå å leggje til både replikkar og meining til ulike rollefigurar.

3.1.3 Brands andre monolog

Etter møtet med Brand har Agnes og Einar ein dialog om det inntrykket Brand har gjort på dei. Når Brand kjem til syne att, har han ein ny monolog. Denne monologen handlar om gjensynet med bygda, og kva slags effekt det har på han. Denne scena er første gongen Ibsen skiftar frå jambisk vers til trokeisk firetaktar i *Brand*, og er den einaste sekvensen med trokeiske vers i første handling (Lervik 1969: 51). Som andre utdrag frå første handling er gjendiktinga frå 2015 vesentleg kortare enn gjendiktinga frå 1973, og båe er kortare enn originalen.

Gjendiktingane byrjar relativt likt som originalen, men allereie etter dei to første setningane byrjar Endreson si gjendikting å skilje seg frå originalen. Endreson sine replikkar dreier seg framleis om det same innhaldet, berre formulert på ein annan måte. Han har snudd litt om på desse versa: «(...) kyrkja, elva, bjørkelia / uroa på den andre sida» (Ibsen 1973: 33) framfor «(...) Jordfallsbakken, Osets Birke / og den gamle brune Kirke» (Ibsen 1973: 223) Endreson har så kutta ut setninga om at Brand kan hugse dette frå tidlegare, og går heller over til «Kanskje er det gråare, / mindre, lufta – råare» (Ibsen 1973: 33). Dette er relativt likt

originalen. Ibsen sjølv skreiv «Men jeg tror, at mere graat / er det nu, og mere smaat» (HIS: 223). Endreson har slik fått inn både at heimbygda kanskje verkar mindre og at lufta verkar noko råare enn tidlegare, noko som spelar vidare på liknande metaforar om vêr og natur frå tidlegare i første handling.

Resten av utdraget har store skilnader frå originalen. Det næraste ein kjem ei direkte gjendikting her, er passasjen om Samson, og sjølv den delen er ganske annleis. Medan det i originalen står «(...) Samson lig i Skjøgens Skjød» (HIS: 224), har Endreson gjort det om til «Samson som har mista håret» (Ibsen 1973: 33). Endreson har både før og etter dette vore meir fri i si gjendikting, og det er til tider vanskeleg å sjå kva som skal erstatte kva frå originalen, og kor dei nye replikkane kjem frå. Slik som denne replikken:

Ja, der sat han, veslekaren / gøymt i skodd, i kveldar – seine. / Liten gut – så heilt aleine. / Redd og hjelpelaus og bunden. – / Same kjensla er i grunnen / det som tek meg her og står / heime etter mange år. / Mot og krefter, store tankar, / lyse draumar, blod som bankar – / alt blir liksom snevra inn / til eit skremt og magert sinn. (Ibsen 1973: 33)

Dei siste setningane kan minne om originalen der Brand seier «Modet, Magten har mig sveget, / Hug og Sjæl blir slapp og sprød» (HIS: 224), men elles er det store skilnader frå det som står i originalen. Denne endringa i monologen viser at Endreson har valt ei noko anna tilnærming i arbeidet enn det Hoem har gjort. I denne scena er det meste nærast ei direkte omskriving i Hoem si gjendikting, men teksten i sjølve scena har vorte kutta ned. Både gjendiktingane har delvis same innhald, men det blir presentert på ulike måtar. I Hoem si gjendikting er det ofte meir direkte og tydeleg kva han meiner. Dei replikkane som er med, er med andre ord ganske like, men ein får eit anna heilskapleg bilete av desse scenene når dei er så mykje kortare i Hoem si gjendikting.

3.1.4 «De Trolde tre» – introduksjon av Brands prosjekt

Etter den siste monologen treffer Brand for tredje gong på nokon ukjende. Han møter Gerd for første gong, og i denne scena har Ibsen gått tilbake til jambisk firetaktar. Etter at dei har hatt ein kort samtale, har Brand ein ny monolog, den siste i første handling. Dei nynorske gjendiktingane har vidareført dei jambiske versa i denne scena, og dei er ganske like originalen i dialogen mellom Brand og Gerd. Dei første store skilnadene i denne scena kjem

til syne etter at dei har gått kvar sin veg. Brand samanfattar dei tre ulike møta, og hans eige kall står tydeleg fram for han:

1866: Se, *det* var og en Kirkegjæst. / I Dal, – paa Hej, hvem gjør det bedst? / Hvem vimrer værs og vildest frem, / hvem famler længst fra Fred og Hjem, – / det *Lettsind* som, med Krans af Løv, / lar Legen gaa langs brattest Slug, – / det *Slappsind*, som gaar Vejen sløv, / fordi det saa er Skikk og Brug, – / det *Vildsind*, som har slig en Flug, / at fast hvad ondt det ser, blir smukt? – / Til Kamp paa tvers, till Kamp paa langs / mod denne Trippelallians! / Jeg ser mit Kald; det glitrer frem, / som Sol igjennem Glugg paaklem! / Jeg ved mit Hverv; de Trolde tre / i Faldet bøder Verdens Ve; – / faar Slægten dem først lagt i Grav, / da viftes Verdenspesten af! / Opp; ryst dig, Sjæl! / Dit Sverd fra Lænd! / Till Kamp for Himlens Odelsmænd! (HIS: 229-230)

Dei ulike møta har engasjert Brand, og dei har gjort at han har fått «fornytt kamplyst med styrket tillit til eget kall og til kampens betydning» (Lervik 1969: 56). Dei ulike møta har, ifølgje Brand, vore representantar for kvar si synd, og han vil kjempe mot denne «Trippelallians». Brand legg fram dette gjennom tre retoriske spørsmål og ein presentasjon av dei tre ulike syndene, som så blir til ei kamperklæring der han òg fortel om si eiga kallsoppleving (Andersen 1997: 80). I 1973 er dette utdraget noko kortare, korta ned til 16 vers der originalen har 20 vers. Elles har det delvis same form som originalen, med retoriske spørsmål, presentasjon av desse syndene og ei kamperklæring. Han avsluttar med: «Det er mitt verv og meininga / med livet mitt. Eitt kall eg ber: / å slåst for himlens odelskær!». Han nemner alle dei tre syndene, og seier at han vil gå «Til kamp mot den treeininga!» (Ibsen 1973: 39). Her blir kallet tydeleggjort i stor grad, og særleg er bruken av omgrepet «treeining» i staden for ordet «Trippelallians» interessant. Treeining er eit grunnleggjande omgrep i kristendommen, og ved at han brukar dette omgrepet blir koplinga til religion enno meir tydeleg enn det ein kan lese i originalen.

Gjendiktinga frå 2015 er derimot ganske ulik både originalen og den tidlegare gjendiktinga. Reint språkleg er det ikkje så store endringar, sidan monologen er gjendikta ganske direkte til nynorsk. Den første store endringa er at denne monologen er vesentleg kortare. Replikkane har her vorte redusert til berre fem vers. Ei anna stor endring er innhaldet i desse replikkane. Her er det berre «villsinnet» som blir nemnd. Det er ikkje så uventa sidan det første møtet er kutta heilt, og dei to andre møta er korta ned, men han nemner ikkje noko om møtet med «lettsinnet», som er representert ved Agnes og Einar. Å fjerne deler av denne monologen gjer at ein ikkje får eit like tydeleg bilete av Brands store prosjekt. Per Thomas Andersen (1997) skriv at slutten på første handling er ei «abstrakt formulering for et livsprosjekt» (Andersen 1997: 80). Ved å kutte dette mistar ein eit sentralt og viktig aspekt

ved både rollefiguren Brand og sjølve dramaet. Bjørn Hemmer (1972) meiner at dette er heilt sentralt i forståinga av verket: «I *Brand* er hovedpersonens overbevisning om sin høye forpliktelse det egentlige utgangspunkt for dramaet» (Hemmer 1972: 36). Det er ikkje berre hans livsprosjekt, men sjølve utgangspunktet for heile dramaet. Andersen skriv òg at heile første handling er komponert som ei erklæring om ein kamp mot desse kardinalsyndene som dei ulike møta representerer (Andersen 1997: 79). Kontrasten er stor til gjendiktinga frå 2015, der ein ikkje får høyre noko om denne «Trippelalliansen». Atle Kittang (2002) skriv at første handling er heilt grunnleggjande for å forstå meir av figuren Brand. I første handling får ein sjå Brands viljestyrke, kallskjensle og evne til forakt, som er hans grunnleggjande kjenneteikn (Kittang 2002: 38). Når ein så kuttar delar av scener og dialogar, blir ikkje Brand eller hans prosjekt like tydeleg som det kunne ha vore.

Difor verkar denne monologen i gjendiktinga frå 2015 mest som ei oppsummering om det siste møtet, sidan han berre nemner villsinnet, og heller ikkje kjem noko særleg inn på sitt eige kall. Etter at han og Gerd har gått kvar sin veg, seier Brand: «Sjå, det var og ein kyrkjegjest. / Eit villsin som har slikt eit flog, / kva vondt det ser, blir vakkert òg. / Eg ser mitt kall slik ein i skuggen / kan ane sola gjennom gluggen» (Ibsen 2015: 19). Både desse syndene og si eiga kallsoppleving blir framstilt noko kort og meir lettfatta, noko som gjer at ein ikkje får inntrykket av at dette har gått like mykje inn på Brand som i originalen. Kallsopplevinga kjem noko meir brått på her, sidan det ikkje er ein refleksjon om dei ulike møta som leder opp til denne erkjenninga. Avslutninga på denne replikken liknar på det som står i originalen, «Jeg ser mit Kald; det glitrer frem, / som Sol igjennem Glugg paaklem!» (HIS: 229), men både før og etter denne replikken er det i originalen ei nærare konkretisering av kva dette kallet går ut på, som da manglar i Hoem si gjendikting.

3.2 Fjerde handling²

Fjerde handling er ei av dei lengre handlingane i *Brand*. Agnes og Brand er gift, og sonen deira, Alf, har døydd. Store deler av denne handlinga krinsar rundt Agnes' sorg knytt til sonen, og om at Brand vil at ho skal kvitte seg med dei minna ho har spart på. Det er dei to dramatiske familiescenene som er utgangspunktet for ei samanlikning i denne handlinga. Bå

² Sjå s. 67. Vedlegg: Utdrag frå fjerde handling.

desse scenene leier opp til ein endeleg konfrontasjon mellom Agnes og Brand (Andersen 1997: 110-111).

3.2.1 Agnes og Brand

Handlinga byrjar med at Agnes går heime og ventar på at Brand skal kome heim. Det er julaftan, og er den første av dei dramatiske familiescenene i denne handlinga. Ho sørger over Alf, og Brand har vorte meir hard mot ho. Dei har heilt ulike tilnærmingar til korleis dei skal takle sorga etter Alf. Medan Agnes brukar minna ho har att frå Alf som ei slags flukt frå røynda, er Brand ute i stormen og «bruker sine krefter i kamp med den stormfulle ytre verden» (Andersen 1997: 111). Sorga øydelegg for hans store oppgåve (Kittang 2010: 63).

I Hoem si gjendikting er Agnes' første replikkar markert med sitatteikn, akkurat som om ho skulle ha etterlikna nokon eller planlagt kva ho skal seie. I originalen er det første Brand seier i denne handlinga «Barn, nu har du mig tilbake. / Du er bleg» (HIS: 326). Dette har vorte nærast direkte gjendikta hos Endreson, medan det er litt annleis i Hoem si gjendikting. Replikkane har vorte gjendikta her og, men dei blir ikkje sagt i same vending.

Agnes: «Er det deg? Kom inn, kom inn.» / «Er det deg? Kom inn, kom inn.» / «Er det deg? Kom inn, kom inn.»

Brand: Agnes, her har du meg tilbake.

Agnes: Er det deg? Kom inn, kom inn! / Å som du vart lenge borte / Gå'kje frå meg, gå'kje frå meg

Brand: Du er bleik. (Ibsen 2015: 85)

I originalen og Endreson si gjendikting kjem desse replikkane som ein del av Agnes' monolog i byrjinga, før Brand har sagt sin første replikk. Ein annan skilnad frå originalen er at Brand i båd gjendiktingane kallar ho Agnes, og ikkje «Barn» når han kjem inn til ho. Det er ikkje same umyndiggjering og tukting som ein ser i originalen (Andersen 1997: 112).

I både originalen og Hoem si gjendikting blir Kirkegaarden/kyrkjegarden brukt som ei omskriving av at Alf er død. Dette er ein av Brands måtar å forhindre sorgprosessen hennar på (Andersen 1997: 112). I Endreson si gjendikting seier han det enno meir brutalt: «Han er død» (Ibsen 1973: 149). Dette seier Brand båd gongene der originalen og Hoem si gjendikting tek i bruk kyrkjegarden. Etter at Agnes for andre gong ber Brand om å ikkje tale om at Alf ligg på kyrkjegarden, seier han at han er nøydd til å seie det for at ho skal forstå det.

1866: Med fulde Lunger / *maa* det nævnes, er du redd! / Nævnes *maa* det, saa det runger / lig en Bølge mod en Bredd! (HIS: 327)

1973: Jau, eg må. / Ein gong er du nøydd å sjå. / Når ein skrik det høgt som tora / blir ein mindre redd for orda. (Ibsen 1973: 150)

2015: Nemnast må det, så det ljomar / lik ei bølge mot ei strand. / Agnes, Agnes, la oss begge / vera sterke, stå imot, / legge våre krefter saman, / gå framover, fot for fot. (Ibsen 2015: 86-87)

Her har både Endreson og Hoem vidareført ei naturskildring. Hoem har vore ganske tru mot originalen, medan Endreson har gjort det om til ei anna naturskildring enn det som originalt står. I Hoem si gjendikting går ein etter dette rett vidare til ein av Brands seinare replikkar, som handlar om korleis dei skal greie seg gjennom dette. Mellom desse replikkane kjem det originalt ein del der Agnes greier å vise at Brand òg sørgjer over tapet av Alf (Andersen 1997: 112). Denne delen har vorte kutta frå gjendiktinga i 2015, men finst i gjendiktinga frå 1973:

1866: Selv du lider under Ordet / mer, end du vil kjendes ved; / paa din Pande ser jeg Sporet / av den Sved, der kjøbtes med. (...) Er og draaben i dit Øje / smeltet Sneflok fra det høje? / Nei, o nei, den er for varm; / Kilden er din egen Barm! (HIS: 327)

1973: Mindre rett dei –. Kanskje du. / Men du kjenner og ei gru. / Sørgjebraumen dreg deg ned / meir enn du vil vera ved. / Sveitt om panna – (...) Her. Er det og sprøyt av sjø? / Eller kanskje nysmelt snø? / Nei, du. Tårer. / Dei som svarte / varmen frå ditt eige hjarte. (Ibsen 1973: 150-151)

Ved å kutte desse replikkane får ein ikkje med seg at Brand òg sørgjer, sjølv om han gjer det på ein annan måte enn Agnes. Strand (2010) meiner at naturskildringane i verket ikkje berre viser korleis Brand kjemper mot naturen, men at dei òg viser til kampen i hans indre (Strand 2010: 193). Her blir sorg og kampen mot sorg knytt opp til havet. Ved å stryke desse replikkane får ein ikkje fram denne samanhengen mellom sorg og naturen på same måte, samstundes som Brands sorg blir underspelt. Brand blir med det både meir hard og mindre prega av sorg enn i originalen og Endreson si gjendikting. Replikken om at det skal nemnast så at det «lomar / lik ei bølge mot ei strand» har ikkje vorte kutta. Denne replikken er ei kopling til naturen, men denne replikken er mest med på å understreke at Brand er hard mot Agnes. Endreson har vidareført denne koplinga til naturen i si gjendikting, og særleg replikken «Sørgjebraumen dreg deg ned / meir enn du vil vera ved» er med på knyte sorg opp til havet. Endreson si gjendikting er dermed med på å vise, i større grad enn Hoem si gjendikting, at Brand kjempar mot naturen, samstundes som naturskildringane får fram den kampen som skjer i hans indre.

3.2.2 Agnes' offer

I den andre dramatiske familiescena er Agnes på nytt åleine i stua. I originalen byrjar monologen hennar med «Lukket, lukket, – alting lukket!» (HIS: 367), og med unnatak av to korte replikkar frå Brand, held ho fram med denne monologen heilt til ei kvinne kjem heim til dei. I originalen er dette den einaste lange monologen Agnes har (Lervik 1969: 116), og ho talar her om kleda og minna ho har att frå Alf. Brand oppdagar kva ho gjer. Han bryt ikkje inn, berre ser på ho på avstand. Den første av Brands replikkar har vorte vidareført i gjendiktinga frå 2015, men båe har vorte kutta i gjendiktinga frå 1973.

1866: Agnes: Men iaften er det Helg. / Fra ifjor hvor vidt forskjellig –! / Hys, – den højt skal holdes hellig; / frem jeg henter mine Skatte, – / dem, hvis endeløse Pris, / fra min Lykkes Livsforlis, / kun en Moders Sjæl kan fatte.

Brand: Evig samme Flugt om Graven / samme Leg i Dødninghaven.

Agnes: Her er Sløret. Her er Kaaben, / han blev baaren i till Daaben – (HIS: 369)

1973: Agnes: Men i kveld –. I kveld er det helg. / Brand –? Nei. Lagar nye ord. / Å, så annleis enn ifjor. Eg vil helge denne kvelden. / Alt eg har fått ha i fred – / skattar som vart att frå elden / da mitt lykkehus brann ned. / Vesle kappa som han bar / den gong han vart døypt av far. (Ibsen 1973: 191)

2015: Agnes: (...) men i kveld, i kveld er det helg. / Her er sløret, her er kappa / han vart boren i til dåpen. –

Brand: Same leik i dødens hage. (Ibsen 2015: 104-105)

I denne delen av scena er det store skilnader mellom originalen og dei to gjendiktingane. Heilt overordna ser ein at Brands replikk er kutta i gjendiktinga frå 1973, medan den same replikken er flytta til ein ny stad i gjendiktinga frå 2015. Hyldig (2010) skriv at Agnes i oppsetjinga frå 1973 «(...) synes å være hentet frem som en figur på linje med Brand, men det er vanskelig å finne noen tolkningsmessige refleksjoner omkring det hos anmelderne» (Hyldig 2010: 53). Det at Brands replikk har vorte kutta kan kanskje vere eit forsøk på å gjere Agnes til ein meir framstående figur, sidan dette no har vorte ein lang samanhengande monolog. I gjendiktinga frå 1973 er det berre Agnes som talar, heilt frå ho seier «Stengt. No er det låst og stengt» (Ibsen 1973: 189) og til kvinna kjem.

I originalen blir Agnes' monolog avbrote av to korte replikkar frå Brand, som står og ser på kva ho gjer. Han kallar desse kleda og minna ho har hatt for «Afgudshuse» (HIS: 370), og han vil ikkje øydelegge det siste ho har att frå Alf, og ber difor Gud om å heller sende nokon andre i hans stad. Like etter det kjem ei kvinne med eit barn på armen inn til dei. Ho ser kva Agnes gjer, og vil at ho skal dele Alf sine gamle klede med ho. Brand og kvinna har først ein dialog om ho og barnet hennar, før det så følgjer ei scene kor han tvingar Agnes til å gi frå seg kleda ho har att etter Alf til denne kvinna.

Replikken kor Brand seier at han ikkje vil vere den som tek dei siste minna vekk frå

Agnes, men ber om at nokon annan skal gjere det, finst ikkje i gjendiktingane. Dei har heller ikkje noko innhald som kan minne om denne replikken. Denne nølinga meiner Kittang er gjort av kjærleik og omsorg (Kittang 2002: 63). Når kvinna så kjem, ser Brand på dette som eit teikn på at Agnes må ofre alt (Hemmer 1972: 56). Han tolkar ho som eit teikn frå Gud, noko som er grunnen til at han godkjenner kravet til denne kvinna (Kittang 2002: 64). Kvinna kjem noko meir brått på i gjendiktingane, sidan dei ikkje har med denne replikken. Om ein les det på same måte som Kittang, så kan mangelen på denne replikken òg vere med på å understreke at Brand er hard og krass mot Agnes, og at han kjem til å gjere dette mot ho, uavhengig av eit teikn frå Gud.

Scena kor denne kvinna kjem er ganske lik i båe gjendiktingane, fram til Brand ber kvinna om å fortelje kvifor ho har kome til dei. I originalen er svaret hennar ni vers, medan Endreson si gjendikting er tretten og Hoem si gjendikting er fem vers. Endreson si gjendikting lengre enn originalen, noko som skjer fleire gonger i same scene. Kvinna har opphaveleg fire replikkar før dei kjem inn på at Agnes skal gi frå seg kledda, og alle desse har vorte lengre i Endreson si gjendikting. Til samanlikning har desse anten vorte korta ned eller kutta ut i Hoem si gjendikting. I tillegg til at hennar opphavelege replikkar har vorte lengre i Endreson si gjendikting, har ho òg fått ein ny replikk her, da ho svarar på Brands utsegn om at det er noko kjent med «Denne Røs og disse Trækk» (HIS: 371). Ho svarar: «Kanskje røysta. Ikkje meg. / Kanskje eingong yr og ør / dengong presten las der sør» (Ibsen 1973: 194). Kittang har skrive at denne kvinna kanskje er nærare knytt til Brand enn teksten eigentleg gir uttrykk for, og at det kan vere eit *symbolsk slektskap* mellom Brand og taterkvinnene (Kittang 2002: 63). Med denne replikken knyt Endreson dei tettare saman enn det som står i originalen, sidan det blir ymta om at Brand kan ha hatt noko med dei å gjere tidlegare. I originalen svarar ho ikkje på dette, så denne replikken er heilt ny i Endreson si gjendikting.

Det er mange skilnader mellom originalen og dei to gjendiktingane i denne scena. Mykje av det dreier seg om lengd, men ein kan òg sjå språklege og versetekniske skilnader. Ein annan replikk som er ulik i båe gjendiktingane er kor Brand vil hjelpe kvinna og barnet:

1866: Kvinde, gjør din spæde fri / for din vilde Dødsfærds Sti; – / lad ham løftes, lad ham lettes; / af kan Brændemærket tvættest – (HIS: 373)

1973: Dette er alvorleg meint: / La ditt barn få vera her / og bli døypt og frelst – og reint / kvitte seg med taterstemplet. (Ibsen 1973: 195)

2015: Kvinne, gjer ditt spebarn fri / for din ville dødsferds sti, / la han..... (Ibsen 2015: 107)

Innhaldet i replikkane dreier seg kring det same. Brand vil hjelpe barnet ut av denne situasjonen, men det er meir tydeleg og mindre bruk av metaforar i Endreson si gjendikting enn i originalen og i Hoem si gjendikting. Her seier Brand at barnet skal bli døypt og frelst, ikkje berre frigjort og løfta, og at dette kan skje om barnet blir hos dei. Likevel er ein av dei store skilnadene her at Brand seier at barnet har eit «taterstempel», ikkje «Brændemærket». Han markerer med det ein skilnad frå dei til seg sjølv, sidan barnet gjennom Brand kan få kvitte seg med dette stemplet.

Agnes vil først ikkje gi frå seg noko til kvinna, men ho går med på å dele. Brand vil at ho skal gi frå seg alt saman, noko ho til slutt går med på. Om akkurat desse replikkane har Lervik (1969) skrive at kvart verspar, som har parrim, har ei avslutta meining og at dei har ei parallell oppbygging. Her er det tilbod av eit klesplagg i første vers, følgd av ein karakteristikk av klesplagget i andre vers. Ho skriv vidare at gjentakninga av ordet «her» er med på å understreke det regelmessige i desse versa (Lervik 1969: 118).

1866: Agnes: Kvinde, kom; se her, tag Kaaben / som mit eget bar i Daaben. / Her er Kjolen, Skjærfet, Kuften; / den er god mot Natteluften; / her er den lille Silkeyse; / under den skal han ej fryse; / tag det; tag till sidste Pjalt – (...) Kvinde, her er Kroningskaaben, / som han bar i Offerdaaben! (HIS: 375)

1973: Her. Ei kappe. Like fin. / Ho er berre brukt ein gong – / dåpsdagen – av guten min. / Her er kjolen. skjærfet. Kufta. / Ho er god mot nattelufta. / Her. Ei lita silkeyse / så han ikkje skal forfryse / øyra sine. Det er kalt [sic]. / Ta det heile. (...) / Nei. Her har du frakken hans. / Neste plagget blir ein krans. (Ibsen 1973: 199)

2015: Her er kjolen, skjærfet, kufta, / den er god mot nattelufta. / Ta det, alt, til siste fille! / (...) Kvinne, kroningskåpa får du, / den han bar i offerdåpen! (Ibsen 2015: 109-110)

Mellom desse replikkane spør Brand om ho har gitt alt. Desse utdraga viser både skilnad i det reint språklege, men òg i strukturen, sidan det ikkje er ei like tydeleg oppbygging som i originalen. Agnes' replikkar i originalen er til saman ni vers med ein tydeleg struktur, medan ho i gjendiktinga frå 1973 har til saman elleve vers, og i gjendiktinga frå 2015 er det berre fem vers. Her er det heller ikkje same struktur som i originalen. Endreson har brukt både kryss- og parrim, medan Hoem berre har eit parrim i dei to første versa, og ikkje noko rim i dei neste versa. Ordet «her» har heller ikkje same effekt i gjendiktinga frå 2015 som i originalen og gjendiktinga frå 1973.

3.2.3 Brands endelege val

Den siste scena i fjerde handling rommar fleire av dramaets sentrale aspekt: viljen, motsetjinga mellom det evige liv og det moglege liv, dødstatikk, kallstatikk, og motsetjinga mellom essens og eksistens (Hemmer 1972: 60). Etter at Agnes har gitt frå seg alle minna frå Alf, kastar ho seg om halsen på Brand og seier at ho er fri. Ho er fri sidan alt anna har vorte teke vekk frå ho:

1866: Røvet, røvet, – alting røvet, – / sidste Baand, som bandt til Støvet! / Jeg er fri! Brand, jeg er fri! (HIS: 378)

1973: Røva, røva, alt er røva. / Siste vesle draumepute / teke frå meg. Siste prøva. / Siste verd som heldt meg nær. / Siste band som batt meg her. / Eg er fri! Brand! Eg er fri! (Ibsen 1973: 202-213)

2015: Eg er fri, Brand, eg er fri! (Ibsen 2015: 112)

Nok ein gong er gjendiktinga frå 1973 noko lengre enn originalen, men ho er elles ganske tru mot Ibsens eigne ord. I gjendiktinga frå 2015 finst ikkje denne refleksjonen om korleis ho har vorte fri, berre denne innsikta om at ho no er fri. Denne omvendinga kjem litt meir brått på enn i dei andre utdraga. Denne omvendinga er omdiskutert (Kittang 2002: 64-65), men ho blir ikkje meir tydeleg i denne gjendiktinga, no som koplinga mellom minna og denne omvendinga ikkje er like tydeleg. Den føregåande replikken viser at Agnes verkeleg har gitt alt, og dette er konsekvensen.

Agnes' konflikt blir etter kvart flytta over på Brand. Ho har forstått kva som no kjem til å skje. Brand forstår etter kvart kva ho meiner, og da er hans første reaksjon å rygge unna (Hemmer 1972: 61). Agnes snur så om på maktspelet mellom dei, og tvingar han til å ta eit val (Andersen 1997: 119):

1866: Ja, tillvise sejret nu, – / sejret over Grav og Gru! / O, se oppad, se iveau! / Ser du Alf for Tronens Fod, / lysglad som i Livets Dage, / strække Armen os imod? / Om jeg ejed tusind Munde, / om jeg turde, om jeg kunde, / ikke *en* jeg dog oplod / for at kræve ham tilbage. / O, hvor stor, hvor rig er Gud / till at finde Midler ud. / Barnets Offer, Offerbrøden, / baaret har min Sjæl fra Døden; / han mig fødtest for at mistes; frem til Sejr jeg maatte fristes! – / Takk, at du min Haand har ledet; / du har trofast for mig stredet; / o, jeg saa din Hjertekval. / Nu staar *du* i Valgets Dal; / over *dig* nu Vægten faldt / af det *intet* eller *alt*! (HIS: 379)

1973: Ja, eg har. Og eg har funne / fred for lengt og grav og gru. / Om eg no fekk lov å snu, / rope Alf tilbake hit, / trur eg ikkje at eg ville. / Å, kor stor Vårherres lit / er til at vi finn det rette, / finn ei stor og evig stille. / Ingen klagar etter dette. / Barnet som han tok ifrå meg / gjer at ingen død kan nå meg. / Toleg freista han meg fram / med mitt dyre offerlam / til eg stansa her og fann meg, / og eg gav meg, og han vann meg. / Takk for at du var her, Brand, / hjalp meg å velja rett, / såg eit mål eg no har sett. / Du var hard, men sterk og sann. / Å, eg såg din hjartekval. / No har du det store val, / det som lyser klart og kaldt. / Vel no: inkje eller alt! (Ibsen 1973: 203-204)

2015: Ja, til visse, sigra no. / Sigra over død og grav! / No står *du* i valets dal; / over *deg* no vekta fall, / av ditt *inkje*, eller *alt!* (Ibsen 2015: 113)

I originalen takkar Agnes for at Brand har leda ho trufast fram til denne innsikta, og i Endreson si gjendikting seier ho til og med at Brand har hjelpt ho med å velje rett, og at han har vore «hard, men sterk og sann». Til samanlikning seier ikkje Agnes noko om dette i Hoem si gjendikting. Der går ho rett til at ho vil få Brand til å ta eit endeleg val om skjebnen hennar. I Endreson si gjendikting blir Alf kalla for «mitt dyre offerlam», som er ein bibelsk allusjon, noko som tydeleggjer at dette offeret er knytt til Gud og kallet (Hemmer 1972: 56).

Agnes' siste replikkar i fjerde handling gir assosiasjonar til at ho snart kjem til å døy (Buvik 2010: 99). Er det like tydeleg i gjendiktingane? Under følgjer Agnes' tre siste replikkar i originalen og i gjendiktingane:

1866: Takk for alt, – og Takk for dette! / Du har ledet tro den trøtte! / Over mig er Tungheds Taage, – / du vil tro ved Lejet vaage. (...) Endt, og Nattelyset tændt. / Sejren tog min Styrkes Skatt; / jeg er mødig, jeg er matt; / o, men Gud er lett av love! / Brand, Godnatt! (...) Godnatt! / Takk for *alt*. Nu vil jeg sove. (HIS: 381-382)

1973: Takk for alt. Du var så god, / stødde meg – med kraft og ro. / Striden som eg vann har stole / alle krefter. – Eg er matt. / Berre veike glør av bålet – / Røyken kverv – (...) Dagen slutt. Og stjerna brenn. / Å, men Gud er lett å lova. / Brand, god natt! (...) God natt. / Takk for alt. No vil eg sova. (Ibsen 1973: 206-207)

2015: Takk for alt, – og takk for dette! / God natt. / Takk for alt. No vil eg sova. (Ibsen 2015: 114)

Mellom desse replikkane kjem Brand med nokre korte replikkar, både i originalen og i gjendiktinga frå 1973, men i gjendiktinga frå 2015 kjem Agnes siste replikkar i eitt. Dei er òg vesentleg korta ned, og dei gir heller ikkje like tydelege assosiasjonar til dødsleiet slik som ein ser i dei to andre tekstutdraga. Når så både sjølve refleksjonen om at ho er fri og dei siste replikkane har vorte redusert og samanfatta til ein kort replikk, fører det til eit mindre fokus på Agnes, hennar offer og omvending. Kontrasten til gjendiktinga frå 1973, der ein kanskje forsøkte å gjere Agnes til ein meir framstående figur, er stor.

Ein annan stor skilnad her er korleis Brand stiller seg til denne situasjonen. Først forstår han ikkje kva ho talar om, så seier han kva han vil gjere for å unngå å miste ho, før han til slutt seier at han ikkje har noko val. I Hoem si gjendikting har denne dialogen mellom ektefellene vorte korta ned. Det gjer at det ikkje verkar som om Brand her i like stor grad som i originalen prøver å overtyde Agnes om at ho ikkje skal gå frå han. I Endreson er denne

dialogen bevart, men slutten av dialogen skil seg frå originalen. Endreson har blant anna lagt inn ein ny replikk heilt mot slutten som forsterkar inntrykket av at Agnes nærmar seg døden.

Agnes: Takk for alt. Du var så god, / stødde meg – med kraft og ro. / Striden som eg vann har stole / alle krefter. – / Eg er matt. / Berre veike glør av bålet – / Røyken kverv

–

Brand: Å, ikkje skrem.

Agnes: Sit hos meg til mørkret kjem.

Brand: Sov. Ein dag er alt slutt. Ein venn – / aldri skal vi sjå han att.

Agnes: Dagen slutt. Og stjerna brenn. / Å, men Gud er lett å lova. / Brand, god natt!
(Ibsen 1973: 206-207)

Denne replikkvekslinga liknar på replikkane frå originalen, men det er òg nokre store skilnader i gjendiktinga. Blant anna finst ikkje replikkane «Å, ikkje skrem» og «Sit hos meg til mørkret kjem» i originalen. Det er òg lagt inn ein ny naturmetafor som kan tyde på at det går mot slutten for Agnes. Livsgnisten hennar held på å sløkkje, det er berre svake glør att i bålet og «Røyken kverv». Dette kan vise attende til hennar tidlegare replikk: «Vel! Du står ved vegskilmerket. / Sløkk det lys som brenn i meg» (Ibsen 1973: 205). Brand har no valt, og dette er konsekvensen av hans val.

3.3 Femte handling³

I slutten av femte handling har folket i bygda har snudd seg mot Brand, og han går åleine oppe i fjella. Brand er med det attende der han var i byrjinga av verket. I den påfølgjande monologen får både bygda og folket gjennomgå, og monologen blir ei avsluttande skildring av hans eige forhold til heimbygda si. Sjølv om det er ei avsluttande skildring, er ho ikkje oppsummerande. Lervik skriv: «I stedet for en oppsummering eller konklusjon der trådene samles, åpner teksten seg mot helt nye sammenhenger» (Lervik 1969: 178). Denne monologen går etter kvart over i ein dialog, der Brand talar med både ukjente stemmar og ein skapning, før han treffer Gerd. Brands siste monolog i stykket er ein lang passasje, og er eit oppgjær med både bygda og folket som bur der.

Utdraget frå denne handlinga har litt same tendens som dei tidlegare tekstutdraga. Gjendiktinga frå 2015 er kortare enn originalen, medan gjendiktinga frå 1973 har fleire endringar, både språkleg og kva gjeld rekkjefølgje. Båe gjendiktingane har endra på den siste monologen, men dei har båe i stor grad vidareført dei trokeiske versa som scena opphavelg

³ Sjå s. 85. Vedlegg: Utdrag frå femte handling.

er skrive i. Endreson har gjendikta store delar av monologen, samt gjort om nokre av replikkane til både koret og «Skapningen» til ein del av Brands monolog. I Hoem si gjendikting har monologen vorte redusert til dei siste replikkane før koret kjem inn. Heile oppgjeret med bygda manglar i denne gjendiktinga, og ein går her rett til Brands «avsluttende sjelekamp» (Buvik 2010: 101).

3.3.1 «De usynliges kor» og «Skikkelsen»

Å samanlikne replikkar gjer at ein kan få fram nokre konkrete og tydelege skilnader, som endringar i ordval og setningsoppbygging. Om ein går inn i verket på eit litt meir teknisk nivå, kan ein sjå og løfte fram fleire skilnader, som ulikskapar i rim og metrikk. Leif Mæhle skreiv i 1955 ei avhandling om Ibsens rimteknikk, der hans formål var å sjå «korleis Ibsen rimar, korleis han meistrar denne stilistiske reiskapen» og «kva stilistiske verknader han får fram gjennom riminga si» (Mæhle 1955: 16). Han skriv at verselinjene ikkje er ordna i faste og avslutta strofeformer i fleire av versedramaa, noko som gjer at ein kan vere mykje meir fri med variasjon i rimskjemaet (Mæhle 1955: 43). Ein slik variasjon i rimskjemaet kan ein sjå døme på i både *Kjærlighedens Komædie* (1862) og *Brand*:

Her merkar vi ei stendig skifting mellom ymse rimflettingar; parrim er aldri bruka lenge før det blir avløyst av kryssrim, kiastiske rim skiftar med kryssrim att o.s.b Dei ulike rimkoplingane smyg seg inn i kvarandre, rår grunnen ei lita stund, og så er vi inne i ei ny rimfletting att før vi veit ordet av det. (Mæhle 1955: 45)

Døma han nyttar frå *Brand* for å grunngje dette, er frå byrjinga av første og andre handling, og dei har ein slik variasjon i rimskjemaet (Mæhle 1955: 45). Likevel vil eg argumentere for at det finst stader i *Brand* der ein kan finne døme på noko som liknar på eit fast rimskjema, sjølv om det er snakk om ein kort passasje. Det er når Brand høyrer stemmane frå «De usynliges kor». Koret har berre tre replikkar, men dei følgjer eit fast mønster, og difor kjem eg til å omtale desse som strofer.

Etter den lange monologen, byrjar Brand å tvile på sine egne erfaringar og tolkinga av desse erfaringane (Lervik 1969: 179). Det er her Brand først høyrer «De usynliges kor», eller «Kor av usynlege», som dei blir kalla i gjendiktinga frå 2015. I Endreson si gjendikting har desse replikkane vorte til ein del av Brands monolog. Ein likskap mellom dei to gjendiktingane er at baa har kuttat ned på replikkane som koret kjem med. Endreson har kuttat koret heilt, men har lagt inn ei gjendikting av den første replikken deira i Brands eigen

monolog. Hoem har kutta ut den andre av korets tre strofer, og Brands egne replikkar mellom desse strofene er kutta ut, slik at deira replikkar kjem i eitt.

I originalen seier koret fire vers tre gonger. Desse følgjer eit fast mønster, noko som er grunnen til at ein kan kalle akkurat dette for strofer. Det faste mønsteret er trokeisk firetakar med kryssrim (aBaB) (Lervik 1969: 180-181). Brands replikkar mellom desse strofene følgjer ikkje noko fast mønster. Det einaste som er likt i Brands replikkar i denne sekvensen, er at alle versa har trykklett utgang, men elles varierer dei i både lengde og rimmønster. Det faste mønsteret i korets strofer har vorte vidareført i Hoem si gjendikting. Brands replikk bryt med dette mønsteret på same måte som i originalen. I Endreson si gjendikting er koret kutta ut, men replikkane har heller vorte ein del av Brands monolog. Per Buvik (2010) tolkar koret «som en mot-røst i ham selv» (Buvik 2010: 101), og at Brand slik innser si eiga synd. Endreson gjorde desse replikkane til ein del av Brands monolog, og det verkar difor som om han tolka det på ein liknande måte. Det blir tydeleg at det er Brand sjølv som kjem til denne forståinga. Desse replikkane har vorte gjendikta til følgjande:

Aldri, aldri blir du lik han.
Gjer hans gjerning, eller svik han –
Likefullt – du får kje fred.
Tok han ikkje alt eg åtte,
sette meg til det eg måtte,
let meg sjå og let meg skapa –
berre for å la meg tapa? (Ibsen 1973: 307)

Første del er relativt lik originalen, berre at han er korta ned til tre vers. Andre vers frå originalen har vorte kutta, noko som gjer at dei tre første versa i denne gjendiktinga får rimmønsteret aaB. Sjølv om dei er ulike, kan ein kjenne att element frå korets siste strofe i originalen i dei fire påfølgjande versa. Ibsen skreiv «Aldrig, Drømmer, blir du lig ham, / Arv og Odel har du tabt; / alt dit Offer gjør ej rig ham; – / for dit Jordliv er du skabt!» (HIS: 460). Endreson har gjendikta det om til noko litt anna, men det krinsar framleis rundt både offer og skaping. Sjølv om det ikkje er heilt det same, verkar det som Endreson har tatt utgangspunkt i den siste av korets strofer her. Dei fire siste versa i denne replikken har alle fått trykklett utgang, ikkje annankvar trykklett og -tung utgang, som i originalen. Den trykklette utgangen derimot vorte vidareført i Hoem si gjendikting av korets replikkar, der baa dei gjendikta strofene har rimmønsteret aBaB. Kanskje var det for Endreson viktigare å få fram meininga bak desse replikkane, og at det ikkje var like mykje fokus på å vidareføre det versetekniske ved desse replikkane. Det versetekniske har kanskje vorte prioritert i større grad i Hoem si

gjendikting akkurat i desse replikkane.

Etter dialogen med koret, kjem «Skikkelsen» fram for han. Det er Agnes sin skikkelse. Denne rollefiguren er kutta frå Endreson si gjendikting, og dialogen mellom «Skikkelsen» og Brand har vorte gjort om til ein del av, eller ei forlenging av, Brands monolog. I Hoem si gjendikting finst denne «Skapnaden», og dei har ein dialog slik som i originalen. Denne skikkelsen vil prøve å få Brand til å gå bort frå læresetninga si om «inkje eller alt» (Buvik 2010: 102). I Endreson si gjendikting er det Brand sjølv som seier dette, saman med resten av replikkane som eigentleg er skikkelsen sine. Slik blir det Brand sjølv som kjem til ei slags innsikt om dette kravet om «inkje eller alt». Han verkar brått ikkje så hard på eigne krav likevel, men stiller heller meir spørsmål ved dei og kva slags følgjer dei har hatt for han:

1973: Men kanhende – Kan det vera / kravet «inkje eller alt»? / Stryk dei orda vekk frå sinnet, / og du vaknar rik her inne! / Nei! Eg veit eg ikkje vil. / Fekk eg leva ein gong til / ville eg ha gjort det same / akkurat på same måte. / Å, uløyselege gåte! / Var det for meg sjølv eg streid? / Var det for meg sjølv eg leid? / Kallet – var det berre sverdet / som eg greip til for å verje / eigne skuggar, eigne verde, / for å kunne slå og herje, / hemne tapet av eit land / som eg aldri, aldri fann? / Veit ikkje. Eg gir visst opp. (Ibsen 1972: 308)

Brand står her fram som ein større tvilar enn det han gjer i både originalen og i Hoem si gjendikting. I originalen seier Brand «Ej for egen Løn jeg lider; / Ej for egen Sejr jeg strider» (HIS: 466). Han framhevar at han ikkje har gjort det for seg sjølv, men for eit større gode. I Endreson si gjendikting stiller Brand heller eit spørsmål ved det heile: «Var det for meg sjølv eg streid? / Var det for meg sjølv eg leid?» Det er kanskje ein effekt av å gjere det om frå ein dialog til ein monolog, men konsekvensen av det er likevel at Brand er meir nølande her enn i originalen og i Hoem si gjendikting. Ein annan grunn til at han her verkar meir tvilande, er at det er Brand sjølv som kjem til denne innsikta, og ikkje noko som skjer gjennom dialogen med skikkelsen. Buvik (2010) les heile denne scena, både dialogen med koret og «Skikkelsen», som noko som berre skjer i Brands hovud, og at det er «i realiteten hans dom over seg selv vi her er vitne til» (Buvik 2010: 104). Ved å la Brand seie alt dette sjølv, legg Endreson opp til ei slik fortolking av denne scena.

Store delar av denne dialogen har vorte gjendikta nærast direkte til nynorsk av Hoem, men noko har vorte kutta. Den største skilnaden kjem mot slutten. For etter at «Skapnaden» seier «Blodig rive av meg garnet? / Meg med offersvepet slå / inntil døden?», svarar Brand «Ja, eg må. / For eg går ein stor manns bod» (Ibsen 2015: 150). I originalen er ikkje den siste delen med akkurat her, men det er ein kjent replikk i *Brand*, som eigentleg kjem frå

opningsscena. Og i opningsscena i gjendiktinga frå 2015 er òg den påfølgjande replikken med: «Hugs at han med flammeriset / mannen dreiv frå paradiset! / Veggen dit har evig stengsel» (Ibsen 2015: 151). Når båe desse replikkane er med i både opnings- og sluttscena, dannar det ein slags sirkelkomposisjon. Så medan Brand i Endreson si gjendikting kanskje er meir nølande akkurat her, visar Brand i Hoem si gjendikting at han framleis held fast sitt prosjekt, og at han har gjort det heilt frå starten av.

3.3.2 Gerd og Kristus-identifikasjon

Mot slutten av verket treffer Brand Gerd att, og ho ser at han haltar og blør frå tinningen. I den påfølgjande dialogen blir Brand skildra som Kristus av Gerd. Det er ikkje berre ei samanlikning, Gerd identifiserer Brand direkte med Jesus (Buvik 2010: 105). Kontrasten mellom korleis Gerd ser Brand, og korleis han ser seg sjølv, er stor (Lervik 1969: 191). Ho trekk fram både såret i hendene hans, blodet i panna og at han er den som skal frelse dei alle, medan han sjølv meiner at han er «(...) ringest Kryb i Muldet» (HIS: 471). Båe gjendiktingane har vidareført denne samanlikninga, men på ulike måtar. Enkelt sagt kan ein seie at det i 1973 var lengre og meir fri gjendikting, men samstundes meir tydeleg i samanlikninga. I 2015 var det nærast direkte skrive om til nynorsk, og samstundes litt korta ned. Det er mindre metaforisk og meir direkte i Endreson si gjendikting, for der seier Gerd «(...) i håret / blod frå tornekronesåret. / Det er du som var på krossen!» (Ibsen 1973: 312), medan ho i Hoem si gjendikting seier «(...) bitt etter ei tornetanna [sic] / hogd så vilt og kvasst i panna. / Deg har korssets tre jo bore!» (Ibsen 2015: 153). Hoem si gjendikting er med det ganske lik originalen. Noko anna som gjer at samanlikninga med Kristus blir særleg tydeleg i Endreson si gjendikting, er at Gerd seier til Brand at «Du stod opp den tredje dag. / Du er utvald, du er størst» (Ibsen 1973: 313). I originalen står det ikkje noko om den tredje dagen. Før «du er udvalgt; du er størst» (HIS: 471) er det ei gjentakning av at han har naglehol i hendene. Denne gjentakninga er sløyfa i gjendiktinga frå 2015.

Etter denne Kristus-identifikasjonen innser Brand kor dei står, og han brest i gråt. Måten både han og Gerd skildrar dette på, er gjennom bruk av metaforar som får fram overgangen frå kulde til varme og frå død til liv. Dette viser, ifølgje Kittang, korleis livet og kjærleiken kan sigre over døden og kravet (Kittang 2002: 74). Denne bruken av metaforar kan ein òg finne att i gjendiktingane:

1973: Gerd: Mann, kva er det? Græt du no? / Ja, du græt så frosne tårer / renn som blod i varme årer, / græt så varmt at isen i meg / tiner – som ei fonn må gi seg; / varmt,

så kyrkjetaket brånar, / breens kvite gravlin grånar. / Jøkulpresten misser kapp / så ho sildirar ned langs trappa. / Kvifor gret du ikkje før?

Brand: Lova er ei frosen bør – / livslang veg – så tung å bera. / Endeleg – han let ho gå. / Til i dag det galdt å vera / tavle Gud kan skrive på. / Frå i dag skal livsens dikt / vera meg, og varmt og rikt. / Skalet rivnar – eg kan sjå / himlen bakom lov og plikt. / Eg kan gråte. Eg kan be. (Ibsen 1973: 315-316)

2015: Gerd: Kva er det? Sjå, no græt du, / varmt, så det på kinnet ryk, / varmt, så breens grav-lin stryk / dryppande frå topp og tinde, / varmt, så isen i mitt minne / løyest opp i gråt her inne – / Mann, kvifor gret du aldri før? / No er frelestimen nær / dersom berre sølvet bit! / Eg har råka! Sjå han fell! / Høyr no skrik han, så det gjallar! / Sjå, kor han blir stor og kvit, / og rullar ende hit! / Å, eg vil'kje lenger grue / han er kvit jo, som ei due! (Ibsen 2015: 156-157)

I gjendiktinga frå 2015 har noko av koplinga til naturen vorte gjendikta, men Gerd går kjapt vidare, og ein får ikkje reflektert noko nærare over kva dette tyder. Brand kjem heller ikkje med noko svar. Ein får ikkje høyre korleis han sjølv skildrar dette, eller om det har gått noko inn på han på same måte som i originalen og i Endreson si gjendikting. Lervik skriv at Gerd gjennom denne replikken byggjer opp mot Brands erkjennande replikk (Lervik 1969: 193). Buvik meiner at Brand i denne replikken går bort frå den strenge fasen i trua si (Buvik 2010: 108). I Hoem si gjendiktinga finst ikkje denne erkjennande replikken. I Endreson si gjendikting kan ein derimot sjå korleis Brand ser på verknaden av denne gråten, ikkje berre kva Gerd seier om dette. Replikken blir erkjennande ved at han seier at han no «kan sjå / himlen bakom lov og plikt. / Eg kan gråte. Eg kan be». Endreson har òg vidareført den metaforiske kontrasten mellom «tavle» og «livsens dikt», som bae er religiøse skriftmetaforar (Kittang 2002: 72). Vidare gjer tårane her at «kyrkjetaket brånar», ikkje berre at dei ryk på kinnet. Det religiøse blir dermed framheva her, i motsetnad til den nyare gjendiktinga.

Det neste som skjer i gjendiktinga frå 2015, er Brands avsluttande replikkar. Ein finn ikkje noko som liknar på «Ja, hver Slægtens Søn tilldøde / dømmes maa for Slægtens Brøde!» (HIS: 473), som det står i originalen. Kittang meiner at denne replikken viser til arveskulda alle, ifølgje kristen tru, ber på (Kittang 2002: 75), og Lervik meiner at denne replikken er ei godtaking av døden (Lervik 1969: 199). Ho skriv at det òg kan vere snakk om ei meir snever tyding av slekt, som Brands eigen familie, ikkje nødvendigvis den kristne slekta. Uavhengig av kva for slekt han siktar til, er døden er ein endeleg dom, og det som rettferdigge døden er at det er ei arva skuld (Lervik 1969: 200). I Endreson si gjendikting seier Brand «Dom til døden! Alle må / døy for ættesviket» (Ibsen 1973: 316). Ordet «Ættesviket» kan, på same måte som «Slægten», vise til både den kristne ætta og Brands nære familie. Denne replikken finst som nemnd ikkje i gjendiktinga frå 2015, og med det har ein fjerna ein allusjon til

Bibelen og den kristne trua. Det blir heller ikkje ei godtaking av døden på same måte som i originalen og gjendiktinga frå 1973.

3.3.3 «Han er deus caritatis!»

Ifølgje Kittang er det sluttscena i *Brand* «som har gitt støyten til dei største tolkingsstridande» (Kittang 2002: 66) om verket. Ein får ikkje eit eintydig svar på kva som skjer med Brand etter dei siste replikkane. Snøskredet kjem mot dei, og Brand seier opp og ut: «Svar mig Gud, i Dødens Slug; – / gjælder ej et Frelsens Fnug / Mandeviljens quantum satis –?!» og får svar av «En røst»: «Han er deus caritatis!» (HIS: 474). Brand spør her om det ikkje har vore nok å tru (Buvik 2010: 109), og får til svar at Gud er miskunnsam. Desse replikkane opnar opp for fleire spørsmål og måtar å tolke slutten på. Blir Brand frelst? Eller går han under? Gir gjendiktingane eit meir tydeleg svar på desse spørsmåla?

Det første ein legg merke til i Endreson si gjendikting, er at spørsmålet om «Mandeviljens quantum satis» manglar. Replikken har ikkje vorte kutta, men flytta. Han har lagt han inn tidlegare i dialogen med Gerd, like etter der dei i originalen har kome til iskyrkja.

1973: Nei! Eg er på galen veg. / Å, kor lenge skal eg hike / mot det varme, mjuke, milde, / mot ei sommarkyrkjestille, / fredens inderlege rike. / Jesus, eg har ropa på deg. / Skal eg aldri, aldri nå deg? / Gud! Eg gjorde det eg vann. / Tel det kje det minste grunn / manneviljens quantum satis? (Ibsen 1973: 315)

Her kjem denne replikken mykje tidlegare enn det som står i originalen, samt at det har vorte lagt fram på ein annan måte. Brand følgjer opp med dette etter at han allereie har kalla på Gud og har stilt eit liknande religiøst og eksistensielt spørsmål. Slik sett er ikkje replikken heilt malplassert, men fungerer ganske annleis enn i Ibsens versjon. Sidan denne replikken har vorte flytta, blir slutten ganske annleis enn i originalen. I manuskriptet står det at gjendiktinga frå 1973 sluttar med Gerd's siste replikk, og at det er Brand sjølv som seier «Deus. Deus Caritatis» (Ibsen 1973: 317). Kvifor svarar Brand dette til det siste Gerd seier? Ibsen skreiv at det var «En røst» som uttalte desse orda, så det er ikkje nærare spesifisert kven det skal vere, men kvifor er det Brand som sjølv fortel om den miskunnsame Gud?

Teatermeldingar frå samtida kan seie oss noko om resepsjonen av verket, og i visse tilfelle kan det òg fungere som ei kjelde til korleis sjølv framføringa var. Teatermeldingane frå denne oppsetjinga fortel òg at Endreson enda opp med å gjere enno større endringar mot slutten enn det som kjem fram gjennom manuskriptet:

Hans krav på alt blir virkelig til slutt intet. Desperat roper refseren i siste akt på sin frelser, han har ikke hatt bruk for ham før. Men i denne forestillingen får han ikke noe svar fra himmelens deus caritatis. Barmhjertighetens gud tier! (Odd-Stein Anderssen i *Aftenposten*, 19.02.73, s. 36)

Ubegripelig var det derfor at Endreson i sin for øvrig fremragende oversettelse som ofte gjør Ibsens tekst mer aktuell og nærgående, hadde sløffet både Brands store sluttspørsmål om manneviljens fulle mål ikke betyr et fnugg for frelsen, og dessuten svaret fra oven: «Han er deus caritatis» – disse ord om kjærlighetens Gud som tydelig har en dobbelt bunn. (Magnhild Aalen i *Vårt land*, 19.02.73, s. 19)

Slutningsorda ovanfra, «Han er deus caritatis», i det skreda tek Brand, har av somme vorte tolka som fellande dom over Brand, at han, i motsetning til Gud, vanta miskunn og menneskekjærleik. Av andre at Gud vil syne Brand sin miskunn og frelse han. Bjørn Endreson har sløyfa desse orda, dristig nok. I denne framsyninga kan det absolutt forsvarast, det verkar riktig. No har vi fått Brand og alt det «brandske» presentert og belyst frå fleire sider, no kan vi ta standpunkt sjølve, vi treng ikkje denne tvetydige peikefingren, han ville berre vera forvirrande. (Jo Ørjasæter i *Nationen*, 19.02.73, s. 5)

Dette tyder på at Endreson valde å kutte den siste replikken fullstendig frå oppsetjinga.

Manuskriptet gir framleis ein peikepinn for korleis Endreson i utgangspunktet tenkte at det skulle slutte. Brand får ikkje her noko svar på spørsmålet sitt, og han og Gerd ser berre på at raset kjem mot dei.

Hoem si gjendikting skil seg òg frå originalen mot slutten, men på ein annan måte enn den førre gjendiktinga. Brands siste replikk i denne oppsetjinga var «Svar meg Gud, i dødens stund! / Eg bygde alt på viljens grunn. / Gjekk eg vill, eg må forstå det?», og her får han svar av «Røyster», som seier: «Gud er kjærleik, Gud er nåde» (Ibsen 2015: 157). Det latinske er med andre ord kutta, og både desse replikkane har vorte gjendikta til nynorsk. Kittang skriv at ei mogleg forklaring til at denne replikken i originalen er markert med både spørsmålsteikn og utropsteikn kan vere at «orda *skal* tolkast i fleire retningar samstundes, og at vi difor ikkje har lov til å sjå bort frå at Brands spørsmål også kan vere eit *retorisk* spørsmål» (Kittang 2002: 75). I baa gjendiktingane har utropsteiknet vorte fjerna, noko som gjer at det er tydeleg at det er eit spørsmål, retorisk eller ikkje. Dette fører så til at ein får færre måtar å tolke denne replikken på. Baa gjendiktingane har sine egne løysingar av slutten. I 1973 vart det slutten kommentert i opptil fleire av teatermeldingane, der ein kunne sjå døme på at folk stilte spørsmål til denne endringa, medan andre meinte at ei slik endring fungerte. Replikken vart kutta i Endreson si oppsetjing og skrive om til nynorsk i Hoem si gjendikting, noko som gjer at dei baa skil seg frå originalen.

For å tolke sluttreplikkane er det kanskje ikkje nok å tenkje reint tekstanalytisk.

Andersen (1997) skriv at ein vanskeleg kan seie at det finst ei klar tolking av *Brand*. Lesarane si etiske haldning spelar inn på korleis ein les og tolkar slutten (Andersen 1997: 138). Kittang (2002) meiner at sluttscena dannar ein knute, men ikkje naudsynt ein tragisk knute. Det er avhengig av korleis den enkelte oppfattar kva som er det tragiske (Kittang 2002: 76). Som lesar kan ein ha ei tolking som går mot det ein kanskje får sjå på teaterscena. Publikum kan òg gjere seg opp ei meining etter å ha sett ei oppsetjing av eit verk, men regissør eller andre medverkande i oppsetjinga kan allereie ha gjort nokre grep som legg føringar for korleis ein skal tolke verket, eller i det minste denne oppsetjinga av det. Hyldig (2010) har skrivt om ulike oppsetjingar av *Brand* i Noreg, og har skrivt om Endreson si løysing på sluttreplikkane:

Det kan synes som om regien ikke har villet gitt uttrykk for noen egentlig teksttolkning men har villet la teksten «i seg selv» tale til publikum. Men uansett hvor diskret en teaterregissør er i sin teksttolkning, vil enhver teatral iscenesettelse av en tekst eksponere bevisste eller ubevisste tolkninger. (...) Muligens kan man utlese en eksistensiell tolkning av oppsetningen. En tolkning som nedtonte de religiøse aspekter av teksten, til fordel for det humanistiske, utlagt gjennom den poetisk-stiliserte formen. Måten stykkes sluttreplikker var behandlet på vitner om dette. Den siste replikken, «Han er deus caritatis» (...) synes å ha vært problematisk for den eksistensialistiske forståelsen. (Hyldig 2010: 53)

Ved å fjerne den siste replikken kunne publikum sjølv tolke kva som skjedde med Brand, samstundes som at Endreson allereie hadde lagt opp til ei tolking ved å endre på slutten. Publikum måtte her ta «standpunkt sjølv», som Ørjasæter skreiv i si teatermelding, nettopp slik Andersen tolkar den siste replikken (Andersen 1997: 138). Desse tolkingane, umedvitne eller medvitne, som ein regissør gjer, er med på å legge føringar for korleis publikum oppfattar både hovudpersonen og verket. Både det å fjerne replikkar, legge til ulike element, forsterke visse trekk, endre på rekkjefølgje og liknande, er med på å avgjere korleis det heilskapelege inntrykket av ei oppsetjing blir.

4 Oppsummerande analyse

I det føregåande kapittelet har eg lagt fram nokre konkrete skilnader mellom dei to gjendiktingane, og korleis dei skil seg frå originalen. I dette kapittelet vil eg sjå nærare på meir overordna skilnader, og sjå dei i eit større bilete. Kva er summen av dei ulike endringane, og kva slags effekt får dei?

Utdraga frå dei forskjellige scenene har vist at dette er to ulike gjendiktingar, som både har sine egne særpreg. Det er heller ikkje rart: Det er to ulike personar som har stått bak kvar si gjendikting, og dei er representantar for ulike generasjonar. Både språket og samfunnet har utvikla seg frå byrjinga av 1970-talet og til midten av 2010-talet. Bassnett (2014) skriv at «a translation is the physical trace of just one individual's reading of a text, which, as we have seen, can be clearly discerned if we compare translations by different people of the same text» (Bassnett 2014: 177). Akkurat dette ser ein tydeleg i samanlikninga av desse to gjendiktingane. Dei har fokusert på ulike element i arbeidet med å dikte dette om til nynorsk, og resultatet blir difor to ulike gjendiktingar, som har kvar sine særpreg. Josek (2006) skriv at alle endringar får konsekvensar for korleis vi tolkar ei omsetjing, sidan eit versedrama i utgangspunktet består av så mange ulike aspekt, blant anna både det poetiske og dramatiske ved verket (Josek 2006: 84). Dei ulike endringane viser at *Brand* er eit levande verk, som gjennom omsetjing og oppsetjing kan få verknad på korleis vi les verket (Bjørkøy og Dingstad 2017: 167).

Desse gjendiktingane blir slik ei *rewriting* av *Brand* (Bassnett 2014: 179). Både Endreson og Hoem har måtte vore kreative i sitt arbeid for å skrive originalen om til nynorsk, som til dømes å legge til ord for å få det til å gå opp med metrikken, samstundes som dei måtte passe på at det vart korrekt syntaks i nynorsk. Gjendiktingane er det endelege resultatet av Endreson og Hoem si tolking av den originale teksten, etter ein kreativ prosess med lesing og omskriving (Bassnett 2014: 106). Desse gjendiktingane er òg adaptasjonar av *Brand*. Både Endreson og Hoem har transformert originalen, hypoteksten, noko som gjer dei til hypertekstar. Dei har både kutta og lagt til tekst, og framheva visse element frå originalen. Alle dei ulike avgjerdene har konsekvensar for tolkinga, og dei får innverknad på dei to hypertekstane (Stam 2000: 68). Blant anna var kutta i Hoem si gjendikting kommentert på følgjande måte i ei teatermelding:

Bang Hansen har skore kraftig i manus, men utan å sløye for mye [sic] av innhaldet. Det har ført til at ein god del blir ganske uforståeleg om ein ikkje har lese teksten eller

sett tidlegare produksjonar. Det kjem stadig nye generasjonar teaterpublikum, og det skal ikkje vere naudsynt å ha masse bakgrunnskunnskap for å forstå handlinga, spesielt ikkje i eit så narrativt drama som «Brand». (Grimstad 2015: 24)

Dei ulike kutta kunne difor føre til ei mindre forståing av handlinga. Til samanlikning vart det store fokuset på teksten i 1973 òg kommentert i ei teatermelding. Aud Thagaard skreiv i Dagbladet at denne oppsetjinga var «en meget poetisk forestilling», men «også noe udramatisk med lite vekt lagt på konfliktene i Brands sinn» (Thagaard 1973: 14). Eit større fokus på sjølve teksten resulterte difor i ei noko mindre forståing av visse aspekt ved karakteren Brand. Slike endringar som dette er likevel med på å halde det originale verket i live (Hutcheon og O'Flynn 2013: 176).

Overordna sett kan ein sjå at Endreson kanskje har vore meir fri i si gjendikting i dei ulike utdraga frå første handling. Det er ikkje alltid like tydeleg kor dei ulike setningane og endringane kjem frå, og ein kan heller ikkje vite kvifor han har valt å skrive dei om til noko ganske annleis. I fleire av utdraga har Endreson vidareført metrikken frå originalen i stor grad, medan det ikkje bestandig er like tydeleg i Hoem si gjendikting. Det er truleg ein effekt av dei ulike kutta som har vore gjort. Det gjer at ein ikkje får eit like heilskapleg bilete av det metriske på same måte som i originalen og Endreson si gjendikting. Dei ulike kutta i Hoem si gjendikting er òg noko av det som står tydeleg fram i utdraga frå første handling.

Det som står mest tydeleg fram frå utdraga i fjerde handling, er at Endreson si gjendikting er vesentleg lengre enn Hoem si gjendikting, og i nokre passasjer er ho faktisk lengre enn originalen. Skilnaden på karakteren Agnes er òg stor i desse scenene. I 1973 har nokre av replikkane hennar vorte lengre, medan fleire av replikkane hennar i 2015 har vorte anten korta ned eller kutta heilt. Særleg i sluttscena av fjerde handling får desse kutta den konsekvensen at det ikkje verkar som om Agnes sjølv kjem til noko erkjenning om kvifor ho er fri. Ho reduserast litt som rollefigur, og da er kontrasten til 1973 stor, der Agnes hadde fått meir plass (Hyldig 2010: 53). Agnes var like ved eller bak Brand gjennom heile førestillinga (Ørjasæter 1988: 141). Utdraget frå femte handling viser nok ein gong at Hoem si gjendikting er vesentleg kortare. Likevel er det Endreson si gjendikting som skil seg mest frå originalen her, sidan han har lagt replikkane frå både koret og skikkelsen over i Brands eigen monolog, samt endra noko på rekkefølga av replikkane. Både har eigne løysingar av sluttreplikken, noko som får konsekvensar for korleis ein tolkar slutten.

Dei ulike utdraga viser korleis fleire av scenene i desse gjendiktingane skil seg frå kvarandre, både overordna og på ord- og setningsnivå. Dei viser korleis skilnadene er mellom

desse gjendiktingane, men òg korleis dei skil seg frå originalen. Kva blir summen av dei ulike endringane, og kva slags effekt har endringane? Og kva slags skilnader og endringar kan ein sjå utover det overordna?

4.1 Språklege endringar

Innanfor omsetjingsteori har det dei seinare åra vore eit større fokus på korleis ein kan sjå at originalen er til stades i den nye versjonen, ikkje berre på å samanlikne omsetjing med original, og basert på det seie om ho er god eller dårleg (Bassnett 2014: 3). *Brand* frå 1866 er til stades i både desse gjendiktingane, men på ulike måtar. Medan det kan sjå ut til at Endreson har hatt meininga og budskapet i fokus, ikkje alltid dei opphavelige orda og rima, kan det verke som at Hoem si gjendikting har fokusert mest på orda og sjølv forma. Det ser ut til at Hoem har hatt eit større fokus på å skrive om dramaet i ei ny målform, ikkje gjendikte så fritt rundt det originale verket. Dei har hatt ulike «oversetterprosjekt» (Refsum 2003: 35). Både desse gjendiktingane er ei *interlingual* omsetjing, sidan originalverket har vorte gjendikta frå eit skriftspråk og til eit anna skriftspråk – frå eit språkleg system og til eit anna. Det er òg ei form for *intralingual* omsetjing, sidan denne gjendiktinga skjer innanfor same språk (Jakobson 1992: 145), og fordi dei har vorte tilpassa og revidert for desse sceniske produksjonane (Bassnett 2014: 7). Både desse kategoriane kan difor brukast til å forklare dette arbeidet med å gjendikte *Brand*.

Endreson sitt resultat er meir *sense-for-sense-translation*, medan Hoem sitt resultat ber litt meir preg av å vere *word-for-word-translation*. Desse gjendiktingane blir på sett og vis representantar for kvar sin tradisjon. Både desse omsetjingsformene kan ha negative konsekvensar: Medan *word-for-word-translation* kan føre til at teksten blir uforståeleg, kan *sense-for-sense-translation* gjere teksten meir upresis, sjølv om omsetjaren har fått meir fridom med dette arbeidet (Bassnett 2014: 5). Ei slik *word-for-word-translation* kan vere noko av det same som det Inga Stina Ewbank (1976) kallar for *literal translation*. Med det meiner ho ei omsetjing som skal spegle leksikalske, syntaktiske og rytmiske kvalitetar ved originalen (Ewbank 1976: 46). Det har kanskje Hoem oppnådd i større grad enn Endreson, særleg dei leksikalske og syntaktiske kvalitetane, da han ofte har lagt seg tett opp mot det semantiske frå originalen. Samstundes viser Endreson sitt arbeid at ei gjendikting kan vere ganske ulik originalen på eit semantisk nivå, men framleis ha bevart både metrikk og meining (Greenall 2015: 40). Det kan dermed tyde på at dei både har funne eit overordna system for

språket i sine gjendiktingar (Ewbank 1976: 46). Ewbank framhevar vidare at eit av problema med å omsetje eller gjendikte Ibsen er å kunne få fram meininga bak orda, ikkje berre den leksikalske meininga av orda (Ewbank 1976: 48). Endreson var regissør for oppsetjinga i 1973, og med det kunne han gjendikte verket på den måten som skulle framheve det som var hans visjon. Hoem, som elles ikkje var involvert i produksjonen, har fokusert på sjølve språket, medan Bang-Hansen valde kva som skulle framhevast og kuttast i sitt vidare arbeid med gjendiktinga.

Som ein kan lese i utdraget frå sluttscena, hadde Endreson stroke dei kjende sluttreplikkane. Hyldig (2010) har skrive at dette var «bemerkelesverdige i lyset av den tekstrofasthet [sic] som ellers preget oppsetningen» (Hyldig 2010: 53). Endreson hadde vore trufast mot opphavsteksten ved at han ikkje hadde kutta så mykje av den originale teksten, men samstundes har dei ulike utdraga vist at han gjorde andre store endringar. Endreson hadde endra på orda i fleire replikkar, flytta litt om på nokre replikkar, lagt til ord og vendingar, og lagt replikkar frå ein rolle over i ein annan rolle. Det at Hyldig da kommenterer at denne gjendiktinga var prega av truskap mot originalen, kan kanskje fortelje oss at så lenge visjonen og tanken er bevart i ei gjendikting, kan ein få kjensla av at ein er tru mot originalen. I sluttscena frå 2015 er det ikkje lenger ein latinsk replikk, sidan han har vorte gjendikta til nynorsk. Ei slik endring kan gjere at vi ser verket på ein ny måte, men akkurat dette fører ikkje nødvendigvis til ei ny innsikt. For mange vart kanskje denne replikken noko meir tydeleg, språkleg sett, sidan han no vart uttalt på norsk. Men ei slik endring gjer ikkje nødvendigvis at ein får ei betre forståing av kva som skjer med Brand etter dette.

Om ein berre fokuserer på kva som går tapt som ei følge av omsetjing, fører det til mindre merksemd på kva litteraturen kan vinne på slike omsetjingar (Bassnett 2014: 174). Omsetjing er «an unending process that endows a text with new life and new meanings» (Bassnett 2014: 64). I ei teatermelding i 2015 vart det kommentert at denne gjendiktinga var «ordrik og åpnende» (Nystøyl 2015), og i ei teatermelding i 1973 vart det skrive noko liknande, men meir utfyllande:

Brand på nynorsk? Mangt kan seinast for og imot. Men i alle fall dette for – for meg er det viktig: Når vi får den velkjende teksten, særleg desse Ibsen-fyndorda vi er oppvaksne med, presentert med ein ny språkleg vri, da tek vi ikkje imot så passivt, vi må tenkje over kva som ligg i orda. (...) resultatet kling godt, verkar fullt overtydande. (Ørjasæter 1973: 5)

Desse teatermeldingane er med på å understreke at ei gjendikting kan sørge for ei ny forståing

for den originale teksten, sidan ein no får høyre det på ein annan måte enn tidlegare. Gjennom omsetjingar, produksjonar, nye lesingar og adaptasjonar får det originale nytt liv, og meininga blir skapt på nytt (Bjørkøy og Dingstad 2017: 166).

4.2 Naturmetaforane

Ein finn mange døme på korleis ulike naturelement blir brukt som metaforar i *Brand*. Desse metaforane blir brukt på fleire ulike måtar, og har ulik tyding gjennom heile verket (Strand 2010: 192). Ewbank (1976) meiner at det finst to hovudproblem i arbeidet med å skulle omsetje Ibsen:

The first of these is the range of his style in a play like *Borkman*: the tendency to leap from the everyday to the visionary, from literal statement to metaphor. The second is the tendency for his 'neutral', apparently flat and colourless style to be, on examination, packed with meaning – often, indeed, to represent the tip of an iceberg of unspoken meanings. (Ewbank 1976: 50)

Noko av det som er mest vanskeleg med omsetjing av Ibsens drama, er nettopp alt det usagte som ligg mellom linjene. Dei ulike utdraga frå dei ulike scenene viser at naturmetaforane i stor grad har vorte redusert i gjendiktinga frå 2015. I opningssena er dialogen med bonden redusert til eit minimum, og dei naturmetaforane som pregar denne samtalen har vorte kutta. Desse metaforane har òg vorte redusert i dialogen med Agnes frå fjerde handling, der Brands sorg blir knytt opp til naturen. I slutten av femte handling har derimot naturmetaforane vorte vidareført i stor grad. Summen av desse endringane gjer at naturen får ein mindre plass i gjendiktinga frå 2015 enn frå 1973. Endreson har greidd å få med fleire av desse naturmetaforane i si gjendikting, noko som kan tyde på at det er dei ulike kutta som gjer at desse metaforane ikkje har fått like mykje merksemd i Hoem si gjendikting. Nokre av naturmetaforane kom likevel fram i 2015, men på ein annan måte enn gjennom sjølve teksten. Dei vart heller løfta fram som eit scenisk element.

Strand (2010) etterlyser eit større fokus på naturen i *Brand*, men skriv at «et sterkere fokus på naturen som scenisk, dramatisk og signifikant ramme er imidlertid ikke blitt fulgt, hverken av teaterregissører eller i Ibsen-forskningen» (Strand 2010: 192-193). Han opnar her opp for at naturen kan brukast som eit scenisk element i større grad enn det vorte gjort tidlegare. Fleire av teatermeldingane frå 2015 skreiv om scenografien i denne oppsetjinga, og framheva korleis både lys og kulisser var med på å framheve naturen i verket. I ei

teatermelding frå NRK, skreiv Karen Frøsland Nystøyl at «Scenografien, inspirert av Jan Groths sceneteppa, understreker splittelsen i Brand, samtidig som den forsterker naturelementene. (...) Streken skaper et hardt, spisst, kantete og kaldt miljø, slik fundamentalisten Brand kan oppfatte» (Nystøyl 2015). Mode Steinkjer hadde ei liknande melding i *Dagsavisen*:

Scenograf John-Kristian Alsakers slående visuelle bruk av Jan Groths sceneteppa på Det Norske Teatret gir rammen for hele stykket. Groths lysende flerr over det svarte overføres til scenografien, og danner i oppsetningen svarte og knugende fjell- og naturformasjoner, isbreer og piskende vestlandsvær. Dette trekker også symbolsk opp de kantete, skarpe grensene som Brand setter opp for seg selv. Kantene er skarpe som glasskår. (Steinkjer 2015: 20)

Desse teatermeldingane kan tyde på at det var eit fokus på å løfte fram naturmetaforane, men at det vart gjort gjennom scenografien, ikkje gjennom dei ulike replikkane. Oppsetjinga i 1973 hadde eit enkelt utforma scenerom. Endreson uttalte sjølv i eit intervju i *Morgenbladet* før premieren at «I denne oppsetningen blir det ingen store skyer, isbreer eller brevandringar. «Brand» er mer dikt enn teaterstykke, og kulissene lages av personene selv» (9. februar 1973, s. 1). Jo Ørjasæter (1988) skriv at scenografien i denne oppsetjinga var «(...) eit ståande arrangement av tunge, kantete blokkar som bakgrunn og ramme for dei talande. Og berre dei hadde fullt lys på seg» (Ørjasæter 1988: 140). Denne oppsetjinga var hovudsakeleg ein «musikalsk gjennomkomponert resitasjon av teksten» (Hyldig 2010: 52). Her fekk det tekstlege mykje meir plass. Ein trengte ikkje store kulisser og mange rekvisittar for å framheve det indre i ein rollefigur, for det skulle kome fram gjennom denne resitasjonen av teksten. Teatermeldingane kan slik fortelje oss noko meir om adaptasjonane utover det reint tekstlege, og dermed gjere at vi kan sjå dei i ein litt større kontekst enn om ein berre ser på gjendiktingane. Ei tettare kopling mellom omsetjing- og adaptasjonsteori, som Greenall og Løfaldli (2019) argumenterer for, kan difor vere fruktbart. Om ein ikkje ser dei ulike endringane i gjendiktinga opp mot andre aspekt ved teaterførestillinga, kan ein få ei mindre forståinga av adaptasjonen som heilskap.

Slik blir dei to oppsetjingane ganske ulike. Sjølv om dei visuelt sett kanskje hadde nokre likskapar med sine mørke scenerom, spelte denne utforminga ulike roller i desse oppsetjingane. I den eine skulle denne scenografien framheve det indre i rollefigurane, medan i den andre skulle scenografien framheve det uttalte. Likevel er det tydeleg at naturen har vorte underspelt i sjølve gjendiktinga frå 2015, sjølv om det kanskje vart tydeleggjort på ein annan måte. Konsekvensane av desse endringane blir blant anna at koplinga mellom Brand og

naturen ikkje blir like tydeleg som ho kunne ha vore, både når det gjeld sorg og kall. Brands kall og store prosjekt blir ikkje tydeleggjort, noko som får tolkingsmessige konsekvensar. For kva er det da eigentleg Brand vil og kjempar for?

4.3 Ordet

Den idémessige ramma for *Brand* er kristendomen (Buvik 2010: 110), og religion er eit sentralt aspekt i verket, men det er ikkje nødvendigvis eit religiøst drama (Andersen 1997: 78). Forskingstradisjonen har vore delte i synet på *Brand*, særleg med tanke på sluttreplikken. Dette speglar dei indre motsetjingane i verket. Det er ein stor friksjon i *Brand*, både tematisk og tekstleg, og særleg stor er friksjonen mellom perspektiv som det etiske og det religiøse, og det allmenne og absolutte (Andersen 1997: 77-78). Friksjonen gjer at ulike scener kan vere noko tvitydige, alt etter kva ein vel å fokusere på i framføringa (Andersen 1997: 111). Denne friksjonen gjer òg at ein kan få ulike innfallsvinklar til kva som kjem til å vere mest sentralt i ei oppsetjing av *Brand*.

Bjørn Endreson «(...) hadde satsa fullt på *Brand* som idédrama, alt stod og fall med ordet» (Ørjasæter 1988: 140), og Hyldig meiner at ein kanskje kan «(...) utlese en eksistensiell tolkning av oppsetningen. En tolkning som nedtonte de religiøse aspekter av teksten, til fordel for det humanistiske, utlagt gjennom den poetisk-stiliserte formen» (Hyldig 2010: 53). Dømet han nyttar for å grunngje dette, er kva Endreson valde å gjere med den siste replikken. Det er godt mogleg at det er på grunn av ei eksistensialistisk forståing at sluttreplikken har vorte stroke, men samstundes har Endreson likevel valt å gjendikte andre religiøse element og allusjonar. Han har til og med nokre gonger forsterka koplinga til det religiøse, til dømes ved å kalle «de Trolde tre» for «treeininga». Josek (2006) skriv at det kan vere allusjonar og referansar frå originalen som ikkje nødvendigvis gir like mykje meining når ein skal omsetje eit verk, og da kan ein erstatte desse med andre liknande omgrep og referansar frå same kategori (Josek 2006: 87). Kanskje er det det Endreson har tenkt her, men resultatet blir likevel ei tydeleggjering av koplinga til religion. Og det er nettopp på grunnlag av desse døma eg meiner at det er vanskeleg å skulle seie at dei religiøse aspekta har vorte tona ned i denne gjendiktinga. Det eksistensielle var eit viktig aspekt i denne førestillinga, men det vart ikkje gjort på kostnad av dei religiøse aspekta.

Regissør Kjetil Bang-Hansen og hovudrolleinnehavar Svein Tindberg hadde samarbeida i fleire produksjonar lenge før 2015. Felles for fleire at desse produksjonane er at

dei har hatt religion i fokus. I ein bakgrunnsartikkel for denne oppsetjinga, hadde dramaturg Carl Morten Amundsen intervjuar dei om den komande produksjonen. Der sa Bang-Hansen noko om tankane bak dette religiøse fokuset på teaterscena: «Vi har vel følt at *ordet* har fått mindre plass i teatret, og vi har kjent eit ansvar for ordet (...). Og så har vi vore opptatt av erkjenningsdramaet eller tankedramaet. Vi har søkt noko som har rørt oss personleg.» (Amundsen 2015). Det stod òg om dette samarbeidet og tankane bak det heile i programheftet frå førestillinga:

Det var nok nærlesinga av ulike tekstar, både med religiøse og andre eksistensielle tema, som førte skodespelaren Svein Tindberg og instruktøren Kjetil Bang-Hansen saman til eit årelangt samarbeid og vennskap på og utafør scenen. Dei har begge uttrykt ei redsle for at teatret skal bevege seg bort frå ordet, og har saman leita etter stoff i det overskridande framhaldet av ordet, det kunstnarlege kraftfeltet rundt ordet, søkt mot det religiøse og mystiske om ein vil. (Bø 2015: 17)

Dei har med det uttalt at det religiøse aspektet ved *Brand* var viktig for dei og sjølve visjonen i denne oppsetjinga. Likevel viser fleire av utdraga at fleire av dei religiøse aspekta er tona ned i denne gjendiktinga. Eit døme på det er Brands siste replikk, kor han i denne gjendiktinga seier «Svar meg Gud, i dødens stund. Eg bygde alt på viljens grunn. / Gjekk eg vill, eg må forstå det?» (Ibsen 2015: 157). Lervik meiner at Brand på slutten «(...) spør etter – eller ber om – frelsens mulighet» (Lervik 1969: 200). Her er spørsmålet om det ikkje er nok med «Mandevilens quantum satis» (HIS: 474) byta ut med eit anna spørsmål. Brand spør ikkje her om eller etter frelse, men det er meir eit spørsmål om hans tidlegare liv og lære, og om han har gjort feil tidlegare i livet.

Vidare viser særleg utdraga frå første handling at det religiøse har fått mindre merksemd i denne gjendiktinga. Dialogen om religion og gudssyn mellom Brand og bonden er kutta, og koplinga mellom naturen og Brands kall har vorte tona ned. Denne koplinga kjem kanskje fram gjennom scenografien, men ikkje gjennom gjendiktinga. Ein får heller ikkje høyre nokon oppsummerande tale etter dei tre møta i første handling, der Brand presenterer sitt prosjekt. Erik Bjerck Hagen (2009) meiner at «Brand ikke kan fungere i henhold til egne ambisjoner om han ikke også fungerer i første akt, om han ikke allerede *setter seg selv* på en måte som er fundamentalt medrivende og inspirerende» (Hagen 2009: 45). Ein må få eit klart og tydeleg bilete av kven Brand er og kva hans prosjekt allereie er frå starten av, og det gjer ein ikkje nødvendigvis i gjendiktinga frå 2015. Frode Helland (2015) tek opp nettopp dette i si

teatermelding i *Norsk Shakespeare- og teatertidsskrift*. Han meiner at ordet fekk for mykje plass i denne oppsetjinga, og at det ikkje var nok intensitet.

For at ordet skal virke i teatret må det bæres av en nesten fysisk intensitet. I Brands tilfelle må han kunne ta oss med storm; hva enten han framstilles som positiv eller negativ karakter, må han overvelde sitt publikum på scenen og i salen. I denne versjonen gjorde han ikke det (...). Snarere ligger problemet i hvordan oppsetningen er snevret inn til å bli en individuell og inderlig problemstilling omkring gudstroen og dens mulige konsekvenser for individets liv. (Helland 2015: 86)

Ein vart, ifølgje Helland, ikkje meddriven av denne Brand. Kanskje er noko av grunnen til det at ein ikkje fekk så tydeleg bilete av kva som var hans ambisjonar frå starten av. I tillegg er det kanskje vanskeleg å *sette* denne rollefiguren i det 21. hundreåret. Både tida og konteksten har forandra seg sidan 1866, og dette absolutte prinsippet er ikkje eit ideal på same måte som tidlegare. Tid, sjølv berre korte periodar av tid, kan gjere at ein tekst kan endre kontekst og meining, sjølv om ein framleis er i same land og kultur (Hutcheon og O'Flynn 2013: 144). Greenall og Løfaldli (2019) er inne på det same: «Cultural recontextualization may also involve the invocation of an entirely new context in the meaning-generating process, even when the actual cultural context represented remains the same» (Greenall og Løfaldli 2019: 248-249). Så sjølv om kanskje gjendiktinga gjer at det kan vere vanskeleg å *sette* rollefiguren, vart det kanskje enno vanskelegare sidan ein lever i ei anna tid no enn da Ibsen skreiv dette dramaet. Og kanskje særleg sidan dette absolutte prinsippet har fått negative konnotasjonar dei seinare åra.

Eit dystert bakteppe følgde oppsetjinga i 2015, som hadde premiere berre to dagar etter terrorangrepet på det franske satiremagasinet *Charlie Hebdo*. Dette angrepet vart utført av religiøse fundamentalistar, som gjorde at fleire skreiv at stykket hadde fått ein fornya aktualitet. I *Vårt land* kunne ein lese at «(...) Kjetil Bang-Hansens stykke nå er svært aktuelt, i lys av terrorangrepet i Paris» (Bjørndal 2015: 32). Fleire skreiv at Brand var ein fundamentalist, og dei fleste skreiv òg noko om terroren i Paris. Men i ei teatermelding stod det òg om at denne aktualiteten i verket er tidlaus:

I en renskåret og trasig oppsetning på Det Norske Teatret, blir presten Brands blindhet for ofrene rundt seg en skremmende påminnelse om den religiøse overbevisningens kraft. (...) Også denne utgaven av «Brand» farges av en klangbunn som viser den tidløse aktualiteten i Ibsens temavalg. Akkurat nå er terroren i Paris naturlig nok det mest påfallende aproposet, men de absoluttene Brand søker i sine idealer er evig gjenkjennelig rundt oss i smått som i stort, i lokalt som i internasjonalt. (Steinkjer 2015: 20)

Dei fleste teatermeldingane frå 1973 nemnde ikkje religion i særleg stor grad, og dermed vart det heller ikkje skrive noko om religiøs fundamentalisme. Det kan tyde på at denne førestillinga faktisk var meir retta mot det eksistensielle i dramaet, slik som Hyldig (2010) skriv, eller at det var annleis å *sette* ein rollefigur som Brand på 1970-talet enn det er på 2010-talet. Eit verk blir fortolka i kontekst, og slike referanserammer forandrar seg over tid (Hutcheon og O’Flynn 2013: 148), og både adaptasjon og resepsjon blir påverka av konteksten. Hutcheon og O’Flynn skriv at: «The context of reception, however, is just as important as the context of creation when it comes to adapting. (...) Contemporary events or dominant images condition our perception as well as interpretation» (Hutcheon og O’Flynn 2013: 149), noko desse ulike oppsetjingane av *Brand* kan vitne om.

Ordet var sentralt for båe desse oppsetjingane. Dette fokuset på ordet vart løyst og gjennomført på ulike måtar, noko som blant anna handlar om at dei har hatt ulike «oversetterprosjekt» og visjonar for si gjendikting av *Brand*. Dei har lese og erfart det dramatiske diktet (Bassnett 2015: 157), og så valt kva dei ville fokusere på i si gjendikting. Sjølve verket blir påverka av omgjevnadane, og måten ein nærar seg eit verk på over tid, endrar seg (Bassnett 2015: 158). Dette gjer at ein tekst er høgst levande, og at han kan få ny mening, både gjennom omsetjing og adaptasjon.

5 Konklusjon og avslutning

Formålet med denne oppgåva har vore å undersøke to nynorske gjendiktingar av *Brand*, sjå kor store skilnader det er mellom desse to, og kva effekten av dei ulike skilnadene er. Dei to gjendiktingane har nokre tydelege og konkrete skilnader, både seg i mellom, men og frå originalen. Nokre endringar er store og får tolkingsmessige konsekvensar, men mange av endringane er relativt små. Basert på desse utdraga og analysen av dei, kan ein trekke nokre konklusjonar om dei ulike endringane som har vorte gjort i dei ulike gjendiktingane.

Den mest tydelege endringa i Endreson si gjendikting er endringa av replikkar. Ein kan tydeleg sjå korleis denne gjendiktinga skil seg frå originalen når ein samanliknar enkelte replikkar og passasjar. Nokre stader har han anten lagt til heilt nye replikkar, eller lagt replikkar til andre enn dei dei var skrive for i originalen. Dette gjer at til dømes Einar allereie frå starten av står fram som ein som stiller spørsmål til det Brand seier og gjer. Eit anna døme på ein konsekvens av ei slik endring, er etter at Brand har vorte jaga frå bygda i femte handling. Her har han ikkje nokon dialog med korkje eit usynleg kor eller ein skikkelse, men denne delen har vorte gjort om til ein monolog. Slik reflekterer han sjølv over kva som skjer, ikkje i dialog med nokon andre.

I Hoem si gjendikting er den mest tydelege endringa at ho er korta ned. Dei ulike kutta er med på å påverke både verket og tolkinga av det, og nokre poeng får mindre fokus som ein følgje av desse kutta. Blant anna får ein ikkje her høyre noko særleg om Brands store prosjekt mot slutten av første handling. Det er heller ikkje særleg til refleksjon om møta i første handling, og kva desse tre møta representerer. Brand fortel her om sitt kall, men ikkje noko nærare om kva det går ut på. Naturmetaforane har òg vorte reduserte, men dei har til gjengjeld fått meir fokus gjennom regimessige grep. Likevel får desse endringane tolkingsmessige konsekvensar om ein berre les manuskriptet og samanliknar det med originalen.

Dei ulike endringane kan dermed tyde på at både Endreson og Hoem har hatt kvar sine «oversetterprosjekt» i arbeidet med å gjendikte *Brand* til nynorsk. Overordna kan ein med andre ord seie at gjendiktinga frå 1973 som skil seg mest frå originalen i kraft av å vere ei meir fri gjendikting av *Brand*, og at gjendiktinga frå 2015 skil seg frå originalen meir gjennom mange og store kutt. Desse ulike kutta fører til eit mindre fokus på sentrale poeng, slik som Brands kall, og slike endringar kan føre til ei noko anna forståing av verket. Endreson har derimot nokre stader lagt til fleire element og replikkar, som òg får ulike tolkingsmessige konsekvensar, til dømes at Agnes har vorte løfta fram i visse scener. Kva er

den beste løysinga: å tillate store språklege endringar, men framleis ha same innhald og delvis same bruk av metaforar og språkleg bilete, eller foreta store kutt? Ved å kutte mykje frå teksten mistar ein kanskje både noko av innhaldet og det usagte, men viktige, frå originalen, men ved å foreta store språklege endringar kan ein til slutt kanskje ikkje kjenne att originalen.

Skilnadene mellom original og gjendiktingane er ikkje så store at det er eit argument for at ein ikkje bør halde på med slike gjendiktingar av Ibsens verk, slik nokre kritikarar meinte om den første oppsetjinga. Ein bør heller halde fram med det, sidan omsetjingar kan gjere at ein legg merke til noko ein ikkje har lagt merke til før, sidan ein no får det presentert på ein ny måte enn tidlegare. Det er ikkje i omsetjinga at noko går tapt, men heller i overføringa mellom originaltekst og ein scenisk produksjon, og det kan skje i alle oppsetjingar som ikkje vel å ta med kvar einaste replikk frå originalen. Ei gjendikting av Ibsens versedrama er difor inga umogleg oppgåve, slik nokre kritikarar hevda. Det er båd gjendiktingane gode døme på. Basert på dette kan ein ikkje påstå at desse gjendiktingane er forfalskingar av Ibsens verk, slik som Fredrik Norman hevda i 1973. Dei er heller fornyingar av det originale dramaet. Om ein ikkje hadde kunne skrive om verk av Ibsen til nynorsk, hadde dei ikkje kunne ha vorte spelt på Det Norske Teatret, som eit av få teaterhus i verda. Ved at ein kan spele *Brand* eller andre verk av Ibsen der, kan ein sikre at desse verka stadig blir fornya.

Dei nynorske gjendiktingane har ikkje hatt noko fokus i Ibsen-forskinga tidlegare, men eg vonar at denne oppgåva viser at det er verdt å sjå nærare på dette materialet. *Brand* er berre eitt av fleire drama av Ibsen som har vorte sett opp på Det Norske Teatret, og dei ulike omsetjingane og gjendiktingane som står bak oppsetjingane fortener meir merksemd enn dei har fått så langt.

Litteraturliste

- Amundsen, C. M. (2015). «Bakgrunnsartikkel: Sanningssøkjaren.»
<https://www.detnorsketeatret.no/bakgrunnsartiklar/sanningssokjaren> Lese 10.02.2020
- Andersen, P.T. (1997). *Fra Petter Dass til Jan Kjærstad. Studier i diktekunst og komposisjon*. Oslo: Landslaget for norskundervisning (LNU)/Cappelen Akademisk Forlag as.
- Anderssen, O-S. (1973). «Brand.» I *Aftenposten*, 19. februar 1973. Morgenutgaven. s. 36.
- Bassnett, S. (2014). *Translation*. London og New York: Routledge.
- Bassnett, S. (2015). «The Complexities of Translating Poetry.» I *Ticontre: Teoria Testo Traduzione*, (3). s. 157-168.
- Bjørndal, S. (2015). «Ibsens blikk på ekstremismen.» I *Vårt land*, 9. januar 2015. s. 32-33.
- Bjørkøy, A.M.B. og Dingstad, S. (2017) *Litterære kretsløp. Bidrag til en norsk bokhistorie fra Maurits Hansen til Gunvor Hofmo*. Oslo: Dreyers forlag.
- Bjørneboe, T. (2015). ««Brand» tar ikke fyr.» I *Aftenposten*.
<https://www.aftenposten.no/osloby/byliv/i/0EXw2/brand-tar-ikke-fyr> Lese 13.03.2020
- Buvik, P. (2010). «Brand og viljen.» I E. B. (red.) *Ibsens Brand. Resepsjon – tolkning – kontekst*. Oslo: Vidarforlaget. s. 83-112.
- Bø, O. E. (2015). «På leiting i ordet.» I programhefte til forestillinga *Brand*. Oslo: Det Norske Teatret. s. 17-18.
- Ewbank, I-S. (1976). «Translating Ibsen for the Contemporary English Stage». *Theatre Research International* 2 (1). Cambridge University Press. s. 44-53. doi: 10.1017/S0307883300003424.
- Fidjestøl, A. (2013). *Trass alt. Det Norske Teatret 1913–2013*. Oslo: Samlaget.
- Genette, G. (1997). *Palimpsests. Literature in the Second Degree*. Lincoln og London: University of Nebraska Press.
- Greenall, A. K. (2015). «Translator's voices in Norwegian retranslations of Bob Dylan's songs.» I *Target* 27 (1). s. 40-57. <https://doi-org.ezproxy.uio.no/10.1075/target.27.1.02gre>
- Greenall, A. K. og Løfaldli, E. (2019). «Translation and Adaption as Recontextualization: The Case of *The Snowman*.» I *Adaption*, Volum 12 (3). s. 240-256.
<https://doi.org/10.1093/adaptation/apz002>
- Hagen, E. B. (2009). «"Subjectiv tragisk, objectiv komisk"? – Å lese *Brand* i 2009.» *Edda*, 96(1). s. 35-52.

- Hagen, E. B. (2010). «Innledning.» I Hagen, E. B. (red.) *Ibsens Brand. Resepsjon – tolkning – kontekst*. Oslo: Vidarforlaget. s. 7-10.
- Helland, F. (2015). «Idealisme og problem som nødvendighet.» I *Norsk Shakespeare- og teatertidsskrift* (trykt utg.), 2015 nr. 1. s. 86-87.
- Hemmer, B. (1972). *Brand, Kongs-emnerne, Peer Gynt: en studie i Ibsens romantiske diktning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hutcheon, L. og O'Flynn, S. (2013). *A Theory of Adaptation. Second edition*. London: Routledge.
- Hyldig, K. (2010). «Den sceniske *Brand*-resepsjonen i Norge.» I Hagen, E. B. (red.) *Ibsens Brand. Resepsjon – tolkning – kontekst*. Oslo: Vidarforlaget. s. 33-64.
- Ibsen, H. (1866). *Brand*. Henta 12.01.2020 frå Henrik Ibsens skrifter (HIS).
https://www.ibsen.uio.no/DRVIT_Br%7CBrht.xhtml
- Ibsen, H. (1973). *Brand*. Gjendikta av Bjørn Endreson. Oslo: Det Norske Teatret. Upublisert manuskript.
- Ibsen, H. (2015). *Brand*. Gjendikta av Edvard Hoem. Oslo: Det Norske Teatret. Upublisert manuskript.
- Jakobson, R. (1992). «On Linguistic Aspect of Translation.» I Schulte, R. og Biguenet, J. (red.) *Theories of Translation. An Antology of Essays from Dryden to Derrida*. Chicago/London: The University of Chicago Press. s. 144-151.
- Josek, J. (2006). «A Czech Shakespeare?» I Bassnett, S. og Bush, P. (red.) *The Translator as Writer*. London: Continuum. s. 84-94.
- K.B. [Anonym]. (1973). «En umulig oppgave.» I *Morgenbladet* 23. februar 1973, s. 2.
- Kittang, A. (2002). *Ibsens heroisme. Frå Brand til Vi døde vågner*. Oslo: Gyldendal.
- Lervik, Å. H. (1969). *Ibsens versekunst i Brand*. Oslo, Bergen, Trondheim: Universitetsforlaget.
- Lothe, J., Refsum, C., og Solberg, U. (2007). *Litteraturvitenskapelig leksikon*. Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Morgenbladet. (1973). ««Brand» på nynorsk?» 9. februar 1973. s. 1.
- Mæhle, L. (1955). *Ibsens rimteknikk*. Oslo: Det Mallingske boktrykkeri.
- Norman, F. (1973). ««Brand» på nynorsk.» I *Aftenposten*, 15. februar 1973. s. 5.
- Nystøyl, K. (2015). «Når idealene skygger for hjertet.» *NRK*. <https://www.nrk.no/kultur/nar-idealene-skygger-for-hjertet-1.12149735> Lese 15.03.2020

- Refsum, C. (2003). «Kommunikasjon og kreativitet i oversettelse.» I Behrens, B., og Christensen, B. (red.) *Oversettelse i teori og praksis* (Vol. Nr. 1, ANLAs skriftserie). Oslo: Novus forlag. s. 33-37.
- Stam, R. (2000). «Beyond Fidelity: The Dialogics of Adaptation.» I Naremore, J. (red.) *Film Adaptation*. New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press. s. 54-76.
- Steinkjer, M. (2015). «Mannen uten hjerte.» I *Dagsavisen*, 12. januar 2015. s. 20.
- Strand, A.K. (2010). «Landskap og kall i *Brand*.» I Hagen, E. B. (red.) *Ibsens Brand. Resepsjon – tolkning – kontekst*. Oslo: Vidarforlaget. s. 191-214.
- Thagaard, A. (1973). ««Brand» på Det Norske Teatret: Poesi uten kompromisser.» I *Dagbladet*, 19. februar 1973. s. 14.
- Venuti, L. (2013). *Translation Changes Everything. Theory and Practice*. London og New York: Routledge
- Ørjasæter, J. (1973). «Brand som idé.» I *Nationen*, 19. februar 1973. s. 5.
- Ørjasæter, J. (1988). «Kunstnarleg krønike 1963-1988.» I Mæhle, L. (red) *Det Norske Teatret 75 år. 1963-1988*. Oslo: Samlaget. s. 43-313.
- Aalen, M. (1973). «Brand uten fakter.» I *Vårt land*, 19. februar 1973. s. 19.

Vedlegg: Utdrag frå første handling

1866	1973	2015
<p>Bonden: Hej, Fremmedkarl, far ej saa fort! / Hvor er du?</p> <p>Brand: Her!</p> <p>Bo.: Du gaar dig bort! / Nu tykkner Skodden slig, at knappt / en ser saa langt, som Staven rækker –</p> <p>Sønnen: Faer, her er Spriker!</p> <p>Bo.: Her er Sprækker!</p> <p>Br.: Og hvert et Vejspor har vi tabt.</p> <p>Bo.: Stands, Mand! Guds bittre –! Her er Bræen / Skral som en Skorpe! Tramp ej Sneen!</p> <p>Br.: Jeg hører Duren af en Foss.</p> <p>Bo.: En Bækk har hulet sig indunder; / her er et Dyb, som ingen bunder; – / det sluger baade dig og os!</p> <p>Br.: Frem <i>maa</i> jeg, som jeg før har sagt.</p> <p>Bo.: Det evner ingen Mandemagt, / Kjend; – her er Grunden hul og sprød – / Stands, Mand! Det gjælder Liv og Død!</p> <p>Br.: Jeg <i>maa</i>; jeg gaar en Stormands Bud.</p> <p>Bo.: Hvad heder han?</p> <p>Br.: Han heder Gud.</p>	<p>Bonden: Stans, mann! Den breen her er farleg, / skral som ei skorpe. Fer litt varleg.</p> <p>Brand: Fram må eg, som eg før har sagt.</p> <p>Bo.: Det evnar inga mannemakt. / Sjå, skodda tjuknar. Gi no tål. / Og breen her er full av hol, / dei sluker oss med hår og hud.</p> <p>Br.: Fram må eg nå, så sant eg kan / med ærend frå ein mektig mann.</p> <p>Bo.: Kva heiter han?</p> <p>Br.: Han heiter Gud.</p> <p>Bo.: Og kva er du for noko?</p> <p>Br.: Prest.</p> <p>Bo.: Kan hende det. Men eg veit best / at om du så var bisp og prost, / så ligg du død i snø og frost / før dagen gryr om du held fram / som no på breens hole kam. / Og det er istjørn her omkring, / slike tjørn er stygge ting.</p> <p>Br.: Dei går vi over.</p> <p>Bo.: Vanvett, mann. / Du held nok mindre enn du lover.</p> <p>Br.: Ein har vist før: er trua sann / så kjem nok karen tørrskodd over.</p>	<p>Bonden: Kva skal <i>du</i>?</p> <p>Brand: Fram!</p> <p>Br.: Fram eg <i>må</i>. / Eg går ein stor manns bod.</p> <p>Bo.: Kva heiter han?</p> <p>Br.: Han heiter Gud.</p> <p>Bo.: Hugs at han med flammeriset / mannen dreiv frå paradiset! / Vegen dit har evig stengsel.</p> <p>Br.: Men han opna for vår lengsel.</p> <p>(Ibsen 2015: 3-4)</p>

<p>Bo.: Og hvad er du for noget?</p> <p>Br.: Prest.</p> <p>Bo.: Kanhænde det; men jeg ved bedst, / at om du saa var Provst og Bisp, / saa ligger du i Dødsens Gisp / før Dagen gryr, hvis du vil frem / paa Bræens undergravne Brem. / Hør, Prest; om en er klog og lært, / han kan ej <i>det</i>, som er <i>for</i> svært. / Vend om; vær ej saa strid og stiv! / En har jo kun det ene Liv; – / gaar <i>det</i>, hvad har en saa igjen? / Der er en Mil till næste Grænd, / og Skodden staar saa tykk, at den / kan skjæres med en Tollekniv.</p> <p>Br.: Staar Skodden tykk, en lokkes ej / af Blaalysblink paa Vildsporsvej.</p> <p>Bo.: Men her er Is-Tjern rundt omkring, / og slige Tjern er stygge Ting.</p> <p>Br.: Dem gaar vi over.</p> <p>Bo.: Gaa paa Vand? / Du holder mindre end du lover.</p> <p>Br.: <i>En</i> har dog vist, – er Troen sand, / saa slipper Karlen tørrskod over.</p> <p>Bo.: Ja, før i Tiden; men i vor / han gaar tillbunds med Hud og Haar.</p> <p>Br.: Farvel!</p> <p>Bo.: Du sætter Livet till!</p> <p>Br.: Hvis Heren for min Død har Brug, – / velkommen Flom og Foss og Slug!</p>	<p>Bo.: Ja, før i tida. Men i vår / så går han ned med hud og hår.</p> <p>Br.: Far vel.</p> <p>Bo.: Du vågar livet ditt.</p> <p>Br.: Om Herren trur han treng meg død – / velkommen grav – i ras og snø.</p> <p>Bo.: Nei, han er galen.</p> <p>Sonen: Far –</p> <p>Bo.: Vent litt.</p> <p>Br.: Høyr bondemann, du sa i stad / at dotter di har sendt deg bod / at ho skal døy, men kan kje gå / frå jorda sjelefri og glad / før du har sett ho og gitt råd.</p> <p>Bo.: Gud betre, det er sant og visst.</p> <p>Br.: Og legen gav ein siste frist?</p> <p>Bo.: Ja, til i dag.</p> <p>Br.: Og som du sa / så bur ho nett der eg skal –</p> <p>Bo.: Ja.</p> <p>Br.: Det høver bra. Så går vi. Kom!</p> <p>Bo.: Du veit det går ikkje. Vend om!</p> <p>Br.: Høyr, ville du gi hundre dalar / om dotter di fekk døy i fred?</p> <p>Bo.: Ja, prest.</p> <p>Br.: To hundre?</p>	
--	--	--

<p>Bo.: Nej, han er baade gal og vild!</p> <p>Sønnen: Faer, lad os vende! Der er Tegn / til værre Styggevejr og Regn!</p> <p>Br.: Hør, Bondemand; du sagt før, / at Datter din, som boer ved Fjorden, / har skikket bud, at hun snart dør; / men ej med saligt Haab hun tør; – / hvis ej hun ser dig, – gaa fra Jorden?</p> <p>Bo.: Gud bedre mig saa sandt og visst!</p> <p>Br.: Og till idag hun gav dig Frist?</p> <p>Bo.: Ja.</p> <p>Br.: Ikke længer?</p> <p>Bo.: Nej.</p> <p>Br.: Saa kom!</p> <p>Bo.: Det er ugjærligt Værk! Vend om.</p> <p>Br.: Hør? Gad du hundred Daler give, / ifald hun kunde saligt dø?</p> <p>Bo.: Ja, Prest!</p> <p>Br.: <i>To</i> hundred?</p> <p>Bo.: Hus og Bø / jeg skulde gjerne fra mig skrive, / ifald hun slukne fik i Fred!</p> <p>Br.: Men gad du give <i>Livet</i> med?</p> <p>Bo.: Hæ? Livet? Kjære, vene –!</p> <p>Br.: Naa?</p> <p>Bo.: Nej, men der er da Maade paa –! / I Jesu Navn,</p>	<p>Bo.: Gard og fe / og alt eg eig. Ja, eg betalar.</p> <p>Br.: Men ville du gi livet med?</p> <p>Bo.: Kva? Livet? Kjære vene –</p> <p>Br.: Nå?</p> <p>Bo.: Nei, det får vera måte på. / Hugs borna, eg har stova full, / og kona mi –. For Kristi skuld, / ver varsam med så sterke ord.</p> <p>Br.: Han som du nemnde hadde mor.</p> <p>Bo.: Eg hugsar det. Å, du er hard.</p> <p>Br.: Kjem du?</p> <p>Sonen: Eg frys. No går vi, far.</p> <p>Bo.: No kjem eg, son. Men han skal med.</p> <p>Br.: Skal eg?</p> <p>Bo.: Ja, Heim att alle tre. / For går du vill og frys i hel / i dette Herrens vonde ver / og det vert kjent at eg var her, / da er eg dømt, det veit du vel, / da dreg dei meg til tings ein dag.</p> <p>Br.: Da lir du for Vårherres sak.</p> <p>Bo.: Dei skil meg ikkje, hans og dine. / Eg har så meir enn nok med mine.</p> <p>Sonen: Kom no.</p> <p>Br.: Far vel.</p> <p>Bo.: Å, faen ta deg!</p>	
--	---	--

<p>du faar ej glemme, / at jeg har Barn og Kone hjemme.</p> <p>Br.: Han, som du nævnte, havde Moer.</p> <p>Bo.: Ja, det var længe før ifjor; – / da hændte der saa mangt et Under; / det gaar ej slig till nuomstunder.</p> <p>Br.: Far hjem. / Dit Liv er Dødens Vej. / Du ved ej Gud og Gud ej dig.</p> <p>Bo.: Hu, du er haard!</p> <p>Sønnen: Kom saa aftsted!</p> <p>Bo.: Ja vel; men <i>han</i> skal følge med!</p> <p>Br.: Skal jeg?</p> <p>Bo.: Ja, blir du borte her / i dette Herrens vonde Vejr, / og rygtes, hvad en ej kan dølgje, / at vi gik hjemmefra i Følge, / saa trækkes jeg tillthings en Dag, – / og drukner du i Myr og Tjern, / saa dømmes jeg i Bolt og Jern –</p> <p>Br.: Da lider du for Herrens Sag.</p> <p>Bo.: Mig rager ikke hans og dine; / jeg har alt mer end nok med mine. / Kom saa!</p> <p>Br.: Farvel!</p> <p>Sønnen: Der gaar en Skred! (HIS: 195-201)</p>	<p>Br.: Han tar nok deg – fordi du gav deg. / For siste gong: No går eg ned.</p> <p>Bo.: Til fjorden?</p> <p>Br.: Ja.</p> <p>Bo.: Du finn kje veg.</p> <p>Br.: Din veg er altfor brei for meg.</p> <p>Bo.: Pass deg!</p> <p>Sonen: Å, far!</p> <p>Bo.: Det kjem eit skred! (Ibsen 1973: 5-12)</p>	
<p>Brand: De famler hjem. Du slappe Træl, / sprang i dit Bryst en Viljes Væld, / var ikkun Evnen <i>det</i>, som skorted, / jeg skulde Vejens Møje kortet, / paa dødstrætt</p>	<p>Brand: Du fomlar heim. Du slappe sjel, / sprang det i deg eit viljevell, / og var det berre evnebreist / du leid av, skulle eg som best / ha hjelpt deg på din vonde veg / og</p>	<p>Brand: To tankar fall som gut meg inn / min mage fekk ein latteredvri / Eg tenkte meg ei mørkredd ugle, / ein fisk med vasskrekke. Som eg lo / or sinnet ville eg dei smugle,</p>

<p>Rygg, med Foden saaret, / jeg skulde glad og lett dig baaret; – / men Hjælp er gavnløs for en Mand, / som ikke vil, hvad ej han kan. / Hm; Livet, Livet; det er svært, / hvor Livet er de Godtfolk kjært! / Hver Skrælling lægger slig en Magt / paa Livet, som om Verdens Frelse / al Menneskenes Sjælehelse, / var paa hans skralde Skuldre lagt. / De vil nok offre, – Gudbevares! / Men Livet, Livet, – det maa spares. / To Tanker faldt som Gut mig ind / og voldte Lattervid i Maven, / og skaffed mig et barked Skind, / naar gamle Skolemoer var gnaven. / Jeg tænkte mig en mørkrædd Ugle, / en Fisk med Vandskrækk. Lydt jeg lo; / jeg vilde dem af Mindet smugle, / men de hang i med Tang og Klo. – / Hvad kom det af, det Lattervid? / Jo, af den dunkelt følte Splid / imellem Tingen, som den er, / og Tingen, som den skulde være, – / imellem det, at maatte bære / og finde Byrden altfor svær. – / Fast hver en Landsmand, syg og frisk, / er slig en Ugle, slig en Fisk. / Han skabtes till et Dybets Yrke, / han skulde leve Livets Mørke, – / og det er <i>det</i>, som gjør ham rædd. / Han spræller angst mod Fjærens Bredd, – han skyr sit eget Stjernekammer, / han skriger: Luft og Dagens Flammer! / Hvad var det der? Det lød som Sang. / Ja, det er Sang med Latter blandet. / Hør, – nu et Hurra, nu et andet, – / nu tredje – fjerde – femte Gang! / Der</p>	<p>rådd deg litt og bore deg, / om enn eg sjølv var sjuk og trøtt. / Men hjelp er gagnlaus for ein mann / som ynkar seg og nektar støtt / å vilja det han ikkje kan. / Han vil nok ofre, Gud bevare! / Men livet, livet må han spare. / Da eg var gut – eg minnest no / to bilete: ei mørkredd ugle, / ein fisk med vassskrekk. Og eg lo. / Eg lo dei vekk. Men begge to / kom att og beit seg fast i meg. / Og dei vil ikkje la seg smugle / frå hugen min kvar enn eg dreg. / Kanhende kjem dei frå ein splid / eg kjenner i meg – dim og strid – / imellom tingen som han er / og tingen som han skulde vera, / imellom det å måtte bera / og finne bera altfor svær. / Kvar mann eg kjenner, sjuk og frisk, / er slik ei ugle, slik ein fisk. / Han skulde levd sitt liv på djupet, / i mørkret. / Han er skapt til det. / I staden for å våge stupet, / så skyr han natt og stjernedryss / og søker redd mot land og le / og ligg og skrik på luft og lys. / Der lettat skodda. Sola skin / på breens blå og kvite lin. / Og grøn er vidda. Bjørk og lyng – / dei ler imot meg, ler og syng.</p> <p>(Ibsen 1973: 12-13)</p>	<p>/ men dei hang fast med nebb og klo! / Kva kom han av, den lattervri? / Det var ei aning om ein splid / imellom tingen, slik han er, / og tingen, slik han skulde vera, / i mellom det å skulde bera, / og finne bera altfor svær. / Snart kvar ein landsmann, sjuk og frisk, / er slik ei ugle, slik ein fisk, / Han skulde leva livsens mørker, / men det er <i>det</i> som gjer han redd. / Han skyr sitt eige stjernekammer, / han skrik på luft og dagens flamar!</p> <p>(Ibsen 2015: 4)</p>
--	--	--

<p>rinder solen. Skodden letter. / Derborte staar det glade Lag / i Morgenskjær paa Højderyggen; / vestover Vidden kastes Skyggen; / de skifter Ord og Nævetag. (HIS: 202-204) (...)</p>		
<p>Ejnar: Agnes, min dejlige Sommerfugl, / dig vil jeg legende fange! / Jeg fletter et Garn med Masker smaa, / og Maskerne er mine Sange!</p> <p>Agnes: Er jeg er en Sommerfugl, liden og skjær, / saa lad mig af Lyngtoppen drikke; / og er du en Gut, som lyster en Leg, / saa <i>jag</i> mig, men <i>fang</i> mig ikke!</p> <p>E: Agnes, min dejlige Sommerfugl, / nu har jeg Maskerne flettet; / dig hjælper visst aldrig dig flagrende Flugt, – / snart sidder du fangen i Nettet!</p> <p>A: Er jeg en Sommerfugl, ung og blank, / jeg lystig i Legen mig svinger; / men fanger du mig under Nettets Spind, / saa rør ikke ved mine Vinger!</p> <p>E: Nej, jeg skal løfte dig varligt paa Hand / og lukke dig ind i mitt Hjerte; / der kan du lege dit hele Liv / den gladeste Leg, du lærte! (HIS: 205)</p>	<p>Einar: Agnes, min venaste sommerfugl, / deg vil eg leikande fange. / Eg flettar eit garn av masker små / som er mine songar. Mange!</p> <p>Agnes: Eg er ein sommerfugl, ung og skjær. / Eg leikar med songane dine. / Men gangar [sic] du meg i garnet ditt, / så rør ikkje vengene mine.</p> <p>E: Nei, eg skal lyfte deg varleg på hand / og stengje deg hjarteleg inne. / Der kan du leike din kjæraste leik / heilt til han flyg or minnet. (Ibsen 1973: 14)</p>	<p>Einar: Sommarfugl, Agnes! Sommarfugl!</p> <p>Agnes: Sommarfugl?</p> <p>E: Ja, ein sommarfugl! / Agnes, min herlege sommarfugl –</p> <p>A: Nei!</p> <p>E: Jo! / Eg flettar eit garn med masker små, / og maskene er mine songar!</p> <p>A: Er eg ein sommarfugl, ung og blank, / eg lystig i leiken meg svingar; / men fangar du meg under nettets spinn...</p> <p>A/E: så rør ikkje ved mine venger! (Ibsen 2015: 5-6)</p>
<p>Einar: Min Brudgomshest? Hurra, hurra! / Tænk, Agnes, han skal samme vej!</p> <p>Brand: Ja, men jeg skal till Gravøl, jeg.</p> <p>Agnes: Till Gravøl?</p>	<p>Einar: Høyr, Agnes. Han skal same veg.</p> <p>Brand: Men ikkje til den same fest. / Eg skal i gravøl.</p> <p>E: Han er prest. / Og kven skal gravleggjast? Ein ven?</p>	<p>Einar: Tenk, Agnes, han skal same veg!</p> <p>Brand: Ja, men eg skal i gravøl, eg.</p> <p>Agnes: I gravøl?</p> <p>E: Du? Kven skal i grava?</p>

<p>E: Du? Hvem skal begravnes?</p> <p>B: Den Gud, som nys du kaldte <i>din</i>.</p> <p>A: Kom, Ejnar!</p> <p>E: Brand!</p> <p>B: I Lin og Skrin / hver Jordtræld Gud, hver Døgnværk-Slaves, / skal lægges ned ved højlys Dag. / Der maa en Ende paa den Sag. / Det er paa Tiden I forstaar, / han skrantet har i tusind Aar.</p> <p>E: Brand, du er syg!</p> <p>B: Nej, sund og frisk, / som Aasens Tall, som Bakkens Brisk; / men det er Tidens syge Slægt, / som trænger till at vorde lægt. / I vil kun lefle, lege, le, / vil tro saa smaat, men ikke se, – / vil læsse hele Vægtens Ve / paa en, som man har sagt jer kom / og tog den store Straffedom. / Han lod for jer sig tornekranse, / og derfor har I Lov at danse; – / ja dans, – men hvor du danser <i>hen</i>, / det blir en anden Sag, min Ven!</p> <p>E: Aa, jeg forstaar! Den Sang er ny / og yndet over Byggd og By. / Du hører till det unge Kuld, / som kalder Livet Tant og Muld, / som jage vil med Pø lens Skrækk / Alverden i en Askesækk.</p> <p>B: Nej, jeg er ingen «Prækehest». / Jeg taler ej som Kirkens Prest; / knappt ved jeg, om jeg er en Kristen; / men visst jeg vet, jeg er en Mand, / og visst jeg</p>	<p>B: Ein venn av jordforpesta menn, / den gud du nettopp kalla din.</p> <p>Agnes: Kom Einar!</p> <p>E: Gud?</p> <p>B: Nei, ikkje min. / Ein gud for døgnkryp som kan trenge / å sjå at han har levd for lenge. / Det er på tide dei forstår / han har gått sjuk i tusen år.</p> <p>E: Brand, <u>du</u> er sjuk!</p> <p>B: Nei, langt ifrå. / Eg er ein staur og frisk som få. / Det er den sjuke slekt i tida / som treng ein lækjarkniv i sida. / <u>De</u> leikar berre, flickrar, ler. / De trur ein bit, men vil kje sjå. / De lesser all den kval de ser / på ein som de har høyrte om kom / og tok den store straffedom. / For dykk lét han seg tornekranse. / Så, derfor kan de berre danse!</p> <p>E: Å, eg forstår. Du er av dei / som meiner livet kom av lei / da Adam fall – ein jammerdal / der vegen støtt skal vera smal. / Ein mørkemann, ein vestlandsfaen / som går omkring med skremmespaden / og skuflar arg blant angst og skrekk / all verda i ein oskesekk.</p> <p>B: Nei, eg er ingen preikehest. / Og ikkje er eg kyrkjeprest. / Om eg er kristen, veit eg ikkje. / Eg veit at ingen her kan rikke / den trua som kan flytte berg / at eg er mannen som kan</p>	<p>B: Den Gud som du nyss kalla <i>din</i>.</p> <p>A: Kom, Einar.</p> <p>E: Brand!</p> <p>B: Det er på tide de forstår / at han har skrantet tusen år.</p> <p>E: Brand, du er sjuk!</p> <p>B: Nei, sunn og frisk / som åsens furu, bakkens brisk, / det er vår samtids sjuke slekt / som treng så sterkt til å bli lækt; / de leflar berre, leikar, ler, / vil tru så smått, men inkje ser.</p> <p>E: Å, eg forstår. Du er av dei / som talar mest om helvets skrekk, / all verda skal i oskesekk.</p> <p>B: Eg talar ikkje no som prest, / knapt veit eg om eg er ein kristen. / Men visst eg veit eg øygnar bresten / som mergstal heile dette land.</p> <p>E: No, aldri før det ordet gjekk / at landet vårt eit rykte fekk / for overmål av livsenslyst!</p> <p>B: Nei, jubel sprenger ingen bryst, / for var det slik, så var det vel. / La gå, du er ein gledestræl, / men ver det så frå kveld til kveld! / Ver ikkje eitt i dag, i går, / og noko anna om eit år. / Ver fullt og heilt den mann du er / og ikkje delt i all di ferd. / gå berre rundt i dette land, / og høyr deg for hos alle mann, / og du vil sjå at dei har lært / seg til å vera litt av kvart.</p>
--	---	--

<p>ved, jeg øjner Bristen, / der margstjal hele dette Land.</p> <p>E: Da har jeg endnu aldrig hørt, / vort gode Land i Rygte ført / for Overmaal af Livsenslyst.</p> <p>B: Nej, Jublen sprænger intet Bryst; – / thi var det saa, da var det vel. / Lad gaa at du er Glædens Træl, – / men vær det da fra Kveld till Kveld. / Vær ikke <i>et</i> idag, igaar, / og noget andet om et Aar. / Det, som du er, vær fuldt og helt, / og ikke stykkevis og delt. / Bacchanten er en klar Ide, / en Drukkenbolt hans Ak og Ve, – / Silenen er en skjøn Figur, / en Dranker hans Karrikatur. / Gaa blot omkring i dette Land, / og hør dig for hos alle Mand, / og du vil se, enhver har lært / sig til at være lidt af hvert. / Lidt alvorstørligt till Brug i Helgen, / lidt trofast efter Fædres Sed, – / lidt varm om Hjertet, er der Gilde / og Sangen ruger for det lille / men klippefaste Klippefolk / der aldrig tog mod Stryg og Svolk, – / lidt ødsel naar det gjælder Løfter, – / lidt haarfin naar han ædru drøfter / det Ord, som gaves i et Lag / till Løsning paa en Alvorsdag. / Dog alt, som sagt, kun ganske lidt; / hans Fejl, hans Fortrin, gaar ej vidt; / han er en Brøk i stort og smaat, / en Brøk i ondt, en Brøk i godt; – / men værst det er, – hver Brøkens Del / slaar Brøkens hele Rest ihjæl.</p>	<p>sjå / at folket vårt er utan merg.</p> <p>E: Du meiner dagen vår er grå? / Du meiner vi treng meir av lys? / Eg veit som deg at folket frys. / Vi her i nord er ikkje kjent / for å ha gledebåla tent.</p> <p>B: Nei, jubel skakar inga sjel. / For var det slik, var allting vel. / La gå, du er ein gledetræl, / men ver det da frå kveld til kveld. / Ver ikkje eitt i dag, i går, / og noko anna om eit år. / Ver det du er med heile deg / og ikkje berre halvt på veg. / Bakkanten er ein klar idé, / men drukkenbolten skjemst vi ved. / Silenen er ein fast figur, / men drankaren? Karrikatur! / Gå berre rundt i dette land / og spør deg for hos alle mann, / og du vil lære ganske snart / at dei er alle litt av kvart. / Litt alvorstunge når det lid / mot helgetid, litt sorg på si. / Litt trufaste i nord og sør, / for det har andre vore før. / Litt vennesæle når dei festar, / litt blyge når dei møter prestar, / litt sløsne når det gjeld å lova / og sløsne når det gjeld å sova / i årevis og natt og dag / på lovnader dei gav i lag. / Men alt, som sagt, er berre litt. / Ein vanleg mann gjer alt så vidt. / Han er ein brøk i stort og smått, / ein brøk i vondt, ein brøk i godt. / Det verste er: kvar brøkens del / slår brøkens heile rest i hel.</p> <p>E: Det er ei lettvin sak å håne. / Men det er vakrare å skåne.</p>	<p>E: Det er ein lettvin ting å håne, / men vakrare er det å skåne.</p> <p>B: Kan hende det, men ei så sunt. / De livet skil frå trua, læra, / for ingen gjeld det meir å <i>vera</i>, / <i>de</i> vil at ånda skal bli heva, / men torer ikkje heilt å leva. / Og alt de treng, når slik de slingrar, / er ein Gud som ser igjennom fingrar, – / Men denne Gud er ikkje min! / Min er ein storm der din er vind, / ubøyeleg der din er døv, / allkjærleg der som din er sløv. / Han stansa sol i Gibeons dal, / og gjorde under utal tal, / og ville framleis allting snu / var ikkje slekta slapp, som du!</p> <p>E: Og no skal slekta skapast om?</p> <p>B: Nei inkje nytt eg stundar til; / det eviges rett eg hevde vil.</p> <p>E: Farvel, eg meiner det er best / vi skiljest her.</p> <p>B: Går de mot vest, / går eg mot nord. To vegar ber / til fjorden, begge like nær. / Farvel.</p> <p>E: Farvel.</p> <p>B: Skil lys frå dunst. / Hugs – det å leva er ein kunst.</p> <p>(Ibsen 2015: 10-13)</p>
--	---	---

<p>E: Det er en lettvindt Ting at haane; / dog vakkre det var at skaane –</p> <p>B: Kanhænde det, – men ej saa sundt.</p> <p>E: Nu vel; till Folkets Syndebundt / jeg føjer baade ja og Amen, / men ser dog ej det hænger sammen / med ham, du lægge vil i Skrin, – / den Gud, jeg endnu kalder min.</p> <p>B: Min glade Ven, du er jo Maler; – / vis mig den Gud, hvorom du taler. / Du har jo malt ham, har jeg hørt, / og Billedet har Godtfolk rørt. / Han er vel gammel, ikke saa?</p> <p>E: Nu ja –?</p> <p>B: Naturligvis. Og graa? / Tyndhaaret efter Gubbers Vis, / med Skjægg som Sølvtraad eller Is, – / velvilligt stemt, men dog saa streng, / at han kan skræmme Børn i Seng? / Hvorvidt du gav ham Tøfler paa, / se, det lar ved sit Værd jeg staa; / men vist jeg tror det gjorde godt, / om han fik Brillen og Kalot.</p> <p>E: Hvad skal det till –</p> <p>B: Det er ej Spott. / Just netopp saadan ser han ud, / vort Lands, vort Folks Familjegud. / Som Katoliken gjør en Rolling / af Frelserhelten, gjør I her / af Herren en affædig Olding, / der er sin Alders Barndom nær. / Som Paven har paa Peters Stol / tillovers snart kun Dobbelddirken / saa</p>	<p>B: Ja, kanskje det. Men mindre sunt.</p> <p>E: Nå vel. Vårt folk er kanskje grunt / og fullt av feil. Det kan så vera. / Men kva har det med han å gjera / som du vil leggje ned i lin, / den gud eg enno kallar min?</p> <p>B: Eg veit du måla han i vår. / Og du fekk ros. Kor gammal er han?</p> <p>E: Kor gammal?</p> <p>B: Kanskje hundre år? / Det veit vel du som står han nær. / Ein riktig gubbe måla du / med skjegg og bart og sylv i håret / som snakkar mildt til barna våre, / men og kan vera bisk og streng / og skremme slemme barn i seng. / Han har vel tøflar, vil eg tru. / Og mon det ikkje passar godt / med briller og ein svart kalott?</p> <p>E: Du spottar!</p> <p>B: Nei, det er kje spott. / For nettopp slik ser mannen ut / som vi har valt til folkegud / og sperra inne i eit kott / vi kallar kyrkja, kort og godt, / til skam for deg og alle slike / som kallar kottet Herrens rike.</p> <p>E: Gjer eg?</p> <p>B: Det gjer du. Du og alle / De kan kje be, kan berre ralle. / De skil jo livet ifrå læra. / De tenkjer ikkje på å vera. / De seier at de er av ånd, / men kryp på kne og plukkar korn. / Ei slekt som ter seg slik og søv / må sjølv sagt ha ein gud som sløv / og gammal ser</p>	
---	---	--

<p>snevrer I fra Pol till Pol / Vorherres Rige ind til Kirken. / I skiller Liv fra Tro og Lære; / for ingen gjælder det at være; / jer Stræben er, jer Aand at hæve, / men ikke helt og fuldt at leve. / I trænger till, for slig at slingre, / en Gud, som ser igjennem Fingre; – / som Slægten selv, dens Gud maa graane / og males med Kalot og Maane. – / Men denne Gud er ikke min! / Min er en Storm, hvor din er Vind, / ubøjjelig hvor din er døv, / alkjærlig der, hvor din er sløv; / og han er ung, som Herkules – / ej nogen Gudfaer paa de treds! / Hans Stemme slog med Lyn og Skrækk, / da han som Ild i Tornehækk / for Moses stod paa Horebs Berg, / som Kjæmpen staar for Dverges Dverg. / Han standsed Sol i Gibeons Dal / og gjorde Undre uden Tal, / og skulde gjøre dem endnu, / hvis Slægten ej var slapp som du!</p> <p>E: Og nu skal Slægten skabes om?</p> <p>B: Det skal den, du, saa sandt og visst / jeg ved, at jeg till Verden kom, / som Læge for dens Sot og Brist!</p> <p>E: Sluk kikke Lampen, skjönt den oser, / før den har vist dig Vejens Spor; / stryg ikke Sprogets gamle Gloser, / før du har skabt de nye Ord!</p> <p>B: Ej noget nyt jeg stunder till; / det eviges Rett jeg hævde vil. / Det er ej Dogmer eller Kirke, / som jeg vil løfte med mit Virke; /</p>	<p>igjennom fingrar / med slappe sjelevrak som slingrar. / Men denne gud er ikkje min. / Min er ein storm der din er vind, / ubøyeleg der din er døv. / Han elsker når din gud er sløv. / Og han er ung som Herkules, / mens din er grå og lite tess. / Min stansa sol i Gibeons dal / og gjorde under utan tal / og ville gjera det i dag / om slekta var av anna slag.</p> <p>E: Og no skal slekta skapast om?</p> <p>B: Det skal ho, ja, så sikkert som / at eg vart fødd og verkar her / som lækjar for ei skranten verd.</p> <p>E: Sløkk ikkje stikka om ho oser / før lykta viser klare spor. / Stryk ikkje språkets gamle gloser / før du har laga nye ord.</p> <p>B: Det er kje noko nytt eg vil. / Det viktige har alltid vore. / Når kyrkjetru og bok blir til / så få ho i seg banesåret, / ved vogga høyrer ho ein song: / «Du døyr, for du vart fødd ein gong». / Så derfor ser er bort frå former / og skal og skrøpelege normer. / Eg berre ser ein varig norm: / Alt skapt får mein av møll og orm / og bergar seg frå form til form. / Men attanom all skapnings hud / der lyer andletet av Gud. / At det skal skine klart for alle, / det er mi gjerning. Det er kallet.</p>	
--	--	--

<p>thi begge saa sin første Dag, / og derfor var det muligt vel / de begge ser sin sidste Kveld. / Alt <i>skabt</i> har jo et finis bag; / det fanger Mén af Møll og Orm, / og maa ifølge Lov og Norm / afvejen for en ufødt Form. / Men det er noget till, som staar; – / det er den Aand, som ej blev skabt, / som løstes, da den var fortabt, / i Tidens første friske Vaar, / som slog med frejdig Mandetro / fra Kjød till Aandens Opphav Bro. / Nu er i smaat den høkret ud, – / Takk være Slægtens Syn paa Gud; – / men frem af disse Sjælestumper, / af disse Aandens Torsoklumper, / af disse Hoder, disse Hænder, / et <i>helt</i> skal gaa, saa Herren kjender / sin <i>Mand</i> igjen, sit største Værk, / sin Ættling, Adam, ung og stærk!</p> <p>E: Farvel. Jeg mener det er bedst, / vi skilles her.</p> <p>B: Gaar I mod Vest, / gaar jeg mod Nord. / To Veje bær / till Fjorden, begge lige nær. / Farvel!</p> <p>E: Farvel.</p> <p>B: Skill Lys fra Dunst. / Husk, – det at leve, er en Kunst.</p> <p>E: Vend du kun Verden opp og ned; / min gamle Gud jeg holder ved!</p> <p>E: Godt; mal ham du med Krykkestav; – jeg gaar og lægger ham i Grav! (HIS: 213-220)</p>	<p>E: Far vel. Eg meiner det er best / vi skilst åt her.</p> <p>B: Går de mot vest / går eg mot nord. To bratte gjel / går ned til same fjord. / Far vel.</p> <p>E: Gå du og vend på alt som var. / Eg held no fast ved det eg har.</p> <p>B: Mål du din gud med krykkjestav. / Eg går og legg han i ei grav.</p> <p>(Ibsen 1973: 22-31)</p>	
--	--	--

Brand: Ja, jeg kjender mig igjen! / Hvert et Baadnøst, hver en Grænd, / Jordfallsbakken, Osets Birke / og den gamle brune Kirke, / Elvekantens Olderbuske, / alting kan fra Barn jeg huske. / Men jeg tror, at mere graat / er det nu, og mere smaat; / og paa Berget Skavlen hænger / mere yderligt end da, / har af Dalens snevre Himmel / skaaret bort endnu en Strimmel, / luder, truer, skygger, strænger, – / stjæler mere Sol ifra. / Fjorden. Var den og den Gang / lige stygg og lige trang? / Det er Bygevejr. Der staar / ind en Raasejlsjagt for Børen. / Sør, indunder Hamrens Skygge, / øjner jeg en Bod, en Brygge, / og der bag en rød malt Gaard. – / Det er Enkens Gaard på Øren! / Enkens Gaard. Min Barndoms Hjem. / Minders Minder myldrer frem. / Der, imellem Strandens Stene, / blev min Barnesjæl alene. – / Over mig er Klemslens Vægt, / Tyngslen af at staa i Slægt / med en Aand, som altid peged / jordvendt, udenfor mit eget. / Alt, hvad stort jeg vilde før, / vimrer nu som bag et slør. / Modet, Magten har mig sveget, / Hug og Sjæl blir slapp og sprød; / her, ved Nærmelsen af Hjemmet, / ser jeg paa mig selv som fremmed, – / vaagner bunden, klippet, tæmnet, / Samson lig i Skjøgens Skjød. / Hvad er der for Færd og Virke? / Ud fra hver en Plads og Grænd / stævner Kvinder, Børn og Mænd. / Snart i Urd og snart

Brand: Ja, eg kjenner meg igjen – / kvart eit naust, kvar lita grend – / kyrkja, elva, bjørkelia, / uroa på den andre sida. / Kanskje er det gråare, / mindre, lufta – råare. / Skavlen over Nordenut / heng no over enda lenger ut. / Fjorden – var han og den gong / like stygg og like trong? / Der er heimen. Enkjegarden. / Ja, der sat han, veslekaren / gøymt i skodd, i kveldar – seine. / Liten gut – så heilt aleine. / Redd og hjelpelaus og bunden –. / Same kjensla er i grunnen / det som tek meg her eg står / heime etter mange år. / Mot og krefter, store tankar, / lyse draumar, blod som bankar – / alt blir liksom snevra inn / til eit skremt og magert sinn. / Krigar heim på sjukebåre. / Samson som har mista håret. / Godt eg fer frå desse bygder / med så mange kalde dygder.

(Ibsen 1973: 33)

Brand: Ja, eg kjenner meg igjen! / Kvart eit naust og kvar ei grend, / jordfallsbakken, bjørk ved osen, / og den gamle, brune kyrkja, / alt eg minnest frå min barndom. / Men eg trur at enn meir grått / er det no, og enn meir smått. / Fjorden. Var han også den gong / like stygg og like trong? / Under bergskuggen mot sør / skimtar eg ei bu, ei brygge, / og ein gard med raude hus – / Enkegarden. / Min barndoms heim. / Minne, minne myldrar fram. / Havet vaska steinar reine, / men min barnesjæl vart her aleine.

(Ibsen 2015: 15)

<p>i Brækker / taber sig de lange Rækker, / dukker atter opp igjen – / fremme ved den gamle Kirke. / O, jeg kan jeg ud og ind, / slappe Sjæle, sløve Sind! / Hele eders Fadervor / har ej saapass Viljevinge, / ikke saapass Angstens Drøn, / at deraf tillhimmels naaer, – / klangfuldt, som en Røst skal klinge, – / andet end den fjerde Bøn! / <i>Den</i> er Landets Løsen jo, / <i>den</i> er Folkets Feltraab blevet. / Ud af Sammenhængen revet, / ind i alle Hjerter skrevet, / ligger den som storfjordrevet / Vrag af eders hele Tro! – / Væk fra dette klumre Slug! / Det er Grubeluft herinde; – / her kan ingen Fanes Dug / flagre frit for friske Vinde! (HIS: 223-225)</p>		
<p>Brand: Hvor gaar din Vej? Gerd: Till Kirke. B: Saa? / Da kan vi to jo Følge slaa. G: Vi to? Nej, jeg skal oppad her. B: Men <i>der</i> er Kirken jo! G: Den <i>der</i>? B: Ja visst; kom med. G: Nej; der er styggt! B: Styggt? Hvorfor? G: Jo, for der er smaat. B: Hvor har du seet en større byggt? G: En større? Aa, det ved jeg godt. / Farvel!</p>	<p>Brand: Kvar skal du hen? Gerd: Til kyrkja mi. B: Da kan vi jo gå saman, vi. G: Vi to? Nei, vegen min går her. B: Men der er kyrkja. G: Kvar? Den der? B: Ja visst. Kom med. G: Ho er for stygg. B: Kva meiner du? G: Ho er for lita. B: Nå –. Har du sett eit større byggt?</p>	<p>Brand: Kvar skal du? Gerd: Til kyrkja. B: Men kyrkja er jo der! G: Den der? B: Ja visst. Kom med. G: Nei, den er stygg. B: Stygg? Kvifor det? G: Alt der er smått. På alle vis. / Mi kyrkje er av snø og is! B: Av is og snø? / Iskyrkja – G: Det ser ut som is og fjell, / men er no kyrkje likevel. B: Gå aldri dit, det er ‘kje trygt!</p>

<p>B: Gaar <i>der</i> din Kirkevej? / Den bær jo till den vilde Hej.</p> <p>G: Følg med mig, du, saa skal du se / en Kirke byggt af Is og Sne!</p> <p>B: Af Is og sne! Nu gaar det opp! / Derinde mellem Tind og Topp / jeg komme kan fra Gut ihug / der findes skal et Dalstrøgs Slug; / Iskirken tror jeg det blev kaldt; / om den blev mange Slags fortalt; / et frossent Tjern er Gulv og Toft, / paa Skavlen ligger Sneen kram / og spænder vidt sig som et Loft / udover søndre Væggens Kam.</p> <p>G: Ja, det ser ud som Is og Fjeld, / men <i>er</i> nu Kirke lige vel.</p> <p>B: Gaa aldrig did; et Vindstøds Kast / har tidnok voldt at Bræen brast; / et Skrig, et Rifleskud er nok –</p> <p>G: Kom med meg og se en Rensdyrflok, / som Skreden slog, saa opp den kom / ivaar først med den store Flom.</p> <p>B: Gaa aldrig did; <i>der</i> er ei tryggt!</p> <p>G: Gaa aldrig did, for <i>der</i> er styggt!</p> <p>B: Guds Fred med dig.</p> <p>G: Kom heller med! / Deroppe messer Foss og Skred; / der præker Vind på Jøklens Vold, / saa du blir baade hed og kold. / Og Høgen slipper aldrig ind; / han slaar sig ned paa</p>	<p>G: Ja, eit som ditt er berre bit av. / No må eg gå. Far vel.</p> <p>B: Nei, stopp. / Du sa du var på kyrkjeveg. / Men vegen der går ende opp.</p> <p>G: Det gjer han, ja. Kom! Bli med meg / til kyrkja bygd av snø og is.</p> <p>B: Å, ja. No ser eg på eit vis / kva du kan meine. Der i nord – / eg hugsar godt at det gjekk ord / om ein forblåsen farleg dal / med fjell til vegger, som ein sal. / «Iskyrkja» vart visst staden kalla. / For det var golv av is i halla, / eit frose tjørn. / Og kyrkjetaket / var skavlar som var sklidd litt ut / frå toppen over istjørntaket. / Eit segn frå den gong eg var gut.</p> <p>G: Ja, det ser ut som is og fjell, / men er no kyrkje likevel.</p> <p>B: Gå aldri dit. Eit kast av vind – / og skavletaket kavarr inn. / Eit skrik, eit rifleskot er nok.</p> <p>G: Kom med meg skal du sjå ein flokk / av rein som skredet tok i vår. / Dei låg i flaumen nett i går.</p> <p>B: Gå aldri dit. Det er kje trygt.</p> <p>G: Gå aldri dit. Der er det stygt.</p> <p>B: Guds fred med deg.</p> <p>G: Kom heller med! / der oppe messar foss og skred. / Der preikar vinden frå ein stol / av jøkulis og snø og</p>	<p>G: Gå aldri dit, der er det stygt!</p> <p>B: Guds fred med deg.</p> <p>G: Kom heller med! / Der oppe preikar foss og skred! / Der preikar vind i jøklars hall, / så du blir både heit og kald! / Og hauken, han slepp aldri inn, / han slår seg ned på Svartetind, – / og der sit han, det styggetøy / som hane på min kyrkjefløy. / Kom ikkje nær! Eg kastar stein! / Slår du med klo, slår eg med grein!</p> <p>B: Sjå, det var òg ein kyrkjegjest. / Eit villsinn som har slikt eit flog, / kva vondt det ser, blir vakkert òg. / Eg ser mitt kall slik ein i skuggen / kan ane sola gjennom gluggen.</p> <p>(Ibsen 2015: 16-19)</p>
---	--	--

<p>Svartetind, – / der sidder han, det Styggetøj, / som Hane paa min Kirkefløj.</p> <p>B: Vild er din Vej og vild din Sjæl, – / en Langelek med sprukken Fjæl. / Af <i>slett</i> blir <i>slett</i> kun, slett og rett, – / men <i>ondt</i> til <i>godt</i> kan vendes lett.</p> <p>G: Der kommer han med Vingesus! / Nu faar jeg se at naa ihus! / Farvel; i Kirken er jeg trygg, – / hu, hvor han kommer arg og stygg! / Kom ikke nær! Jeg kaster Sten! / Slaar du med Klo, slaar jeg med Gren!</p> <p>B: Se, <i>det</i> var og Kirkegjæst. / I Dal, – paa Hej, hvem gjør det bedst? / Hvem vimrer værst og vildest frem, / hvem famler længst fra Fred og Hjem, – / det <i>Lettsind</i> som, med Krans af Løv, / lar Legen gaa langs brattest Slug, – / det <i>Slappsind</i>, som gaar Vejen sløv, / fordi det saa er Skikk og Brug, – / det <i>Vildsind</i>, som har slig en Flugt, / at fast hvadondt det ser, blir smukt? – / Till Kamp paa tvers, till Kamp paa langs / mod denne Trippelallians! / Jeg ser mit Kald; det glitrer frem, / som Sol igjennem Glugg paaklem! / Jeg ved mit Hverv; de Trolde tre / i Faldet bøder Verdens Ve; – / faar Slægten dem først lagt i Grav, / da viftes Verdenspesten af! / Opp; rust dig, Sjæl! Dit Sverd fra Lænd! / Till Kamp for Himlens Odelsmænd! (HIS: 226-230)</p>	<p>sol. / Og hauken, han slepp aldri inn. / Han slå seg ned på Svartetind. / Der sit han med sin stygge flir / på toppen av mitt kyrkjespår.</p> <p>B: Så vill ei sjel. Så vill ein veg. / Ein dverg som spring med sjumilsteg. / Av lågt blir berre lågt og rått, / men vondt kan lett bli gjort til godt.</p> <p>G: Høyr! Kan du høyre? Vengesus. / No må eg sjå og nå i hus. / Far vel. I kyrkja er eg trygg. / Å, nei! Der er han. Hu, så stygg. / Kom ikkje nær! / Eg finn ei grein. / Nei, kom deg vekk! Eg kastar stein!</p> <p>B: Sjå, det var og ein kyrkjegjest. / I dal og hei – kven gjer det best? / Kven vimrar verst og djupast ned? / Kven fomlar lengst frå heim og fred? / Det lettsinn som med lauv i hår / lét leiken gå langs bratte sluk? / Det slappsinn som til all tid går / den vegen som er skikk og bruk? / Det villsinn som flyg høgt og flott / så alt det ser blir vent og blått? / Til kamp mot den treeininga! / Når dei tre fell på krigarferda, / da blir det slutt på pest i verda. / Der er mitt verv og meininga / med livet mitt. Eitt kall eg ber: / å slåst for himlens odelskår!</p> <p>(Ibsen 1973: 35-39)</p>	
---	--	--

Vedlegg: Utdrag frå fjerde handling

1866	1973	2015
<p>Agnes: Endnu ikke! Endnu ikke! – / O, hvor tungt det er at vente, – / Længsels Raab paa Raab at skikke, – / aldrig noget Svar at hente! – / Sneen falder blødt og tæt, / har, som med et Linskaut klædt / Taget paa den gamle Kirke – / Hyss! Jeg hører Grinden knirke! / Fodtrin; faste Mandetrin! / Er det dig? Kom ind, kom ind! /</p> <p>O, hvor du blev længe borte! / Gaa ej fra mig, gaa ej fra mig; / ensom kan jeg ej de sorte / Natteskygger ryste af mig! / Hvilken Nat og hvilke Dage, / disse to og denne Nat!</p> <p>Brand: Barn, nu har du mig tilbage. / Du er bleg.</p> <p>A: Og trætt og matt. / Jeg har længtet, spejdet, stundet, – / og saa har lidt grønt jeg bundet, – / <i>lidt</i>; men det var, hva jeg ejed, / alt ifra isommer plejet / til at pynte Juletræet. / Busken kaldte jeg for hans; / ja, han fikk den og – som Krans! / Se, nu er den halvvejs sneet / ned – O Gud –</p> <p>B: Paa Kirkegaarden.</p> <p>A: O, det Navn!</p> <p>B: Tørr af dig Taaren.</p> <p>A: Ja, jeg skal, men vær taalmodig; / endnu er min Sjæl som blodig; / Saaret er saa friskt og nyt, / ud min</p>	<p>Agnes: Vente, vente, alltid vente – / Berre draum – om det som var. / Berre lys av lengt er tente. / Berre lengt – og inkje svar. / Snøen fell så mjukt og lett. / Gamlekyrkja – brurekledt. / Kvite lier utan veg. / Er det deg? Å endeleg! / Å, kor du vart lenge, Brand! / Gå kje frå meg. Gå kje frå meg! / Det var like før dei vann – / skuggane som prøver nå meg. / For ein dag og for ei natt!</p> <p>Brand: Så. No har du meg jo att. / Du er bleik.</p> <p>A: Og trøytt og matt / av å vente her aleine. / Alle romma er gjort reine. / Og så har eg funne bar, / og all pynten som vi har. / Treet kalla eg for hans. / Ja, han fekk det og – som krans. / Sjå, no er det kvitt av snø. / Guten min! Å –</p> <p>B: Han er død.</p> <p>A: Sei det ikkje!</p> <p>B: Ikkje klag!</p> <p>A: Orsak, Brand. Du veit, i dag – / Julekvelden. Ver tålmodig. / Såret – enno er det blodig. / Enno er eg sjel som blør – / som om livet renn ifrå meg. / Berre vent, så skal du sjå meg / like sterk og glad som før.</p> <p>B: Det er gedefest i kveld.</p>	<p>Agnes: «Er det deg? Kom inn, kom inn.» / «Er det deg? Kom inn, kom inn.» / «Er det deg? Kom inn, kom inn.»</p> <p>Brand: Agnes, her har du meg tilbake.</p> <p>A: Er det deg? Kom inn, kom inn! / Å som du vart lenge borte / Gå'kje frå meg, gå'kje frå meg</p> <p>B: Du er bleik.</p> <p>A: Eg har lengta, speida, stunda, / og litt grønt, det har eg bunde / <i>litt</i>, men det var alt eg hadde, / alt eg hadde frå i sommar, / til å pynte juletræet. / Busken kalla eg for hans, / ja, han fikk den òg, som krans! / Sjå nå er han halvt snødd ned –</p> <p>B: På kyrkjegarden.</p> <p>A: Å, det namnet!</p> <p>B: Tørk no tåra.</p> <p>A: Ja, eg skal, men ver tålmodig, / enno er mi sjel som blodig. / Hugs i fjor, så sunn og frodig, / og i år ifrå meg boren, / boren ut –</p> <p>B: På kyrkjegarden.</p> <p>A: Nemn det ikkje!</p> <p>B: Nemnast må det, så det ljomar / lik ei bølge mot ei strand! / Agnes, Agnes, la oss begge / vera sterke, stå imot, / legge våre krefter</p>

<p>Styrkes Væld er flydt. / O, men det skal snart bli bedre; / er jeg over disse Dage, / skal du aldrig se mig klage.</p> <p>B: Er <i>det</i> Herrens Helg at hædre?</p> <p>A: Nej, jeg vet –; men vær taalmodig! / Husk, ifjor saa sund og frodig, / og iaar ifra mig baaren, / baaren ud –</p> <p>B: Paa Kirkegaarden!</p> <p>A: Nævn det ej!</p> <p>B: Med fulde Lunger / <i>maa</i> det nævnes, er du rædd! / Nævnes <i>maa</i> det, saa det runger / lig en Bølge mod en Bredd!</p> <p>A: Selv du lider under Ordet / mer, end du vil kjendes ved; / paa din Pande ser jeg Sporet / af den Sved, det kjøbtes med.</p> <p>B: Duggens Draaber paa min Pande / er kun Sprøjt fra Fjordens Vande.</p> <p>A: Er og Draaben i dit Øje / smeltet Sneflok fra det høje? / Nej, o nej, den er for varm; / Kilden er din egen Barm!</p> <p>B: Agnes, Hustru, lad oss begge / være stærke, staa imod, / sammen vore Kræfter lægge, / vinde fremad Fot for Fot. – / O, jeg var en Mand derude! / Sjøen skylled over Fluen, / Maagen taug i Uvejrsgruen, / Hagglen slog min skrale Skude; / midtfjords laa vi, Vandets fræste, / Mast og Takkel hugg og hvæste, / Sejlet, slidt i Pjalter, blæste / langt i Læ for</p>	<p>A: Ja, eg veit det jo så vel. / Gi litt tål. Nett no i sommar / kom han stolt med bær og blomar. / Så kom hausten att – med snø, / skoddever og –</p> <p>B: Han er død.</p> <p>A: Ikkje sei det!</p> <p>B: Jau, eg må. / Ein gong er du nøydd å sjå. / Når ein skrik det høgt som tora / blir ein mindre redd for orda.</p> <p>A: Mindre rett dei –. Kanskje du. / Men du kjenner og ei gru. / Sørgjestraumen dreg deg ned / meir enn du vil vera ved. / Sveitt om panna –</p> <p>B: Eg er våt, / for frå Nes i open båt.</p> <p>A: Her. Er det og sprøyt av sjø? / Eller kanskje nysmelt snø? / Nei, du. Tårer. Dei som svarte / varmen frå ditt eige hjarte.</p> <p>B: Agnes, la oss kjempe saman / steg for steg i vondt og gaman. / Å, eg var en mann der ute! / Sjøen kokte over grunna. / Som eit havlyn gjekk det unna, / snøgt for slik ei vesal skute. / Midt på fjorden rivna seglet. / Naglar sprang og masta krengde. / Båtsen [sic] stod i le og slengde / luva vekk og las ei regle. / Åtte mann med brotne årer / sat som åtte lik på bårer. / Ja, da voks eg stor ved roret. / Eg var den som førte ordet, / kjende klart eg hadde kallet / til å tala høgt til alle.</p> <p>A: Lett å stå når stormen driv. / Lett å leva farleg liv. /</p>	<p>saman, / gå framover, fot for fot.</p> <p>A: Lett å stå i stormen stiv, / lett å leva kampens liv, / tenk på meg, som berre ei lita, / snever gjerning høyrer til; / tenk på meg, i heimen sit eg, / kan 'kje minnast, kan 'kje gløyme!</p> <p>B: Agnes, korleis kan du tru / du har lita gjerning, du! / Aldri var di gjerning stor / som dag, så høyr mitt ord: / To skal børa saman dele, / det er ekteskapes [sic] kjerne / <i>ein</i> skal stride, storme, verne, / <i>ein</i> skal alle dødshogg hele, / da kan først med sannings rett / seiast at dei to er eitt.</p> <p>A: Brand, i natt, da du var borte, / kom han til mitt soverom, / tynnkledd i si vesle skjorte / fram til senga, der eg kvilte, / retta sine armar mot meg, / kalla på si mor og smilte, / men som om han bad om varme. / Ja, eg såg det. Og eg grøsste.</p> <p>B: Agnes!</p> <p>A: Jo, du, barnet fraus! / Å, det <i>må</i> han jo, der ute -!</p> <p>B: <i>Liket</i>, det ligg under snøen, / <i>barnet</i> er til himlen bore!</p> <p>A: Kvifor riv du slik i såret! / Det du kallar for eit <i>lik</i> / er for meg eit <i>barn</i>.</p> <p>B: Mangt eit sår må rivast blodig / før du</p> <p>A: Ja, men ver tålmodig, / eg kan leiast, ikkje drivast, / stå meg nær og styrk meg,</p>
---	--	--

<p>Havraaksfraaden, / hver en Nagle skreg i Baaden; – / udfør Stup og udfør Lider / gik der Skred fra begge Sider, / otte Mænd med hvilte Aarer / sad som otte Lig paa Baarer. / O, da voxte jeg ved Roret; / jeg var den, som førte Ordet, / kjende godt, en <i>stor</i> mig døbte / till mit Kald, det dyrekjøbte.</p> <p>A: Lett at staa i Stormen stiv, / lett at leve Kampens Liv; / o, men tænk paa mig, som sidder / stilt i Sorgens Spurvekvidder, / mig, som ej kan døve Tiden, / om jeg nok saa gjerne vil; / tænk paa mig, som, stængt fra Striden, / ej faar Glimt af Daadens Ild; / tænk paa mig, hvem kun en liden / snever Gjerning hører till; / tænk paa mig; jeg sidder hjemme, / tør ej mindes, kan ej glemme!</p> <p>B: Har <i>du</i> liden Gjerning, <i>du</i>? / Aldrig var den stor som nu. / Hør; jeg vil dig sige noget, / som i Sorgen er mig mødt. / Ofte blir mit Øje taaget, / Tanken ydmyg, Sindet blødt; / det er, som der laa en Glæde / i at kunne græde, græde. / Agnes, – tænk, da ser jeg Gud / nær, som aldrig før jeg saa ham, – / o, saa nær at det ser ud, / som om det var lett at naa ham. / Og jeg tørster mod at kaste / mig som funden till hans Barm, / mod at trykkes af hans faste / stærke varme Faderarm.</p> <p>A: Brand, – o, se ham altid saa, – / som den Gud, du</p>	<p>Å, men tenk på meg som sit / langt frå viktig strid og slit – / liten sporv på smulebrettet / som ein smule sorg skal mette. / Ingen eld som øyder tida. / Inkje heltesverd ved sida. / Tenk på meg som berre gjer / det som er av lite verd, / sit her heime i eit gøyme, / tør kje minnast, kan kje gløyme.</p> <p>B: Har du lita gjerning du? / Aldri har eg hatt slik tru / på at det du gjer er viktig. / Men om det eg gjer er riktig, / det får Herren dømme om. / Agnes, hør på meg. Det kom – / ja, det kjem att natt og dag / når eg kviler, når eg stansar – / Hugen mjuknar, tanken gløymer. / Det er ei hand som gøymer / alle bønner eg har bede. / Og eg græt, eg græt – av glede. / Agnes, da – da ser eg Gud / nærare enn nokon gong. / Og eg kjenner slik ein trong / til å rekkje armen ut, / kviskre stilt dei kjære namna, / gøyme meg i faderfamna. / Hører berre vind og song –.</p> <p>A: Brand. Å, Brand! Ver alltid der / hos ein Gud som du har nær, / meir ein Far og mindre Herre.</p> <p>B: Tør kje, Agnes. Tør kje sperre / vegen for hans eige verk. / Eg må sjå han stor og sterk, / himmelstor. For tida krev det. / Ho er altfor lita no. / Du kan sjå han slik han levde / da eg såg han nær og god. / Gjer det, Agnes. Kvil deg, gøym deg, / tal med han og be og gløym det. / Kom så ned til meg med bod / frå ein far så eg kan gå / ut att</p>	<p>Brand; / Tal så mildt du berre kan. / Dine rike er for store, / <i>alt</i> er her for stort for meg, / du ditt kall, ditt mål, ditt oppdrag, / all din vilje, kvar din veg, / fjellet som utover henger, / fjorden som for foten stenger, / sorga, minnet, mørkret, striden / berre kyrkja er for lita.</p> <p>B: Kyrkja? Atter denne tanke! / Kvifor lita?</p> <p>A: Kan eg sanke / grunnar saman med fornuft? / Meg er nok at eg forstår, / kyrkja er for meg for lita.</p> <p>B: Agnes, atter har du sagt / ord som slo med lynets makt. / Lita er Vårherres kyrkje, / godt, så skal ho tømraast stor! / Aldri såg eg klart som no, / kva i deg min skapar gav du meg, / derfor tryglar eg som du: / Gå ‘kje frå meg, gå ‘kje frå meg!</p> <p>A: Eg skal riste av meg sorga, / eg skal tørke tåra av, / vera hustru, heilt for deg. / Brand, i kveld skal atter tennast, / alle lys, så helg kan kjennast, / her skal pyntast opp som best, / til ein stor, men stille fest. / Ser du no eit spor av tårer?</p> <p>B: Ja, tenn lys, det er di gjerning!</p> <p>A: Bygg så du din store kyrkje, / men få ho reist før våren!</p> <p>B: Herre, legg din styrke til, / less på meg di vekt for to, / men mot henne, vær du mild! (Ibsen 2015: 85-90)</p>
--	--	--

<p>mægter naa, – / mere Fader, mindre Herre!</p> <p>B: Tør ej, Agnes; tør ej spærre / Vejen for hans eget Værk; / jeg maa se ham stor og stærk, / himmelstor, – saa kræver Tiden, / just fordi den selv er liden. / O, men <i>du</i> kan se ham nær, / se ham som en Fader kjær, / i hans Favn dit Hoved bøje, / hvile, hvile, er du trætt, / gaa ifra ham, sund og lett, / med hans Afglans i dit Øje, / bære Glansens Glorie med / ned till mig, som led og stred. / Ser du, Agnes, slig at dele / er just Ægteskabets Kjærne; / <i>en</i> skal stride, storme, værne, / <i>en</i> skal alle Dødshugg hele; / da først kan med Sandheds Rett / siges, at de to er et. / Alt ifra du Verdens Liv, / vendte Ryggen, ble min Viv, / kasted kjækket din Skjæbnes Terning, / hviler paa dig dette Kald; / jeg skal slaa til Sejr og Fald, / slaa i Dagens hede Straaler, / staa paa Vagt i Nattens Kulde, / du skal række mig de fulde / Kjærlighedens Læskningsskaaler, / slynge Mildheds Kappefold / varmt indunder Bringens Skjold; – / liden er ej denne Gjerning!</p> <p>A: Hver en Gjerning, spejdet efter, / er for tung for mine Kræfter; / mine Tankers tusind Grene / slynges sammen i den ene. / Alt er endnu som et Digt. / Lad mig klage, lad mig græde, / hjælp mig <i>saa</i> at finde Rede / paa mig selv og paa min Pligt. – / Brand, inatt, mens du var borte, / kom han i mit</p>	<p>med din milde styrke / til det harde krigaryrket. / Ein som verjar, strir og slår, / ein som lækjer alle sår. / Saman ber dei vinst og tap. / Er kje det eit ekteskap? / Heilt frå første solefallet / vi var saman såg eg kallet. / Eg skal kaste kampens terning, / sigre om det er så laga, / skyte ord med eld og harme. / Du skal rekkje meg den varme / kjærleiksdrykken mellom slaga. / Er det lita, verdlaus gjerning?</p> <p>A: Kvar ei gjerning eg vil gjera / tykkjest meg for tung å bera. / Alt eg skulle tenkt og meine / kverv for meg – for dette eine. / Alt er enno som eit dikt. / La meg klaga, la meg gråte, / hjelp meg så å sjå ein måte / så eg ser meg sjølv, mi plikt. / Brand, i natt, mens du var borte / stod han opp, kom inn til meg. / Trøystig stabba han i veg / tynnkledd i ei lita skjorte - / raude kinn og barnesteg – / fram til senga der eg kvilte, / strekte armane imot meg, / spurde etter mor – og smilte / som han bad om varme, Brand.</p> <p>B: Agnes!</p> <p>A: Jau, det gjorde han. / Og eg veit han frys der ute / på ei iskald vinterpute.</p> <p>B: Liket ligg i snø og is. / Barnet er i himmerike.</p> <p>A: Kvifor riv du slik i såret? / Eg er enno like vis. / Det du hardhendt kallar liket / er eit barn som eg har bore. / Sjel og kropp – dei er for meg / nett det same. Annan</p>	
---	---	--

<p>Kammer ind; – / sundhedssmykket var hans Kind; / tyndklædt i sin lille Skjorte / stavred han med Barnetrin / frem till Sengen, hvor jeg hvilte, / rakkte mod mig sine Arme, / kaldte paa sin Moer og smilte, – / men som om han bad om Varme! / Ja, jeg saa det! O, jeg gøs – !</p> <p>B: Agnes!</p> <p>A: Jo, du, – Barnet frøs! / O, det <i>maa</i> han jo derude / paa de kolde Spaaners Pude!</p> <p>B: <i>Liget</i> ligger under Sneen; / <i>Barnet</i> er till Himlen baaret.</p> <p>A: O, hvi river du i Saaret, / grusomt, midt i Ræddselsveen! Det, som haardt du <i>Liget</i> kalder, / <i>Barnet</i> er for mig endnu. / Sjæl og Legem sammen falder; / end ej mægter jeg, som du, / mellem disse to at dele; / begge er for mig det hele; / Alf, som under Sneen sover, / er min Alf hist ovenover!</p> <p>B: Mangt et Saar <i>maa</i> blodigt rives, / før du læges for din Sot.</p> <p>A: Ja, men vær taalmodig blot; – / jeg kan ledes, ikke drives. / Staa mig nær og styrk mig, Brand; / tal det mildeste du kan. / Du, som ejer Stormens Tone / i de store Øjeblikke, / naar en Sjæl skal drage Brikke / om sin egen Livsenskrone, – / har du ikke Sangens Mildhed / till at døve Smertens Vildhed? / Har du</p>	<p>veg / klarar ikkje tanken flyge. / Brand, eg greier ikkje lyge. / Alf der oppe, Alf der ute / søv for meg bak same rute.</p> <p>B: Mangt eit sår må blodig rivast / før det sjuke kan bli lækt.</p> <p>A: Eg kan leiast, ikkje drivast. / Ikkje skjenn om det går tregt. / Ver tålmodig, styrk meg, Brand. / Tal det mildaste du kan. / Du som har så sterke ord / når det stormar, når du preikar, / når du står ved Herrens bord – / har du ikkje eit for meg, / eit ord som døyver, eit som mildnar, / eit som kviskrar, syng og stilnar, / eit som roar meg og peikar / på det nære – deg og meg? / Gud er visst ein mektig mann, / sit som konge i ei borg. / Korleis tør eg gå til han? / Med ei lita modersorg?</p> <p>B: Var det betre om du vende / deg til han du kjende før?</p> <p>A: Det skal aldri, aldri hende. / Likevel – eg veit eg tør / no og da i vonde netter / lengte imot lyse sletter –. / Lett å lyftast, tungt å bera. / Var kje det den gamle læra? / Verda di er altfor stor. / Alt her er for stort for meg – / målet som du sette deg, / viljekravet, frelsarkallet, / alle vegane du fór / med det same bod til alle, / bratte, høge fossefjellet, / tronge fjorden, toreskrellet, / mørkret, minnet, striden, kvalen – / Berre kyrkja her i dalen / er for lita.</p>	
---	--	--

<p>ej et Ord, som kvæger, / et, som ud i Dagen peger? / Gud, som du mig lærte kjende, / er en Konge paa sin Borg; – / hvor tør jeg till ham mig vende / med min lille Modersorg?</p> <p>B: Tror du, bedre du dig vendte / till den Gud, som før du kjendte?</p> <p>A: Aldrig, aldrig did igjen! / Og dog er det tidt, som drages / jeg af Længsel ud, derhen, / hvor det lysner, hvor det dages. / Lett at løftes, tungt at bære; / lød ej saa den gamle Lære? / Dine Riger er for store, / <i>alt</i> er her for stort for mig, / du, dit Kald, dit Maal, din Fore, / al din Vilje, hver din Vej, / Fjeldet, som udover hænger, / Fjorden, som for Foden stænger, / Sorgen, Mindet, Mørket, Striden, – / ikkun Kirken er for liden.</p> <p>B: Kirken? Atter denne Tanke! / Ligger den i Landets Luft? / Hvi for liden?</p> <p>A: Kan jeg sanke / Grunde sammen med Fornuft? / Kommer ikke Stemnings-Strømmen / som med Vindens Strøm en Duft? / Hvorfra kom den, hvorhen gaar den? / Mig er nok, at jeg forstaar den, / og jeg ved foruden Viden – / Kirken er for mig for liden.</p> <p>B: Der er Syn i Folkedrømmen. / Hundred Sjæle, som jeg mødte, / af sig samme Tanke fødte, / selv hos hin, som vildt forreven / skreg paa Vidden,</p>	<p>B: Underleg –. / Same orda hørde eg / mange gonger før i dag. / Kyrkja – ? Som om den idéen / ligg i lufta som eit drag, / som ein vårbekk under breen. / Jamvel ho som skreik frå fjellet / må ha høyrte det og forstått. / «Stygg og lita. Alt er smått,» / sa ho. Det var inga felle. / Kanskje nettopp slik ein raring / kan sjå nye lys og verde / utan noko meir forklaring.</p> <p>A: Eg har heller inga lære, / ingen grunn når eg har sett / at den kyrkja er kje rett.</p> <p>B: Agnes, hugsar du den gongen / da du fekk meg frå å gå / heilt åleine mot ei stjerne? / Sidan – hugsar du den gongen / da du fekk meg til å sjå / bort frå storverk i det fjerne, / lyde meir til hjartesongen, / finne gullet i det grå? / No, no har du atter sagt / ord som slår med lys og makt. / Uviss var eg der eg fór, / Du har gitt meg von og ro. / Kyrkja er for lita no. / Godt. Så skal eg få ho stor. / Å, kva gjer eg utan deg! / til å syne meg ein veg, / til å hjelpe meg å tru, / til å leie meg og rå meg! / Derfor seier eg som du: / Gå kje frå meg! Gå kje frå meg!</p> <p>A: Eg skal kvitte med med sorga, / eg skal aldri gråte meir, / eg skal stengje minneborga, / rive sund mitt drøymereir, / aldri gløyme mål og veg, / vera alt eg er for deg.</p> <p>B: Saman mot det store målet.</p>	
---	--	--

<p>stod den skreven. / «Der er styggt, for der er smaat»</p> <p>/ lød det; hun ej heller kunde / rede Tanken ud med Grunde. / Hundred Kvinder sagde siden: / Byggdens Kirke er for liden! / Dette Raab fra Kvindemunde / tolker Trangen till et Slot. – / Agnes, – o, jeg ser det godt, / du er Kvinden, Herren kaared / till sin Engel paa min Sti; – / trygg og sikker, skjønt iblinde, / ved du Vejen rett at finde, / hvor jeg Skillet gaar forbi. / Aldrig Blaalysblink dig daared; / første Dag du pegte lige / mod det sande Skabningsrige, – / standsed mig, som vilde stige / paa min Flugt mod Himlens Hvælv, / retted Synet paa mig selv, / indad mod det inderlige. – / Agnes, atter har du sagt / Ord, som slog med Lysets Magt, – / ført mig, hvor jeg uviss foer, / kastet Dagskjær paa mit Virke. / Liden er Vorherrens Kirke; – / godt; saa skal den tømres stor! / Aldrig saa jeg grant som nu, / hvad i dig min Skaber gav mig; / derfor tryggler jeg, som du: / gaa ej fra mig, gaa ej fra mig!</p> <p>A: Jeg skal ryste af mig Sorgen, / jeg skal tørre Taaren af, / jeg skal stænge Mindeborgen, / som det sømmer sig en Grav; / jeg skal lægge Glemsels Hav / aabent mellem den og mig; / jeg skal viske Lykkefærden / af min lille Billedverden, / være Hustru helt for dig!</p>	<p>A: Berre ikkje ver for streng.</p> <p>B: Herren seier om eg treng / vera hard og bruke stålet. / Hans er æra, rett og makt.</p> <p>A: Ja, ein Gud som du har sagt / verjar alle dei som vil / om dei ikkje får det til.</p> <p>B: Går du?</p> <p>A: Ja. Du må kje gløyme / det er julekveld i huset. / Hugsar du ifjor? Du sa / eg var altfor sløsen da. / Å, eg hugsar orgelbruset. / Eg kan høyre låtten strøyme / ut til meg ved kjøkkenelden – / du og han, i leik her inne, / julepynt de skulle finne, / gåver som de skulle binde, / lys og glede heile kvelden. / Nei, eg gløymer ikkje, Brand. / Eg skal gjera alt eg kan / for at vi skal ha det godt / denne julekvelden og. / Noko har eg. Stort og smått – / noko grønt som eg har fått, / lys, og nisseduk som låg / øvst i skapet frå ifjor. / Berre vent, det skal nok bli / heilag jul for far og mor. / Og om Herren kjem forbi / skal han sjå ei lydig dotter / og ein son som ikkje vrakar / julelys og julegotter – / Herrens born som audmjukt smakar / både Herrens kalk og vin. / Brand, no græt eg ikkje, vel?</p> <p>B: Nei. Berre gå du, vennen min. / Tenn dei lys du vil i kveld. / Tenn, så eg kan sjå og lære.</p> <p>A: Gå du og, og bygg ei betre / større kyrkje. Gjer det</p>	
---	--	--

<p>B: Vejen gaar imod det store.</p> <p>A: O, men brug ej Strængheds Spore.</p> <p>B: Gjennem mig en større byder.</p> <p>A: En, som hvem du selv har sagt, / at han Viljen ei forskyder, / skjønt den savner Evnens Magt.</p> <p>B: Hvorhen, Agnes?</p> <p>A: Husets Skjøttsel / faar ej glemmes, mindst ikveld. / Forrige Jul du husker vel, / at du sagde, jeg var ødsel. / Lys var tændt i alle Stager; / her var grønt og smukke Sager, / Legetøj paa Juletræet; / her blev sunget, her blev leet. / Brand, iaar skal atter tændes / alle Lys, saa Helgen kjendes; / her skal pyntes opp som bedst / till den stille store Fest. / Titter Gud i Stuen ind, / skal han se en straffet Datter, / refset Søn, med ydmygt Sind, / Børn, som lydigt ved og fatter, / at de ej for Fadervreden / tvært tør skyde fra sig Glæden. – / Ser du nu vel Spor af Taaren?</p> <p>B: Barn, tænd Lys; det er dit Virke!</p> <p>A: Bygg saa du din store Kirke; – / o, men faa den rejst før Vaaren!</p> <p>B: Villig, villig midt i Vaanden, / villig midt i Martrens Ild; / svigter Evnen, segner Aanden, / sker det, skjønt hun Offret vil. / Herre, lægg din Styrke till; – / og fra mig tag</p>	<p>fort, / helst før vinteren renn bort.</p> <p>B: Villig, villig mens ho tviler, / villig mens ho græt og lid. / Veik med bogen, vantar piler – / likevel står ho og smiler, / vil få skyte, vil få gi. / Herre, hjelp meg med å bera! / Hjelp meg i ein farleg strid, / Om eg må la henne li / for at eg skal kunne vera / den du vil eg skal, så rå meg. / Helst, ta denne kalken frå meg. / Eg har krefter, eg er strid. / Legg på meg ei bør for to. / Lov meg at du sparar ho! (Ibsen 1973: 149-162)</p>	
--	---	--

<p>Hvervets Kalk, / bittrest Kalk, at maatte skikke / Lovens grumme Høg og Falk / over hende for at drikke / Hjertets fulde varme Flod. / Jeg har Kræfter, jeg har Mod; / læss paa mig din Vægt for tvende, – / vær barmhjertig blot mot hende! (HIS: 325-337)</p>		
<p>Agnes: Lukket, lukket, – alting lukket! / Selve Glemslen lukket af! / Bom for Klagen, Segl for Sukket, / Laas for Himmel og for Grav! / Jeg vil ud; jeg kan ej aande / her i Ensomhedens Vaande! / Ud? Hvorhen? Ser ej fra Højden / strengte Øjne paa mig ned! / Kan jeg vel paa Flugt fra Byggden / føre Hjertets Eje med? / Kan jeg flygte, om jeg vilde, / fra min Ræddsels tomme Stille? / Lydt han læser; till hans Øre / rækker ikke frem min Røst. / Ingen Hjælp! Ej Raad, ej Trøst! / Julens Gud har nok at gjøre / med at lytte till de riges, / børneriges, lykkeliges / Takk og Sang og Leg og Dans. / Jul er Jublens Tid og hans. / Ej han ser mig, ej han agter / paa en ensom Moders Fagter. / Skal jeg aabne Skillets Rammer, / saa det klare fulde Lys / jager Nattens Skrækk og Gys / fra hans sorte Sovekammer? – / Nej, dernede er han ikke! / Julen er jo Barnets Tid; – / han faar Lov at komme hid; – / kanske staar han nu derude, / strækker Armen for at pikke / paa sin Moders stængte Rude. – / Lød der ikke Barnegraad? / Alf, jeg ved ej Hjælp og Raad! / Her</p>	<p>Agnes: Stengt. No er det låst og stengt. / Stengt for klage, låst for lengt, / late att for alt eg gøymer, / jamvel det eg flyr og gløymer. / Eg må ut! – før noko brest. / Ut. Men kvar? Kvar enn eg går / kjenner eg at nokon står / høgt ein stad og ser på meg. / Kan eg velja nokon veg / utan han eg elsker mest? / Kan eg rømme om eg ville / frå mi eiga vonde stille? / Brand, han les. Det er nok best / at eg ikkje plagar han. / Inga hjelp og trøyst å få. / Gud? Han er ein travel mann / no i kveld. Han høyrer på / alle lykkelege rike, / barnerike, alle små / når dei leikar, syng og dansar. / Jul er deira tid – og Hans. / Ikkje rart han ikkje ansar / einsam mor som tigg om råd / om ein liten minnekrans. / Nei, han har kje tid for slike. / Hysj! Eg høyrer noko. Stilt! / Nokon græt. Han ropar på meg. / Alf, eg tør kje om eg vil. / Det var far som gjekk ifrå deg, / far som stengde. Gå no snilt / inn igjen til himmeltreet, / barna der og julegledede. / Men la ingen sjå du græt. / Ikkje sei det, er du snill, / at det var din far som lét / huset vera stengt for deg / da du ville inn til meg. / Nei, du kan</p>	<p>Agnes: Ikkje hjelp og råd og trøyst. / Var det ikkje barnegråt? / Alf, eg veit ‘kje hjelp og råd! / Her er stengt, far din stengte, – / eg tør ikkje opne no! / Å, flyg heim att du, til himlen, / der er leik i barnevrmlen. / Små barn kan ikkje forstå / kva vi store vaksne må. / Eg skal arbeide stille, stille / for å fylle kravets svelg, / eg skal herdast, eg skal <i>ville</i>, / men i kveld, i kveld er det helg. / Her er sløret, her er kappa / han vart boren i til dåpen. –</p> <p>Brand: Same leik i dødens hage.</p> <p>A: Å, resejakka varm og lett, / han vart sveipt så lunt og tett – / Den var jo så altfor lang / Men den ble jo så fort for trong / Der er kroningskåpa / som han fekk i offerdåpen, / Å, enno er eg rik! (Ibsen 2015: 104-105)</p>

er stængt; din Fader stængte;
 – / Alf, jeg tør ej aabne nu! /
 Lydigt lidet Barn er du; /
 aldrig du og jeg ham
 krænkte. / O, flyv hjem igjen
 till Himlen; / der er Lys og
 der er Glæde; / der er Leg i
 Børnevrimlen. / Men lad
 ingen se dig græde, – / sig
 ej, at din Fader lukked, / da
 du kom og banked paa. /
 Lidet Barn kan ej forstaa, /
 hvad vi store voxne maa. /
 Sig, han sørged, – sig, han
 sukked; / sig dem, det
 var *ham*, som plukked /
 smukke Blade till en Krans. /
 Kan du se den? Den er hans!
 / O, jeg drømmer! Mer end
 Rammen / staar som Skille
 mellem os. / Først i Glød
 af Luttringsflammen /
 falder Skillevæggen
 sammen, / revner Hvælv og
 brister Stængsler, / hviner
 Fængseldørens Hængsler, /
 springer opp den store Laas!
 / Meget, meget her maa
 gjøres, / før vi to kan
 sammen føres. – / Jeg skal
 virke, virke stille, / for at
 fylde Kravets Svælg; / jeg
 skal hærdes, jeg skal *ville*. –
 / Men iaften er det Helg. /
 Fra ifjor hvor vidt forskjellig
 –! / Hys, – den højt skal
 holdes hellig; / frem jeg
 henter mine Skatte, – / dem,
 hvis endeløse Pris, / fra min
 Lykkes Livsforlis, / kun en
 Moders Sjæl kan fatte.

Brand: Evig samme Flugt
 om Graven / samme Leg i
 Dødninghaven.

A: Her er Sløret. Her er
 Kaaben, / han blev baaren i
 till Daaben. – / Her i Knyttet
 har jeg Kjolen – / Herre

ikkje forstå / kva dei store
 vaksne må. / Sei han sørgde.
 Sei det var / han som samla
 blom og bar / til vår siste
 helsing til deg. / Sei at
 kransen var frå far. / Nei, no
 drøymmer eg som før. / Ikkje
 må eg. Ikkje vil eg! / Brand
 – ? Så mykje vi må gjera /
 før vi møtest slik vi bør, /
 mykje – før det tunge
 stengslet / brest, og vi er fri
 frå fengslet, / bundne utan
 bind og band. / Eg skal gjera
 alt eg kan, / herde meg og
 blø og bera. / Eg skal vilja,
 eg skal vera / den som
 verkar stilt og varleg / sjølv
 når kravet blir for farleg, /
 følgje gjennom mørke svelg.
 / Men i kveld –. I kveld er
 helg. / Brand – ? Nei. Lagar
 nye ord. / Å, så annleis enn
 ifjor. / Eg vil helge denne
 kvelden. / Alt eg har fått ha i
 fred – / skattar som vart att
 frå elden / da mitt lykkehus
 brann ned. / Vesle kappa
 som han bar / den gong han
 vart døypt av far. / Her i
 knyttet – søndagskjolen, /
 Herregud, kor søt og stutt! /
 Gild og fager var min gut /
 der han sat i kyrkjestolen. /
 Skjerfet hans. Og vinterkufta
 / han var kledd i første gong,
 / han fekk kome ut i lufta. /
 Den gong var ho altfor stor. /
 Men ho vart jo snart for
 trang. / Å, kor slike gutar
 gror! / Vottar, strømper –.
 Slike bein! / Han fekk fora
 silkekyse / så han ikkje
 skulle fryse. / Å, der ligg
 han, langferdsfrakken, /
 varm og god. Han fekk han
 på / klar til første bratte
 bakken / på ei ferd vi skulle
 få. / Da eg sidan la han bort,
 / var det som eg hadde gjort

<p>Gud, hvor sød og butt! / Dejlig var min lille Gut, / da han sad i Kirkestolen. – / Her er Skjærfet, her er Kuftten, / han var klædt i første Gang / han fik komme ud i Luften. / Dengang var den altfor lang, / men den blev ham snart for liden –; / den skal lægges her ved Siden. – / Vanter, Strømper, – hvilke Ben! – / og hans nye Silkekyse, / som han fik for ej at fryse –; / den er ubrugt, ren og pen. – / O, der ligger Langfærdsdragten, / han blev svøbt i lunt og tæt, / for at rejse lindt og lett; – / da jeg atter havde lagt den / bort, jeg var till Døden trætt.</p> <p>B: Spar mig, Gud! Jeg kan ej knuse / hendes siste Afhudshuse; / skikk en anden, er det rett!</p> <p>A: Den er plettet; – har jeg grædt? – / Hvilken Rigdom! Perlestukken, / smertekrammet, taaredrukken, / glansomstraalt af Valgets Gru, / hellig! Den er Kroningskaaben, / som han bar i Offerdaaben! / O, hvor jeg er rig endnu! (HIS: 367- 370)</p>	<p>/ alt eg skulle. – Flekker på – . / Har eg gråte for han? Å –! / Kroningsskrudet som han bar / da han var til offerdåpen / dekt med tåreperler, vove / av ein draum som han har sove / i mitt vesle drøymehus. / For ein rikdom! For ein rus! / Å, du kostelege våpen / i den vonde strid eg har! (Ibsen 1973: 189-192)</p>	
<p>Kvinden: Del med mig, du rike Moer!</p> <p>Aagnes: Du er tifold mere rig!</p> <p>K: Haa, du er de andre lig; / altid Munden fuld af Ord!</p> <p>Brand: Nævn mig, hvad du søger her.</p>	<p>Kvinna: Del med meg, du rike mor.</p> <p>Agnes: Du er rikare enn eg, K: Alle er dei nett som deg, / alltid munnen full av ord.</p> <p>Brand: Sei meg kva du søker her.</p> <p>K: Ikkje deg, for du er presten. / Heller ut igjen til</p>	<p>Kvinna: Del med meg, du rike mor!</p> <p>Agnes: Du er tifald meire rik!</p> <p>K: Hå, du er dei andre lik! / Alltid munnen full av ord!</p> <p>Brand: Nemn meg kva du søker her!</p>

<p>K: Ikke dig, for du er Presten! / Heller ud igjen i Blæsten, / end at høre Præk om Brøde; / heller flygte sig tilldøde, / drukne, raadne paa et Skjær, / end at staa for Svartemanden, / som ved Vejen ned til Branden! / Kan jeg hjelpe, jeg, for Fanden, / at jeg blev till den jeg er?</p> <p>B: Denne Røst og disse Trækk / isner mig med Aningsskrækk!</p> <p>A: Hvil dig, varm dig, hvis du fryser. / Sulter Barnet, skal det mættes –</p> <p>K: Taterungen tør ej sættes, / hvor det luner, hvor det lyser. / Vore Folk har Landevejen, / Urden, Skogen, Fjeldet, Hejen; – / vi skal færdes, vi skal vandre; / Hus og Hjem er for jer andre. / Lynsnar maa jeg ud igjen; / de er efter mig som Hunde! / Foged, Lensmand, Lovens Mænd, / gad mig binde, hvis de kunde.</p> <p>B: Her skal du ej røres.</p> <p>K: Her? / Under Tag og mellem Vægge? / Nej, du; Vinternatten bær / bedre Luftning till os begge. / Men et Plagg til Svøb for Barnet! / Ældste Broder hans, det Skarnet, / er som Tyv ifra mig strøgen / med den Klud han svøbtes i. / Ser du, han er halvvejs nøgen, / blaa, forfrossen, gjennemføgen / af den Rim, som røg forbi.</p> <p>B: Kvinde, gjør din spæde fri / for din vilde Dødsfærds Sti; – / lad ham løftes, lad</p>	<p>resten / av det folk de kallar pakk. / Heller det enn høyre preik / om at eg er låg og skakk. / Heller ut i allslags ver, / vera svolten, sjuk og bleik, / fara, flykte, liggje daud / i eit hol med vissent lauv / enn å høyre svartemannen / be meg ned til helvetsbrannen. / Kan eg noko for, for faen / at eg ikkje vart ein annan.</p> <p>B: Den røysta kjenner eg. / Har eg ikkje møtt deg før?</p> <p>K: Kanskje røysta. Ikkje meg. / Kanskje eingong yr og ør / dengong presten las der sør.</p> <p>A: Kvil deg, varm deg om du frys. / Ungen skal få mat imens. / Bli her lenger om du vil.</p> <p>K: Ikkje her ein time til! / Rett nok er vi skrapa lens. / Men eg seier «tack så mycket». / Her finst inga taterlykke. / Her er varme, le og lys. / Vi og våre, vi har fjellet, / landevegen, toreskrellet, / sol som brenn og regn som fell / og eit bål når det blir kveld. / Vi må alltid ut og vandre. / Heim og hus er for dykk andre. / Og dessutan vil eg ikkje / sitja her og gå i fella. / Lensmannsfolk og fut og bikkje / jaktar etter julegåve: / meg og ungen min i cella.</p> <p>B: Her får ingen fange deg.</p> <p>K: Prestefolk kan berre lova. / Nei, eg blir kje om eg måtte. / Ver kje redd. Eg drar min veg / ut til det eg kallar varmen / med den</p>	<p>K: Ikkje deg, for du er presten, / heller ut igjen i blesten? / drukne, rotne på eit skjer! / Kan eg hjelpe, eg, for fanden, / at eg vart til den eg er?</p> <p>B: Denne røysta, desse trekk / isnar meg med aningsskrekk!</p> <p>A: Kvil deg, verm deg, om du frys, / Svelt det, barnet, skal det mettast.</p> <p>K: Nei! / Lynsnart må eg ut igjen, / dei er etter meg som hundar, / fut og lensmann, lovens menn.</p> <p>B: Her skal ingen røre deg.</p> <p>K: Her? / Under tak og mellom vegger? / Nei, du, vinternatta ber / betre lufting for oss begge. / Men eit plagg til sveip for barnet? / Ser du, han er halvvegs naken, / blå, forfrossen, gjennomstroken / av det rim som rauk forbi.</p> <p>B: Kvinne, gjer ditt spebarn fri / for din ville dødsfærds sti, / la han.....</p> <p>K: Krig med dykk som støyte han ut! / Vil du høyre kvar eg fekk han? / Jo, på grøftkantens helling, / under drikk og spel og song, / han vart døypt i sluddets velling / same stund han sleppte mor! / Kring oss stod det folk som svor, / veit du kven det var? / Gu'be're, / Far til ungen, – ungens fedre!</p> <p>B: Agnes.</p> <p>A: Ja.</p>
--	--	--

<p>ham lettes; / af kan Brændemærket tvættest –</p> <p>K: Jo, du kjender godt till Tingen! / Sligt et Under mægter ingen, – / <i>skal</i> ej mægte det engang! / Krig med jer, som har forstødt ham! / Ved du hvor hans Moer har født ham? / Jo, paa Grøftkantens Hælding, / under Drikk og Spil og Sang. / Han blev døbt i Sluddets Vælling, / korset med et Kul af Asken, / læsket med en Klunk af Flasken; – / samme Stund han slapp sin Moer, / stod der om os Folk, som svor; – / ved du hvem det var? Gudbedre; – / Ungens Faer – og Ungens Fædre!</p> <p>B: Agnes?</p> <p>A: Ja.</p> <p>B: Du ser din Pligt.</p> <p>A: Brand! Till hende! aldrig sligt!</p> <p>K: Giv mig, giv mig! Giv mig alt! / Silkevæv og vraget Pjalt! / Intet er for slett, for godt, / kan det lindes om ham blot. / Snart hans Aande slipper opp; / han skal dø med tinet Kropp!</p> <p>B: Nu du hører Valget runge!</p> <p>K: Du har nok till egen Unge; / sig mig, – har du ej till min / Livets Plagg og Dødens Lin?</p> <p>B: Lyder ej fra denne Tunge / maningsfulde Varslers Hvin?</p>	<p>vesle her på armen. / Men han er litt kald på kroppen, / kan visst trenge nokre plagg. / Eldste broren hans, det ragg, / stal dei kleda som eg åtte / før han stakk. Kom her og kjenn. / Ganske frosen er han, proppen. / Berre fillene igjen.</p> <p>B: Dette er alvorleg meint: / La ditt barn få vera her / og bli døypt og frelst – og reint, / kvitte seg med taterstemplet.</p> <p>K: Jau, du veit kva livet er! / Slike und're kan kje skje / jamvel ned'ved Jesustemplet. / Heller ikkje skal det det. / Krig med dykk som heiv han ut! / Krig med dei som ikkje vil / skjøne andre liv enn deira. / Veit de korleis han kom til? / Jau, ei natt i grøfteleira / mens dei andre song og drakk. / Han vart døypt i slaps og slut / mens han gav eit skrik til skrålet, / krossa med litt kol frå bålet, / reiva i ein fillet frakk – / fekk sin første klunk av flaska, / og med slanten vart han vaska. / Jordmor var ei gammal tante. / Da eg skreva ut som best / stod det rundt meg folk som bante. / Kan de gisse kven dei var? / Systre? Brør og ungens far? / Heller ungens fedrar, prest!</p> <p>B: Agnes.</p> <p>A: Ja.</p> <p>B: Du veit vi må.</p> <p>A: Nei, Brand. Aldri! La ho gå!</p>	<p>B: Du ser di plikt.</p> <p>A: Til henne!</p> <p>K: Gi meg, gi meg! Gi meg alt! / Silkevev og vraka filler! / Snart vil pusten sleppe opp! / Han skal døy med tina kropp.</p> <p>B: Hører du at valet ljomar?</p> <p>K: Gi meg!</p> <p>A: Det er heilagbrot! / Blodskuld mot den vesle døde!</p> <p>B: Gagnlaus vart i død han sendt, / vart på tersklen vegen endt.</p> <p>A: Ja, så kom og ta imot! / Delast skal i overflod.</p> <p>K: Gi meg!</p> <p>B: <i>Delast? Agnes, delast?</i></p> <p>A: Halvt er nok! Meir enn ho treng!</p> <p>B: Var det heile da for mykje / da det kjøptes til ditt eige?</p> <p>A: Her er kjolen, skjerfet, kufta, / den er god mot nattelufta. / Ta det, alt, til siste fille!</p> <p>K: Gi meg!</p> <p>B: Agnes, gav du <i>alt</i>?</p> <p>A: Kvinne, kroningskåpa får du, / den han bar i offerdåpen!</p> <p>K: Så, no ser eg det er tømt, / den som no var langvegs rømt. (Ibsen 2015: 105-110)</p>
---	--	---

<p>K: Giv mig!</p> <p>A: Det er Helligbrøde! / Blodskyld mot den lille døde!</p> <p>B: Gavnløst han i Døden sendtes, / hvis paa Tærsklen Vejen endtes.</p> <p>A: Viljen skje. Mit Hjertes Rødder / skal jeg træde under Fødder. / Kvinde, kom og tag imot; – / deles skal min Overflod –</p> <p>K: Giv mig!</p> <p>B: <i>Deles?</i> – Agnes; <i>deles?</i></p> <p>A: Heller dræbes jeg, end stjæles / <i>alt</i> ifra! Se, jeg har veget / Fod for Fod! Jeg kan ej længer! / <i>Halvt</i> er nok; ej mer hun trænger!</p> <p>B: Var det <i>hele</i> da formeget, / da det kjøbtes til dit eget?</p> <p>A: Kvinde, kom; se her, tag Kaaben, / som mit eget bar i Daaben. / Her er Kjolen, Skjærfet, Kuften; / den er god mot Natteluften; / her er den lille Silkeyse; / under den han skal ej fryse; / tag det; tag till sidste Pjalt –</p> <p>K: Giv mig!</p> <p>B: Agnes, gav du <i>alt</i>?</p> <p>A: Kvinde, her er Kroningskaaben / som han bar i Offerdaaben!</p> <p>K: Saa! nu ser jeg der er tømt. / Den som nu var langvejs rømt! / Jeg vil svøbe ham paa Trappen; – saa paa Flugt med hele Lappen! (HIS: 371-376)</p>	<p>K: Gi meg, gi meg alt du har. / Nytt og gammalt, fint og brukt – / alt eg får er like godt / for ein liten kar på flukt. / Han er sjuk, så ver litt snar! / Mens han levde, var det smått – / frakk av sekk og seng av høy. / No får han iallfall døy / som ein prins på kongens slott.</p> <p>B: Agnes, ser du? Du må velja.</p> <p>A: Nei, eg greier ikkje selja / hjarteskatten for ei plikt.</p> <p>K: Kva er det for fjas og dikt? / Du har meir enn nok til din. / Du har til og med ungen min / litt til livet, nok til grava.</p> <p>B: Agnes, du kan høyre krava.</p> <p>K: Gi meg!</p> <p>A: Brand, det er ein hån / mot Gud Fader og din son.</p> <p>B: Nyttelaust gjekk han i døden / om du tapar offergløden / rett før neste steg på vegen.</p> <p>A: Skje din vilje. Trøytt føter / trør på såre hjarterøter. / I min draumstrid er eg slegen. / Kom, så deler vi.</p> <p>B: Kva sa du? / Dele?</p> <p>A: Ja, eg vil kje gi / alt eg eig om det galdt livet. / Eg har vike, du har drive. / Stans det, Brand, mens det er tid. / Halve skatten skal ho få.</p> <p>B: Da du hadde Alf – kva gav du? / Tykte du kje at han</p>	
--	--	--

	<p>trong / alt han hadde, kvar ein tråd?</p> <p>A: Her. Ei kappe. Like fin. / Ho er berre brukt ein gong – / dåpsdagen – av guten min. / Her er kjolen. Skjerfet. Kufta. / Ho er god mot nattelufta. / Her. Ei lita silkekyse / så han ikkje skal forfryse / øyra sine. Det er kalt. / Ta det heile.</p> <p>B: Var det alt?</p> <p>A: Nei. Her har du frakken hans. / Neste plagget blir ein krans.</p> <p>K: Ja, no er det tomt i kruset. / Denne festen blei kje billig. / Takk, sa fanten. Ut av huset! / Eg kler på han utpå trappa. / Så til heis, vel bøtt og lappa. (Ibsen 1973: 192-200)</p>	
<p>Brand: <i>Villigt?</i></p> <p>Agnes: Villigt!</p> <p>B: Rækk mig Kappen. / Kvinden sidder end paa Trappen.</p> <p>A: Røvet, røvet, – alting røvet, – / sidste Baand, som bandt til Støvet! / Jeg er fri! Brand, jeg er fri!</p> <p>B: Agnes!</p> <p>A: Mørket er forbi! / Alle Ræddsler, som har tynget / lig en Mare paa mit Bryst / ligger nu i Sluget slynget! / Der er Sejr i Viljens Dyst! / Af er alle Taager strøget, / bort er alle skyer føget; / gennem Natten, over Døden / ser jeg Skimt af Morgenrøden! /</p>	<p>Brand: Villig?</p> <p>Agnes: Villig.</p> <p>B: Eg får leite. / Kanskje sit ho rett der ute.</p> <p>A: Røva, røva, alt er røva. / Siste vesle draumepute / teke frå meg. Siste prøva. / Siste verd som heldt meg nær. / Siste band som batt meg her. / Eg er fri! Brand! Eg er fri!</p> <p>B: Agnes!</p> <p>A: Mørket er forbi. / Alle redslene har runne. / Viljestriden har eg vunne. / Freden, freden har eg funne. / Skoddeheimen er kje der. / Sorga er kje lenger kjær. / Gjennom natta, bakom døden / ser eg skimt av morgongløden. / Ser du</p>	<p>Brand: Villig?</p> <p>Agnes: Villig! / Eg er fri, Brand, eg er fri!</p> <p>B: Agnes!</p> <p>A: Mørket er forbi! Inn i natta mot det nye. / Gjennom død mot morgongryet. / Kyrkjegarden, kyrkjegarden! / Ordet opnar ingen tåre! / Namnet riv ikkje i såret. / Barnet er til himlen bore!</p> <p>B: Agnes, ja, no har du sigra.</p> <p>A: Ja, til visse, sigra no. / Sigra over død og grav! / No står <i>du</i> i valets dal; / over <i>deg</i> no vekta fall, / av ditt <i>inkje</i>, eller <i>alt</i>!</p>

<p>Kirkegaarden, Kirkegaarden! / Ordet aabner ej for Taaren / Navnet river ej i Saaret; – / Barnet er till Himlen baaret!</p> <p>B: Agnes! Ja, nu har du sejret!</p> <p>A: Ja, tilvisse sejret nu, – / sejret over Grav og Gru! / O, se oppad, se ivejret! / Ser du Alf for Tronens Fod, / lysglad som i Livets Dage, / strække Armen os imod? / Om jeg ejed tusind Munde, / om jeg turde, om jeg kunde, / ikke <i>en</i> jeg dog opplod / for at kræve ham tilbage. / O, hvor stor, hvor rig er Gud / till at finde Midler ud. / Barnets Offer, Offerbrøden, / baaret har min Sjæl fra Døden; / han mig fødtest for at mistes; / frem til Sejr jeg maatte fristes! – / Takk, at du min Haand har ledet; / du har trofast for mig stredet; / o, jeg saa din Hjertekval. / Nu staar <i>du</i> i Valgets Dal; / over <i>dig</i> nu Vægten faldt / af dets <i>intet</i> eller <i>alt</i>!</p> <p>B: Agnes, gaadefuldt du taler; – / endt er alle Stridens Kvaler!</p> <p>A: Glemmer du det Ord fra før: / den, som ser Jehova, dør!</p> <p>B: Ve mig, hvilket Lys du tænder! – / Nej! og tusind Gange nej! / Jeg har kjæmpestærke Hænder; / gaa ifra mig skal du ej! / Lad kun <i>alt</i> paa Jorden glippe; / hver en Vinding kan jeg slippe, – / o, men aldrig, aldrig dig!</p>	<p>Brand? Slett inga fåre. / Ingenting kan lenger såre. / Eg er roleg, mild og vis. / Alf er trygt i Paradis.</p> <p>B: Agnes! Ja, no har du vunne.</p> <p>A: Ja, eg har. Og eg har funne / fred for lengt og grav og gru. / Om eg no fekk lov å snu, / rope Alf tilbake hit, / trur eg ikkje at eg ville. / Å, kor stor Vårherres lit / er til at vi finn det rette, / finn ei stor og evig stille. / Ingen klager etter dette. / Barnet som han tok ifrå meg / gjer at ingen død kan nå meg. / Toleg freista han meg fram / med mitt dyre offerlam / til eg stansa her og fann meg, / og eg gav meg, og han vann meg. / Takk for at du var her, Brand, / hjelpte meg å velja rett, / såg eit mål eg no har sett. / Du var hard, men sterk og sann. / Å, eg såg din hjartekval. / No har du det store val, / det som lyser klart og kaldt. / Vel no: inkje eller alt!</p> <p>B: Kva –? Om berre eg forstod / kvifor eg skal velja no. / Du er fri for strid og bør. / Alt er over. Agnes, høyr –</p> <p>A: Gløymmer du det ord frå før: / Den som ser Jehova, døyr.</p> <p>B: Ja, eg ser kva lys du tenner. / Nei. Du må kje! Gå kje frå meg! / Eg har evner, krefter, hender – / Alle gjerningar kan gleppe / alt i verda kan eg sleppe, / Agnes, berre ikkje deg.</p>	<p>B: Så gåtefullt du talar, – / endt er alle stridens kvaler.</p> <p>A: Gløymmer du det ord frå før: / Den som ser Jehova, døyr!</p> <p>B: Nei, og tusen gonger nei!</p> <p>A: Vel din veg, du står ved skiljet! / sløkk det lys som brenn i meg, / steng for juletankens kjelde, / gi meg mine avgudsklutar. / Kvinna sit enno der ute. / Om du dette vil og tør / er eg kona di som før; / vel, du står ved skiljevegen!</p> <p>B: Eg har ikkje noko val.</p> <p>A: Takk for alt, – og takk for dette! / God natt. / Takk for alt. No vil eg sova.</p> <p>B: Sjel, ver trufast til det siste. / Sigrens veg er alt å miste. / Tapets <i>alt</i> di vinning skapte; / evig eig du det du tapte! (Ibsen 2015: 112-114)</p>
---	---	--

A: Vælg; du staar på Vejens Skille! / Slukk det Lys, som i mig brænder, / stæng for Juletankens Kilde; / giv mig mine Afgudsklude, – / Kvinden sidder end derude, – lad mig atter gaa tilbage / till de himmelblinde Dage, / sænk mig atter ned i Dyndet, / hvor, till nu, jeg sløvt har syndet, – / alt du kan; det staar dig frit; / jeg mod dig kun mægter lidt; / stækk min Vinge, stæng for Sjælen, / Døgnets Blylodd hæng om Hælen, / bind mig, trækk mig atter ned, / did, hvorfra du selv mig hæved, – / lad mig leve som jeg leved, / da i Mørket jeg mig vred! / Hvis du dette vil og tør, / jeg din Hustru er som før; – / vælg; du staar paa Vejens Skille!

B: Ve mig, ve mig, hvis jeg vilde! / O, men langt fra dette Sted, / langt fra alle Sorgens Minder, / Liv og Lys som *et* du finder!

A: Glemmer du at *her* dig binder / Kaldets Daab – og Offrets med? / Glemmer du de tusind Sjæle, / som dit Hverv er *her* at hele, – / dem, Gud Herren bød dig føre / fremad, hjem, till Frelsens Kilde? / Vælg; du staar på Vejens Skille!

B: Jeg har intet Valg at gjøre.

A: Takk for alt, – og Takk for dette! / Du har ledet tro den trætte! / Over mig er Tungheds Taage, – / du vil tro ved Lejet vaage.

A: Vel! Du står ved vegskilmerket. / Sløkk det lys som brenn i meg. / Lei meg på min gamle veg / før eg skjøna soningsverket. / La meg få att det ho fekk, / ho som kom og tok – og gjekk. / Brekk av vengen, steng for sjela, / lær meg hemmeleg å stela / syngelblomar der eg dreg. / Send meg til eit liv i løgn / i dei himmelblinde døgn. / Kan du det – ja, om du tør / blir eg hos deg no som før. / Vel! Du står ved vegskilmerket.

B: Korkje tør eg eller kan, / La oss dra til andre land, / bort frå dette sørgjetunge. / Der går lys og liv i lag – / menneska – så levesterke.

A: Brand, du gløymer jo at her / er du eitt med offerkallet. / Gløymer du dei mange unge / som har stått deg sjelenær. / Du har lovt å hjelpe alle / med det store frelsingsverket. / Vel! Du står ved vegskilmerket.

B: Eg har ikkje noko val.

A: Takk for alt. Du var så god, / stødde meg – med kraft og ro. / Striden som eg vann har stole / alle krefter. – Eg er matt. / Berre veike glør av bålet – / Røyken kverv –

B: Å, ikkje skrem.

A: Sit hos meg til mørkret kjem.

B: Sov. Ein dag er alt slutt. Ein venn – / aldri skal vi sjå han att.

<p>B: Sov! Nu er dit Dagværk endt.</p> <p>A: Endt, og Nattelyset tændt. / Sejren tog min Styrkes Skatt; / jeg er mødig, jeg er matt; / o, men Gud er lett at love! / Brand, Godnatt!</p> <p>B: Godnatt!</p> <p>A: Godnatt! / Takk for <i>alt</i>. Nu vil jeg sove.</p> <p>B: Sjæl, vær trofast till det sidste! / Sejrens Sejr er <i>alt</i> at miste. / Tabets <i>alt</i> din Vinding skabte; – / evigt ejes kun det tabte! (HIS: 378-382)</p>	<p>A: Dagen slutt. Og stjerna brenn. / Å, men Gud er lett å lova. / Brand, god natt!</p> <p>B: God natt.</p> <p>A: God natt. / Takk for alt. No vil eg sova.</p> <p>B: Sjel, ver trufast til det siste. / Sigre gjer du ved å miste. / Først i tapet er du skapar. / Evig eig du det du tapar. (Ibsen 1973: 202-207)</p>	
--	--	--

Vedlegg: Utdrag frå femte handling

1866	1973	2015
<p>Brand: Tusind fulgte mig af Byggden; / ikke <i>en</i> vandt opp till Højden. / Gjennem alle Hjerter taler / Trangen till en større Tid; / over alle Sjæle daler / Ledingsbud till løftet Strid. / O, men Offret, Offret skræmmer; / Viljen vek og rædd sig gjemmer; – / <i>en</i> jo for dem alle døde, – / Fejghed er ej længer Brøde! / Jævnt og tidt jeg maatte grue, / Skrækken rissled i mit Haar, / naar jeg gik, som Barnet gaar, / under Hyl og Hundetuden, / i den mørke Gjenfærdsstue. / Men jeg tvang min Hjertebanken, / og jeg trøsted mig med Tanken: / ude skinner Lysets Væld, / Mørket er ej Natt, ej Kveld, – / her er Skodder kun for Ruden. / Og jeg tænkte, Dagens Skin, / Sommerlivets klare Lue, / skal igjennem Dørens Bue / vælde fuldt og fagert ind / i den mørke Gjenfærdsstue. / O, hvor bittert jeg bedrog mig. / Begsort Natt imødte Slog mig, – / og derude sad forstemte / spredte Mænd langs Fjord og Vik, / holdt på Minder, aandsforglemte, / gjemte dem, som Kongen gjemte / aarvis paa sin Snefrids Lig, / løste Dødningslinets Flig, / lytted over Hjertekulen, / næred sig med Livhaabs-Smulen, / mente, <i>nu</i> sprang Blodets røde / Roser ud ifra den døde. (...) (HIS: 454-455)</p>	<p>Brand: Det var det dei kunne tåle. / Ikkje ein vart med mot målet. / Men eg veit, eg veit dei vil, / får det berre aldri til. / Det er offeret som skremmer. / Viljen har for veike stemmer. / Veit dei ikkje at den eine / døydde for dei, heilt åleine / for at feigskap ikkje lenger / skulle vera synd som stengjer? / Dengong –. Dengong eg var unge, / sidan og, eg gjekk forskremd / hjarteredd og inneklemd, / einsam og med tagal tunge, / gjekk og vona at ein gong / skulle lyset fylle verda, / kvar ein time skulle vera / som ein varm og solmjuk song. / Å, kor gale ein kan drøyme! / Skoddemørkret såg eg strøyme / mot meg kvar eg fór. Eg fann / overalt eit grissent land. / Menneska sit, no som da, / her og der, bak tunge murar / einsame og grå og sturar / som om berre vondt gjer glad. / Er våre grunnmur sjuk frå grunnen? / Kvifor teier han, vår diktar? / Er vår skapar overvunnen? / Tvilen, tvilen dreg meg ned. / Aldri, aldri blir du lik han. / Gjer hans gjerning, eller svik han – / likefullt – du får kje fred. / Tok han ikkje alt eg åtte, / sette meg til det eg måtte, / let meg sjå og let meg skapa – / berre for å la meg tapa? / Første året –, blometid, / liv i frygd og fred og kvile / bytte eg med blodig strid. / Agnes,</p>	<p>Brand: Alt er grått og skjult i tåke. / Var det sjuke syner, berre, / det eg såg til denne stund? / Mannens sjel vart ein gong skapt / i Guds bilete. Er det tapt? / Opphavs-ånda overvunnen? / Ha, det læt som song frå grunnen!</p> <p>Kor av usynlege: Aldri, aldri blir du lik han! / For i kjøtet er du skapt! / Gjer hans gjerning, eller svik han! / Like fullt er du fortapt! / Aldri, drøymar, blir du lik han, / arv og odel har du tapt, / alt ditt offer gjer ‘kje rik han / for ditt jordliv er du skapt!</p> <p>B: Alf og Agnes, kom tilbake, / einsam sit eg her på tinden, / gjennomblåst av nordavinden, / skremt av gjenferd, klamme, spake.</p> <p>Skapnaden: Brand, her har du meg igjen!</p> <p>B: Agnes?</p> <p>S: Alt var feberdraum, min venn! / Du har vore sjuk, min kjære, / Du har gått på vanvits veg, / drøymt di kone gjekk frå deg gjekk. – [sic]</p> <p>B: Å, du lever! Lovet vera – !</p> <p>S: Hysj, tal heller om det sidan. / Følg meg, følg meg, knapp er tida.</p>

<p>Har jeg drømt? Er nu jeg vaagen? / Alt er graat og dulgt i Taagen. / Var det syge Syner kun, / hvad jeg saa til denne Stund? / Er det billed glemt og tabt, / hvor Mandens Sjæl blev skabt? / Er vort Opphavs Aand besejret –? / Ha, det gaar som Sang i Vejret!</p> <p>De usynliges kor: Aldrig, aldrig blir du lig ham, / thi i Kjødets er du skabt; / gjør hans Gjerning eller svig ham, / ligefuldt er du fortabt!</p> <p>B: Ve mig, me mig; snart jeg tror det! / Stod han ej i Kirkekoret, / slog med Haanden vredt mot Ordet? / Tog han ikke alt mitt Eje, / stængte alle Lysets Veje, / lod mig kjæmpe till det sidste, / lod mig Nederlaget friste!</p> <p>Koret: Orm, du aldrig vorder lig ham, – / Dødens Bæger har du tømt; / følg ham efter eller svig ham, / lige fuldt din Daad er dømt!</p> <p>B: Agnes, Alf, de lyse Dage, / Liv i Fred og Liv i Hvile, / bytted jeg mod Kamp og Klage, / rev mit Bryst med Offerpile, – / fældte dog ej Folkets Drage.</p> <p>Koret: Aldrig, Drømmer, blir du lig ham, / Arv og Odel har du tabt; / alt dit Offer gjør ej rig ham; – / for dit Jordliv er du skabt!</p> <p>B: Alf og Agnes, kom tilbage; / ensom sidder jeg paa Tinden, / gjennemblæst</p>	<p>eg kan sjå deg smile –. / Kvifor ville eg forsake? / Alf og Agnes! Kom tilbake! / Sjukt. Eg seier alt er sjukt. / Alt og alle har eg klandra / for dei vegane dei vandra. / Kanskje det er eg som skrantar, / målar mørkt fordi eg vantar / evner til å tenkje mjukt. / Kvifor? Kvar er spor og rot / til at eg er så imot, / Kvifor er det sotta fell / over meg som villsinnskrell / og gjer alt så skrint og kaldt? / Ikkje kan eg lækjarlæra. / Men kanhende – Kan det vera / kravet «inkje eller alt»? / Stryk dei orda vekk frå sinnet, / og du vaknar rik her inne! / Nei! Eg veit eg ikkje vil. / Fekk eg leva ein gong til / ville eg ha gjort det same / akkurat på same måte. / Å, uløyselege gåte! / Var det for meg sjølv eg streid? / Var det for meg sjølv eg leid? / Kallet – var det berre sverdet / som eg greip til for å verje / eigne skuggar, eigne verde, / for å kunne slå og herje, / hemne tapet av eit land / som eg aldri, aldri fann? / Veit ikkje. Eg gir visst opp. / Herren dreiv med flammeriset / menneskja frå paradiset, / stengde tett med bolt og stake –. / Ingen skal med sjel og kropp / vende levande tilbake! / Men ei lengt kan ingen stengje! Eg har lengta – altfor lenge. / Døy! Deg har kje verda bruk for!</p> <p>Gerd: Såg du hauken? Såg du han?</p>	<p>B: Å, men Alf? S: Han lever jo. B: Lever! S: Ja sunn og god! B: Nei, eg drøymmer. S: Ikkje lenger. / Men til ro og ly du treng. / Alle syner, stygge, bleike, / vart mant fram av tre små ord. / Stryk dei orda som det gjaldt. B: Sei dei! S: <i>Inkje</i> eller <i>alt!</i> B: Er det så? S: Så sant eg lever, / og så visst du ein gong døyr! B: Ve oss begge! Sverdet svevar, / drege over oss som før! S: Brand, ver mild, min famn er varm! / Hald meg med din sterke arm! / La oss søke sol og sommar! B: Andre gong kjem inga sott. S: Høyr på meg. B: Eg må gå min egen veg. S: Ha! Umogleg! Hugs kvar den / vegen bar deg. B: Om igjen! S: Redslers ritt i draumetåke, / vi [sic] du ride fri og vaken! B: Fri og vaken! S: Sleppe barnet?</p>
---	---	---

<p>af Nordenvinden, / bidt av Gjenfærd, klamme, spage –!</p> <p>Skikkelsen: Brand, her har du mig igjen!</p> <p>B: Agnes! Agnes! Hvad er dette!</p> <p>S: Alt var Feberdøm, min Ven! / Nu skal Sottens Taager lette.</p> <p>B: Agnes! Agnes!</p> <p>S: Kom ej over! / Se dog Sluget mellem os! / Her gaar Fjeldets vilde Foss. / Ej du drømmer, ej du sover, / ej du mer med Syner slaas. / Du har vært syg, du kjære, – / drukket Vanvids bittere Drikk, / drømt, din Hustru fra dig gik –</p> <p>B: O, du lever! Lovet være – !</p> <p>S: Hys, tal heller derom siden! / Følg mig, følg mig; knapp er Tiden.</p> <p>B: O, men Alf?</p> <p>S: Ej heller død.</p> <p>B: Lever!</p> <p>S: Lever sund og rød! / alle Sorger har du drømt; / al din Kamp var ikkun Skrømt. / Alf er hos din gamle Moer; / hun er frisk og han er stor; / end er Byggdens Kirke till; / den kan rives, hvis du vil; – / Sognets Folk dernede slider / jævnt, som i de gode Tider.</p> <p>B: Gode?</p> <p>S: Ja – da her var Fred.</p>	<p>B: Ja du, denne gongen såg eg.</p> <p>G: Såg du kvar han flaug? Fortel!</p> <p>B: Det er uvisst om eg kan. / Her, på jamreberget låg eg / da han såg meg. Grisk og fæl / låg han flat i skjeneringen / før han stupte inn og landa / nebbet kvasst i lillefingen / og fekk nesten med seg handa / da han steig på breie venger / som ein flygetvil på rov.</p> <p>G: Og du ser han ikkje lenger?</p> <p>B: Nei, eg trur kje det.</p> <p>G: Så kom! / Hjelp å leite! Ikkje sov! / Vi skal nok få has på han.</p> <p>B: Berre prøv, om du veit om / noko våpen som bit på han. / Når du trur han er skoten / kjem han att på same måten. / Bit han deg og du vil slå han, / flyg han bakom deg og freistar / som ein slu akkordens ånd / ikkje nokon av oss meistrar.</p> <p>G: Eg har reinsdyrrifla med. / Ho er ladd med sylv og stål. / Berre vent, han skal nok ned. / Eg er ikkje fullt så galen / som dei trur om meg i dalen.</p> <p>B: Lykke til – med kvart vårt mål.</p> <p>G: Haltar du?</p> <p>B: Dei jaga meg.</p> <p>G: Prest, du blør.</p>	<p>B: Sleppe barnet.</p> <p>S: Brand!</p> <p>B: Eg må.</p> <p>S: Blodig rive av meg garnet? / Meg med offersvepet slå / inntil døden?</p> <p>B: Ja, eg må. / For eg går ein stor manns bod.</p> <p>S: Hugs at han med flammeriset / mannen dreiv frå paradiset! / Vegen dit har evig stengsel</p> <p>B: Men han åpna for vår lengsel!</p> <p>S: Døy! Deg har ‘kje verda bruk for!</p> <p>B: Vekk det fór da skodda rauk! / Flaug på store, kvasse venger / over vidda som ein hauk!</p> <p>Gerd: Såg du hauken? Såg du hauken?</p> <p>B: Ja, du denne gong eg såg han.</p> <p>G: Fort, sei vegen han er stroken, / vi vil etter, vi vil nå han!</p> <p>B: Ingen våpen bit på han.</p> <p>G: Prest, du haltar jo på foten? / Kva kom det av?</p> <p>B: Folket dreiv meg.</p> <p>G: Raud, som blod frå hjarterot / er din tinning.</p> <p>B: Folket slo meg.</p>
--	--	---

<p>B: Fred!</p> <p>S: O, skynd dig, Brand, kom med!</p> <p>B: Ak, jeg drømmer!</p> <p>S: Nu ej længer. / Men till Røgt og Ly du trænger –</p> <p>B: Jeg er stærk.</p> <p>S: Ak, ej endnu; / bag dig lurur Drømmens Gru. / Atter vil du taaget glide / bort fra min og Barnets Side, / atter vil din Tanke sløves, – / hvis ej Lægemedlet prøves.</p> <p>B: O, giv hid!</p> <p>S: Du selv er Manden. / <i>Du</i> kun kan det, ingen anden.</p> <p>B: Nævn det da!</p> <p>S: Den gamle Læge, / som har læst saa mangan Bog, – / han, som er till Bunden klog, / fundet har din Sygdoms Spor. / Alle Syner, stygge, blege, / mantes fram med <i>trende Ord</i>. / <i>Dem</i> maa kjækket du overstrege, / ud av Mindebladet slette, / væk fra Lovens Tavle stryge. / <i>De</i> har voldt at Sotten faldt / paa dig som en Vildsinds-Byge; – / glem dem, glem dem, vil du tvætte / Sjælen ren for Sot og Syge!</p> <p>B: Sig dem!</p> <p>S: «<i>Intet</i> eller <i>alt</i>.»</p> <p>B: Er det saa?</p> <p>S: Saa visst jeg lever, / og saa visst du engang dør!</p>	<p>B: Dei plaga meg.</p> <p>G: Du er trøyt.</p> <p>B: Dei klaga meg. / Alt og alle sveik og slo meg, / gav meg ord, og sidan lo meg / rett i synet.</p> <p>G: Det er deg! / Ja, no kjenner eg deg att. / Trudde først at du var presten. / Å, til sjøs med han og resten! / Men no ser eg at du er / <i>han</i>, den beste vi har hatt.</p> <p>B: Og det trur du –</p> <p>G: Vent. Kom her. / La meg sjå på hendene.</p> <p>B: Hendene?</p> <p>G: Ja. Der. Sjå der! / Naglesåra. Her, i håret – / blod frå tornekronesåret. / Det er du som var på krossen! / Ja, eg kjenner deg igjen. / Da eg spurde før, sa far / at det var ein annan mann / før, og i eit anna land. / Men no er eg viss på åssen / denne soga verk'leg var. / Du er mannen, frelsaren!</p> <p>B: Vik ifrå meg!</p> <p>G: Skal eg knele, / vera med og be med deg?</p> <p>B: Gå –</p> <p>G: Du leid, det hugsar eg. / Derfor blir vi alle sæle.</p> <p>B: Eg kan li, men ikkje frelse, / ikkje meg eingong.</p> <p>G: Sjå her. / Rifla. Vi går ned og skyt / dei som sveik</p>	<p>G: <i>Før</i> du hadde song i orda, / knirkar no, som frost i jorda.</p> <p>B: Alt og alle –</p> <p>G: Kva?</p> <p>B: Alle sveik meg.</p> <p>G: Hå, no kjenner eg deg først. / Eg har tenkt at du var presten. / Tvi med han og heile resten! / Du er mannen som er størst! / La meg sjå på dine hender!</p> <p>B: Mine hender?</p> <p>G: Nagle-såret? / Eg ser blodet drypp i håret, / bitt etter ei tornetanna [sic] / hogd så vilt og kvasst i panna. / Deg har korsets tre jo bore! / Far min sa, da eg var lita, / det vart gjort for lenge sidan, / langt herfrå i framandt land, / eg ser no at, eg vart ei dåre, / ja, for du er vår frelsar-mann!</p> <p>B: Vik i frå meg!</p> <p>G: Skal eg falle / ned og be, her for din fot?</p> <p>B: Vik!</p> <p>G: <i>Du</i> spilte jo det blodet / som har makt å frelse alle!</p> <p>B: Eg kan ikkje eingong finne / Frelse for mi eiga sjel!</p> <p>G: Veit du kvar du står?</p> <p>B: Eg står, / ved det første trinn av trappa, / høgt er opp og foten sår.</p> <p>G: Svar meg! Veit du kvar du står?</p>
---	---	--

<p>B: Ve os begge! Sverdet svæver / draget over os som før!</p> <p>S: Brand, vær mild; min Favn er varm; / hold mig med din stærke Arm; – / lad os søge Sol og Sommer – /</p> <p>B: Anden Gang ej Sotten kommer.</p> <p>S: Ak, den kommer, Brand, vær trygg.</p> <p>B: Den er slynget bak min Rygg. / Ingen vilde Drømmes Gru, – Livets, Livets kommer nu!</p> <p>S: Livets?</p> <p>B: Følg mig, Agnes!</p> <p>S: Staa! / Brand, hvad vil du?</p> <p>B: Hvad jeg maa: / <i>leve</i>, hvad till nu er <i>drømt</i>, – / gjøre <i>sandt</i>, hva end er <i>Skrømt</i>.</p> <p>S: Ha, umuligt! Husk, hvorhen / Vejen bar dig!</p> <p>B: Om igjen!</p> <p>S: Ræddslens Ridt i Drømmetaagen / vil du ride fri og vaagen?</p> <p>B: Fri og vaagen.</p> <p>S: Slippe Barnet?</p> <p>B: Slippe barnet.</p> <p>S: Brand!</p> <p>B: Jeg maa.</p> <p>S: Blodig rive mig af Garnet? / Mig med</p>	<p>frå liv og helse. / Eg er flink. Det er kje skryt.</p> <p>B: Nei. Eg går til nederlag.</p> <p>G: Ikkje du. Du går jo først. / Du stod opp den tredje dag. / Du er utvald, du er størst.</p> <p>B: Eg er minste kryp som går.</p> <p>G: Veit du kvar du står?</p> <p>B: Eg står / ved det første trinn av trappa. / Ho er bratt, og foten sår.</p> <p>G: Svar meg. Veit du kvar du står?</p> <p>B: Ja, no fell ho, tåkekappa.</p> <p>B: Ja. Ho fell. Sjå Svartetind! / Spiret spiddar him'len min.</p> <p>B: Iskyrkja?</p> <p>G: Ja, her.</p> <p>B: Eg ser ho.</p> <p>G: Sjå kor sol og skygger kler ho – / glimeblå og perlekvit. / Endeleg så kom du hit / og vart kyrkjegjest hos meg.</p> <p>B: Nei! Eg er på galen veg. / Å, kor lenge skal eg hike / mot det varme, mjuke, milde, / mot ei sommarkyrkjestille, / fredens inderlege rike. / Jesus, eg har ropa på deg. / Skal eg aldri, aldri nå deg? / Gud! Eg gjorde det eg vann. / Tel det kje det minste grann / manneviljens quantum satis?</p>	<p>B: Ja, no fell ho, tåkekappa.</p> <p>G: Ja, ho fell, og Svartetind / peikar heilt i himlen inn!</p> <p>B: Iskyrkja!</p> <p>G: Ja.</p> <p>B: Tusen mil bort herifrå! / Å, kor inderleg eg lengtar / etter sol og lys det milde! / Etter fredens kyrkjestille, / etter livsens sommar-rike! / Jesus, eg har ropt ditt namn, / aldri tok du meg i famn!</p> <p>G: Kva er det? Sjå, no græt du, / varmt, så det på kinnet ryk, / varmt, så breens gravlin stryk / dryppande frå topp og tinde, / varmt, så isen i mitt minne / løyest opp i gråt her inne – / Mann, kvifor gret du aldri før? / No er frelestimen nær / dersom berre sølvet bit! / Eg har råka! Sjå han fell! / Høyr no skrik han, så det gjallar! / Sjå, kor han blir stor og kvit, / og rullar ende hit! / Å, eg vil'kje lenger grue / han er kvit jo, som ei due!</p> <p>B: Svar meg Gud, i dødens stund / Eg bygde alt på viljens grunn. / Gjekk eg vill, eg må forstå det?</p> <p>Røyster: Gud er kjærleik, Gud er nåde. (Ibsen 2015: 145-157)</p>
---	--	--

<p>Offersvøber slaa / indtill Døden?</p> <p>B: Jeg det maa.</p> <p>S: Alle Lys i Natten slukke, / Dagens Solskjær udelukke, / aldrig Livets Frugter plukke, / aldrig løftes lindt af Sange? / O, jeg mindes dog saa mange!</p> <p>B: Jeg det maa. Spild ej din Bøn.</p> <p>S: Glemmer du din Offerløn? / Alt dit Løftningshaab bedrog dig; / alle sveg dig, alle slog dig!</p> <p>B: Ej for egen Løn jeg Lider; / Ej for egen Sejr jeg strider.</p> <p>S: For et Folk i Grubens Gange!</p> <p>B: <i>En</i> kan give Lys till mange.</p> <p>S: Dømt er jo dets Fremtidsslægter!</p> <p>B: Stort en enkelts Vilje mægter.</p> <p>S: Husk at <i>en</i> med Flammeriset / Manden drev af Paradiset! / Porten har han lagt et Slug for; / over <i>det</i> du springer ej!</p> <p>B: Aaben lod han <i>Længslens</i> Vej!</p> <p>S: Dø! Dig har ej Verden Brug for!</p> <p>B: Væk det jog i Skoddens Røg, / fløj paa store hvasse Vinger / over Vidden som en Høg. / Kravet var en Lillefinger / for at fange helt</p>	<p>G: Mann, kva er det? Græt du no? / Ja, du græt så frosne tårer / renn som blod i varme årer, / græt så varmt at isen i meg / tiner – som ei fonn må gi seg; / varmt, så kyrkjetaket brånar, / breens kvite gravlin grånar. / Jøkulpresten misser kapp / så ho sildrar ned langs trappa. / Kvifor gret du ikkje før?</p> <p>B: Lova er ei frosen bør – / livslang veg – så tung å bera. / Endeleg – han let ho gå. / Til i dag det galdt å vera / tavle Gud kan skrive på. / Frå i dag skal livsens dikt / vera meg, og varmt og rikt. / Skalet rivnar – eg kan sjå / himlen bakom lov og plikt. / Eg kan gråte. Eg kan be.</p> <p>G: Sjå, der oppe sit han. Der! / Som ein drott på Svartebre. / Fy, han stirer like hit. / Frelsar, no er timen nær! / Dersom berre sylvet bit. / Ja! Eg trefte. Sjå, han fell. / Høyr, han jamrar så det skrell. / Tusen fjører fyk frå knausen – / Råka sikkert rett i hausen! / Sjå kor han blir stor og kvit! / Hei, han kjem! Han rullar hit!</p> <p>B: Dom til døden! Alle må / døy for ættesviket.</p> <p>G: Sjå! / Himmelen! Så stor ei hall / etter kyrkjetaket fall / no når haukefuglen fell. / Høyr! Han veks. Så vidt det skrell. / Berre stå! Du treng kje grue. / Han er kvit no, som ei due.</p> <p>B: Deus. Deus Caritatis. (Ibsen 1973: 306-317)</p>	
--	--	--

min Haand –! / Ha, det var
Akkordens Aand!

Gerd: Saa du Høgen! Saa
du Høgen?

B: Ja, du; dennegang jeg saa
ham.

G: Fort, sig Vejen, han er
strøgen; / vi vil efter, vi vil
naa ham!

B: Intet Vaaben bider paa
ham; / stundom tykkes han
at fly, / hjerteramt af Dødens
Bly, – / men vil Baneslag du
slaa ham, / er han bag dig
lige kry, / gjækker, lokker
dig paany.

G: Rensdyrskyttens Riffle
stjal jeg, / har den ladet med
Sølv og Staal; / du kan tro,
jeg er saa gal ej, / som de
siger!

B: Træff dit Maal!

G: Prest, du halter jo paa
Foden. / Hvad har voldt det?

B: Folket jog mig.

G: Rød, som Blod fra
Hjerteroden, / er din
Tinding!

B: Folket slog mig.

G: Før du havde Sang i
Røsten, – / nu kun Knirk,
som Løv om Høsten!

B: Alt og alle –

G: Hvad?

B: Bedrog mig.

G: Haa, – nu kjender jeg dig
først! / Jeg har tænkt at du
var Presten; – / tvi med ham

og hele Resten! / Du er
Manden, som er størst.

B: Daarligt mente jeg det
næsten.

G: Lad mig se paa dine
Hænder.

B: Mine Hænder?

G: Naglesaaret! / Blodets
Dryp jeg ser i Haaret, – /
Biddet efter Tornetanden, /
hugget vildt og hvasst i
Panden. / Dig har Korsets
Træ jo baaret! / Faer har sagt
da jeg var liden, / det blev
gjort for længe siden, / langt
herfra og af en anden; – / nu
jeg skjønner han mig daared;
– / ja, for *du* er
Frelsermanden!

B: Vig ifra mig!

G: Skal jeg falde / ned og
bede for din Fod?

B: Vig!

G: *Du* ødte jo det Blod, /
som har Magt at frelse alle!

B: O, jeg ved ej Frelsens
Fjæl / for min egen arme
Sjæl!

G: Her er Rifflen! Lad dem
dræbes –!

B: Frem mod Faldet skal der
stræbes.

G: Ej af dig; du gaar jo
først! / I din Haand er
Naglehullet; – / du er
udvalgt; du er størst.

B: Jeg er ringest Kryb i
Muldet.

G: Ved du hvor du staar?

B: Jeg staar / ved det første
Trin af Trappen / højt er opp
og Foden saar.

G: Svar mig! Ved du hvor
du staar?

B: Ja, nu falder
Taagekappen.

G: Ja, den falder; Svartetind
/ peger helt i Himlen ind!

B: Svartetind? Iskirken!

G: Ja! / Kirkegæst du blev
endda!

B: Tusind Mile bort herfra!
– / O, hvor inderligt jeg
higer / efter Lys og Sol og
Mildhed, / efter Fredens
Kirkestillhed, / efter Livets
Sommerriger! / Jesus, jeg
har raabt dit Navn; / aldrig
tog du mig i Favn: / tæt forbi
mig er du gledet, / gammelt
Ord paa Tungen lig; / lad
mig nu af Frelserklædet, /
med den sande Bods-Vin
vædet, / fange blot en fattig
Flig!

G: Hvad er det? Du græder,
du, / varmt, saa det paa
Kinden ryger, – / varmt, saa
Bræens Gravlin stryger /
dryppende fra Topp og
Tinde, – / varmt, saa
Messekaaben glider / nedad
Jøkelsprestens Sider –! /
Mand, hvi græd du ej før
nu?

B: Frostvej, bær igjennem
Loven, – / siden Sommersol
fra oven! / Till idag det
gjaldt at blive / Tavlen
hvorpaa Gud kan skrive; – /
fra idag mit Livsensdigt /
skal sig bøje varmt og rigt. /
Skorpen brister. Jeg kan

græde, / jeg kan knæle, – jeg kan bede!

G: Se, der sidder han, den stygge! / Det er ham, som kaster Skygge, / der han pisker Tidens Sider / med sin brede Vingefjær. / Nu er Frelsens Time nær – / dersom bare Sølvvet bider!

B: Ha, hvad gør du!

G: Ramt han glider! / Jeg har truffet; – se, han falder; / hør, han skriger saa det gjalder! / Mange tusind Fjer af Hammen / fyger ned fra Bergvæggs-Kammen; – / se, hvor han blir stor og hvid –! / Hej, han ruller ende hid!

B: Ja, hver Slægtens Søn tilldøde / dømmes maa for Slægtens Brøde!

G: Tifold større Himmeltelt / spændtes ud, da han blev fældt! / Se, han tumler; se han ruller – / aa, jeg vil ej længer grue; / han er hvid jo, som en Due –! / Hu, det stygge, stygge Bulder!

B: Svar mig Gud, i Dødens Slug; – / gjælder ej et Frelsens Fnug / Mandeviljens quantum satis –?!

En røst: Han er deus caritatis! (HIS: 458-474)